

26 november 2009

UITKOMSTEN BREED OVERLEG MEDEZEGGENSCHAP EN DIVERSITEIT BIJ PENSIOENFONDSEN

1. Inleiding

De Stichting van de Arbeid heeft de afgelopen weken een breed overleg geïnitieerd met vertegenwoordigers van een aantal maatschappelijke organisaties voor ouderen, jongeren, vrouwen en van een tweetal kenniscentra voor bevordering diversiteit en multiculturele ontwikkeling.¹ Het overleg heeft plaatsgevonden in een tweetal sessies, te weten op 27 oktober en 10 november 2009.²

Met het gevoerde overleg is getracht invulling te geven aan de motie van de Tweede Kamerleden Omtzigt, Linhard en Ortega-Martijn, voorgesteld op 2 september 2009.³ In deze motie wordt de regering gevraagd te bevorderen dat de sociale partners en vertegenwoordigers van ouderen samen binnen tien weken een breed gedragen voorstel formuleren waarin zowel de medezeggenschap van alle bij het pensioenfonds betrokkenen verankerd is als de diversiteit in de samenstelling van bestuur, deelnemersraad en verantwoordingsorgaan gewaarborgd wordt door zelfregulering.

De voorbereiding van het gevoerde overleg heeft wat meer tijd gevergd dan in eerste aanleg was verwacht. Dit mede als gevolg van formuleringen inzake het uitnodigingenbeleid in de brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 23 september 2009⁴ aan de Stichting van de Arbeid. Dit maakte dat eerst telefonisch overleg met de voorzitter van de CSO en vervolgens ook informeel overleg met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid nodig was.

Gelet op de toelichting die in het debat in de Tweede Kamer naar aanleiding van de voorgestelde motie is gegeven, heeft de Stichting van de Arbeid gemeend om het uitnodigingenbeleid te moeten verbreden en voor het overleg naast de organisaties van ouderen en gepensioneerden die zijn aangesloten bij de CSO (NOOM, NVOG, PCOB en Unie KBO), de Stichting Gepensioneerden PUSH, ook de ouderenorganisatie ANBO en enkele andere maatschappelijke organisaties van jongeren (FNV Jong en CNV Jongeren alsmede Jong Management VNO-NCW), van vrouwen (FNV-Vrouwenbond en Passage-christelijk-maatschappelijke vrouwenbeweging) uit te nodigen alsmede een tweetal kenniscentra op het gebied van diversiteit en multiculturele ontwikkeling (E-Quality en Forum) en het AVV.

¹ De lijst met voor het overleg uitgenodigde organisaties en de samenstelling van de delegaties is opgenomen in bijlage 1.

² De verslagen van deze bijeenkomsten zijn aan deze rapportage toegevoegd in de bijlagen 2 en 3.

³ Tweede Kamer 2008-2009, 31 537, Nr. 10.

⁴ Deze brief is opgenomen in bijlage 4 bij deze notitie.

Deze notitie bevat de uitkomsten van het gevoerde overleg.

Over de verankering van de medezeggenschap bij pensioenfondsen is geen overeenstemming bereikt. De verschillende opvattingen over dit onderwerp zijn samengevat in een tweetal zienswijzen.

AVV, NOOM, NVOG, PCOB, PUSH en Unie KBO zijn van oordeel dat alle drie groepen belanghebbenden (werkgevers, werknemers en gepensioneerden) over de wettelijke mogelijkheid moeten beschikken te participeren in de besturen van de pensioenfondsen.

De Stichting van de Arbeid, de ANBO, alsmede FNV Jong, CNV Jongeren, Jong Management VNO-NCW, de FNV Vrouwenbond en Passage vinden een van bovenaf opgelegde generieke verplichting tot rechtstreekse vertegenwoordiging van gepensioneerden in de besturen van de bedrijfstakpensioenfondsen zoals dat voort zou vloeien uit het initiatiefwetsvoorstel Koşer-Kaya / Blok, bezwaarlijk. Dit wetsvoorstel leidt naar het oordeel van deze organisaties dan ook niet tot een goede verankering van de medezeggenschap.

Over de wenselijkheid van het realiseren van een grotere diversiteit in de samenstelling van de pensioenfondsenorganen zoals bedoeld in de door de Tweede Kamer aangevoerde Motie-Omtzigt c.s., is wel overeenstemming bereikt.

Alle organisaties die aan het Breed Overleg hebben deelgenomen, zijn van oordeel dat gezien de feitelijke situatie bij deelnemersraden, verantwoordingsorganen en fondsbesturen, het wenselijk is dat de samenstelling hiervan meer divers wordt. Jongeren, allochtonen en vrouwen (mensen die niet 55+, wit en man zijn) zouden met name gestimuleerd moeten worden om zitting te nemen in deze organen. Deze organisaties willen graag dat vrouwen, jongeren en ook allochtonen zich meer interesseren voor hun pensioen en meer betrokken zijn bij de uitvoering van de pensioenregeling die ook op hen van toepassing is. Het realiseren van een diversiteit in besturen en bestuursorganen van pensioenfondsen is een hele opgave. Dat gaat al helemaal niet vanzelf. Vandaar dat deze organisaties aandringen op gericht beleid bij alle betrokkenen. Over de vraag welke maatregelen het beste werken om tot meer diversiteit te komen is veel kennis aanwezig bij organisaties als E-quality en bij de 'doelgroeporganisaties' van jongeren, vrouwen en allochtonen. De hier aan het woord zijnde organisaties bevelen aan om van deze kennis gebruik te maken.

Over de wijze waarop deze vergroting van de diversiteit de komende jaren zal moeten worden gerealiseerd, heeft zich echter een verschil van opvatting afgetekend tussen enerzijds AVV, NOOM, NVOG, PCOB, PUSH, Unie KBO en anderzijds de Stichting van de Arbeid, de ANBO, de FNV Vrouwenbond, Passage, FNV Jong en Jong Management VNO-NCW.

2. Zienswijze van de organisaties van ouderen en gepensioneerden aangesloten bij de CSO (Unie KBO, NVOG, PCOB, NOOM), van PUSH alsmede van het AVV

In de motie Omtzigt-Linhard-Ortega-Martijn heeft de Tweede Kamer gevraagd om een voorstel waarin de medezeggenschap van alle betrokkenen verankerd is en tevens de diversiteit van de bestuurders van pensioenfondsen wordt gewaarborgd. Beide elementen worden door de Kamer gezien als instrumenten bij de vergroting van de repre-

sentativiteit van de pensioenfondsbesturen. De hierna verwoorde opvattingen passen volgens de hier aan het woord zijnde organisaties binnen dit kader.

De Pensioenwet onderscheidt drie groepen belanghebbenden, te weten: de werkgevers, de werknemers en de gepensioneerden. In artikel 105 lid 2 van de wet is aangegeven dat een evenwichtige behartiging van de belangen van alle betrokkenen noodzakelijk is. Zij dienen zich in de besturen van de pensioenfondsen vertegenwoordigd te weten. Een belangrijke voorwaarde daarvoor is naar het oordeel van deze organisaties, dat de drie betrokken groepen over de wettelijke mogelijkheid beschikken daadwerkelijk in de besturen te participeren en dat het grootst mogelijke draagvlak wordt gecreëerd. Eerst dan is de kans maximaal dat alle groepen zich in het bestuur herkennen en wordt tevens een situatie geschapen die zich optimaal leent voor de afweging van de verschillende belangen, welke omstandigheid ontbreekt als één der groepen niet in het bestuur is vertegenwoordigd.

De mogelijkheid van vertegenwoordiging van gepensioneerden in het bestuur van de pensioenfondsen is voor de ondernemingspensioenfondsen reeds gestoeld op een wettelijke basis, doch deze wettelijke basis ontbreekt voor de bedrijfstakpensioenfondsen. Dit is een lacune waarin alleen door de wetgever kan worden voorzien. Immers gebleken is dat de optie van vertegenwoordiging op vrijwillige basis bij gebreke aan wettelijke verankering, nauwelijks voorkomt. In de bedrijfstakpensioenfondsen waarbij 80% van de gepensioneerden is aangesloten, wreekt zich nadrukkelijk het ontbreken van een wettelijke grondslag.

Uit het gegeven dat vakorganisaties ook gepensioneerde leden hebben mag niet worden geconcludeerd, dat hier sprake is van representativiteit voor de gehele groep gepensioneerden. Integendeel, een ruime meerderheid van hen is niet aangesloten bij een vakorganisatie, maar heeft een bewuste keuze gemaakt voor een ouderen-/gepensioneerdenorganisatie om hun belangen te behartigen. Hetzelfde geldt in grote lijnen voor de vertegenwoordiging van werknemers in het bestuur. Feitelijk vertegenwoordigen de vakbonden in het bestuur alleen de eigen leden, en mag er niet worden geconcludeerd, dat hier sprake is van representativiteit voor de leden van (nog) niet in het bestuur vertegenwoordigde vakbonden of niet-georganiseerden.

Het orgaan waar een wezenlijk deel van die belangen aan de orde komt en wordt afgewogen, is het bestuur van het pensioenfonds. De beoogde evenwichtige belangenbehartiging kan daar volgens de hier aan het woord zijnde organisaties echter thans niet plaatsvinden.

De samenstelling van het bestuur van een pensioenfonds dient representatief te zijn, niet alleen voor de drie groepen belanghebbenden (werkgevers, werknemers en gepensioneerden), maar ook voor de categorieën binnen deze groepen. Een enkel streven naar deze representativiteit blijkt niet tot de gewenste resultaten te leiden: een wettelijke verankering is noodzakelijk. Waar de representativiteit van pensioenfondsbesturen tekortschiet, met name voor de categorieën: jongeren, vrouwen en migranten, achten belanghebbenden zich onvoldoende vertegenwoordigd. Deze tekortkoming knaagt aan de legitimiteit van het bestuur: derhalve moeten de bestaande belemmeringen voor rekrutering uit deze categorieën worden weggenomen en dienen de mogelijkheden tot verbetering van hun kwaliteit en kennis te worden gestimuleerd.

Het is twijfelachtig of zelfregulering in dit verband voldoende waarborg kan bieden voor verbetering in de bestaande ondervertegenwoordiging. De ervaring heeft geleerd dat dit type streefdoelen vaak niet, of niet in voldoende mate, bereikt worden. Brede diversificatie lijkt meer baat te hebben bij een regeling met een wettelijke grondslag.

De hier aan het woord zijnde organisaties zijn samengevat het volgende van oordeel:

- De bestaande onevenwichtigheid in de samenstelling van de besturen van de bedrijfstakpensioenfondsen en het ontbreken van mogelijkheden tot maatwerk dienen te worden opgeheven. De Pensioenwet dient het recht op vertegenwoordiging van gepensioneerden in de besturen van de bedrijfstakpensioenfondsen te erkennen. Realisering van dat recht kan plaats vinden door middel van een raadpleging. Het wetsontwerp Koşer-Kaya / Blok biedt daarvoor een passend model, aangezien daarin de op het gebied van de medezeggenschap bestaande verschillen tussen ondernemings- en bedrijfstakpensioenfondsen zijn opgeheven, een gelijke positie van werknemers en gepensioneerden wordt nagestreefd, maatwerk mogelijk wordt en de verworven rechten bij de ondernemingspensioenfondsen worden gewaarborgd.
- De procedure voor de benoeming van leden van het bestuur van de pensioenfondsen dient bij wet zodanig te worden ingericht, dat werknemers en gepensioneerden ook van bedrijfstakpensioenfondsen direct en indirect (middels een door henzelf gekozen organisatie) in open verkiezingen daarvoor kandidaten kunnen stellen.
- Het streven naar meer diversiteit door zelfregulering zou een wettelijke grondslag moeten krijgen. Diversiteit is een wezenlijk aspect van representativiteit. Het belang van deze representativiteit rechtvaardigt binnen de pensioenorganisaties een planmatige stimulering van kwaliteit en kennis onder de relevante categorieën. Zelfregulering biedt hier de vereiste mogelijkheden, maar vraagt wel om een wettelijke grondslag.

3. Zienswijze van de Stichting van de Arbeid, ANBO, FNV Vrouwenbond, Passage, FNV Jong, CNV Jongeren en Jong Management VNO-NCW

Een goede verankering van de medezeggenschap bij de uitvoering van pensioenregelingen door pensioenfondsen kan en moet naar de opvatting van deze organisaties plaatsvinden door verbetering van de kwaliteit van de medezeggenschap, door stroomlijning van de governance van pensioenfondsen en door een aanmerkelijke vergroting van de diversiteit in de samenstelling van de organen van het pensioenfonds. Alle belanghebbenden bij het pensioenfonds dienen zich op adequate wijze vertegenwoordigd te voelen. Belanghebbenden moeten er vertrouwen in kunnen hebben dat bij alle bestuursbesluiten de in de PW voorgeschreven evenwichtige belangenafweging heeft plaatsgevonden.

Deze organisaties hebben geconstateerd dat naast steun een groot deel van de Tweede Kamer ook bezwaren ziet in het initiatiefwetsvoorstel Koşer-Kaya / Blok en er aarzeling bestaat om het te aanvaarden.

Zoals bekend hebben de organisaties die deze zienswijze aanhangen grote bezwaren tegen dit wetsvoorstel. Deze bezwaren zijn al eerder uitvoerig met de Tweede Kamer gecommuniceerd en behoeven hier niet te worden herhaald.

Als uitkomst van het Breed Overleg hebben deze organisaties hun standpunten over de verankering van de medezeggenschap van de pensioengerechtigden bij de uitvoering van pensioenregelingen nader bezien en ten opzichte van eerdere standpuntbepalingen genuanceerd.

Opgemerkt wordt dat deze organisaties op zich geen principiële bezwaar hebben tegen toetreding van pensioengerechtigden tot het bestuur van het bedrijfstakpensioenfonds deel uitmakend van de delegaties van werkgevers en/of van werknemers, mits dit er in de praktijk niet toe leidt dat wordt afgeweken van de wettelijke opdracht die voor ieder bestuurslid geldt, namelijk die van een evenwichtige afweging van alle bij het fonds betrokken belangen. Het bezwaar richt zich daarentegen wel tegen het van bovenaf via wetgeving dwingend opleggen van bestuursparticipatie door gepensioneerden, hetgeen de facto het materiële gevolg is van het voorliggende wetsvoorstel. Dit staat immers haaks op de behoefte aan maatwerk en keuzemogelijkheden waaraan in het Nederlandse pensioenveld, dat o.a. gekenmerkt wordt door een grote mate van verscheidenheid, grote behoefte bestaat. In dit verband spelen nadrukkelijk ook de verschillen tussen bedrijfstakpensioenfonden, ondernemingspensioenfonden en beroepspensioenfonden een rol.

De sociale partners in de Stichting van de Arbeid hebben kennis genomen van initiatieven vanuit het veld, zoals dat van FNV en ANBO, om gepensioneerden in het kader van een ingroei-model een plaats te geven in de vertegenwoordiging van deze vakorganisatie in besturen van bedrijfstakpensioenfonden, waarbij het uitgangspunt van de evenwichtige belangenafweging voorop staat en ook is afgesproken dat als gevolg van deze aanpak de fondsbesturen geen strijd-toneel worden van deelbelangen.

In het Breed Overleg is van de kant van ANBO aangegeven dat ook het interne toezicht op de evenwichtige belangenbehartiging verbeterd moet worden om de herkenbaarheid van het pensioenbeleid richting onderscheiden belangengroepen te vergroten. Transparantie en goede communicatie zijn hierbij van wezenlijk belang. De Stichting van de Arbeid zal het onderwerp van de wenselijk geachte verbetering van ook het interne toezicht op de evenwichtige belangenbehartiging inbrengen in het vervolgoverleg met de eerder betrokken overlegpartijen over de modernisering van de governance- en medezeggenschapsstructuur.

De hier aan het woord zijnde organisaties vinden het huidige wettelijke kader voor de regulering van de medezeggenschap voor pensioengerechtigden bij ondernemings- en bedrijfstakpensioenfonden voldoende evenwichtig, ook als het gaat om het onderscheid tussen de regeling van de medezeggenschap bij ondernemingspensioenfonden en die bij bedrijfstakpensioenfonden en de beroepspensioenfonden.

Binnen het huidige wettelijke kader dient naar de opvatting van deze organisaties ingezet te worden op een verdere kwalitatieve versterking van de medezeggenschap. Deze zou een nieuwe impuls kunnen krijgen door toekenning, door middel van aanpassing van de Pensioenwet, van een verzwaard adviesrecht van de deelnemersraad en van het verantwoordingsorgaan over enkele belangrijke nader te bepalen onderwerpen. Een verzwaard adviesrecht aan de deelnemersraad voor deze onderwerpen is eerder op basis het vernieuwde medezeggenschapsconvenant toegekend aan deelnemersraden. Nu het convenant niet langer geldig is, zou dit verzwaard adviesrecht bij wet kunnen worden toegekend.⁵

⁵ Het verzwaard adviesrecht op basis van het medezeggenschapsconvenant hield in dat in beginsel het oordeel van de deelnemersraad moet worden gevolgd behalve wanneer zwaarwegende (als zodanig door het bestuur ook duidelijk te motiveren) redenen zich daartegen verzetten. Ook was voorzien in toekenning van het recht van beroep bij de Ondernemingskamer aan de deelnemersraad of aan een geleding binnen de deelnemersraad (ook wanneer deze geleding een minderheid vormt binnen de deelnemersraad).

Het van bovenaf wettelijk toekennen van instemmingsrechten aan de deelnemersraad of aan het verantwoordingsorgaan, achten deze organisaties onwenselijk. Dit laat echter onverlet dat het bestuur van het pensioenfonds hierin een eigen weg kan vinden. Dit geldt uiteraard ook voor onderwerpen waarvoor een verzwaaard adviesrecht wordt toegekend aan de deelnemersraad of aan het verantwoordingsorgaan.

De hier aan het woord zijnde organisaties stellen voor na te gaan welke de ervaringen zijn die hiermee reeds in de praktijk zijn opgedaan.

Voorts zijn de hier aan het woord zijnde organisaties bereid de voor- en nadelen af te wegen van het introduceren van een reëel wettelijke keuzerecht voor de organisaties die pensioengerechtigden bij bedrijfstakpensioenfondsen vertegenwoordigen m.b.t. de medezeggenschapsvorm (deelnemersraad of bestuursparticipatie) en over de voorwaarden waaronder dat keuzerecht kan worden ingevoerd.

Vergroting diversiteit bij pensioenfondsen

De Stichting van de Arbeid, ANBO, FNV Vrouwenbond, Passage, FNV Jong, CNV Jongeren, Jong Management VNO-NCW alsmede E-Quality zijn bereid met elkaar en met andere organisaties die deze lijn willen volgen, een effectieve aanpak uit te werken en deze vast te leggen in een convenant met afspraken en aanbevelingen. Doel daarvan is om binnen enkele jaren een zodanige situatie te bereiken dat alle bij het pensioenfonds betrokken groepen zich op een goede wijze in deze organen vertegenwoordigd voelen.

Van de zijde van E-Quality is aangegeven op korte termijn met een voorstel te komen om het streven naar meer diversiteit te ondersteunen vanuit de wetgeving. Dit voorstel zal bij de verdere beraadslagingen worden betrokken.

Stroomlijning medezeggenschaps- en verantwoordingsfunctie

Daarnaast is het voor een kwalitatief goed en efficiënt pensioenfondsbestuur noodzakelijk om te komen tot een stroomlijning van de medezeggenschaps- en verantwoordingsfunctie bij pensioenfondsen. De organisaties die deze zienswijze aanhangen, wachten met belangstelling de voorstellen af die door de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid op dit terrein zijn toegezegd.

Lijst van organisaties uitgenodigd voor het Breed Overleg over Medezeggenschap en Diversiteit plus samenstelling delegaties

Stichting van de Arbeid

Postbus 90405
2509 LK DEN HAAG
tel. 070 - 3499 579

- De heer mr. P.J. Gortzak (FNV) en werknemersvoorzitter Werkgroep Pensioenen van de StvdA
- De heer drs. G. Verheij (VNO-NCW) en werkgeversvoorzitter Werkgroep Pensioenen van de StvdA
- De heer drs.ir. A. Fraterman (VNO-NCW)
- De heer drs. A.W. Hokken (LTO-Nederland)
- De heer drs. C.C.H.J. Driessen (FNV)
- E.J. Sloomweg (CNV)
- Mevrouw mr. C.C. de Boer (MHP)
- De heer drs. W.J. Kroes (secretariaat StvdA)

Unie KBO

Postbus 325
5201 AH DEN BOSCH
Tel. 073 – 612 34 75
De heer J. Beugelsdijk en de heer H. Tilburgs

PCOB

Postbus 1238
8001 BE ZWOLLE
Tel. 038 – 422 55 88
De heer E. Biemond en mw. I. Schut

NVOG

Postbus 2069
3500 GB UTRECHT
Tel. 030 – 284 60 80
De heer H. Kemner, de heer G. Smittenaar, de heer E. van Lamoen

NOOM

Postbus 2069
3500 GB UTRECHT
Tel. 06 – 53 55 48 18
De heer F. May en de heer E. Ruiz

Stichting Gepensioneerden PUSH

Postbus 10327

2501 HH DEN HAAG

Tel. 035 - 5312 408

- De heer dr. T. van der Ros
- De heer S. Wage
- De heer mr. J.W. Ouwerkerk
- De heer ir. A. Walraven
- De heer drs. W.A.M. Wehmeyer

Delegatie ANBO

Postbus 18003

3501 CA UTRECHT

Tel. 030 - 233 00 60

Mevrouw mr. N.L. Wubbels-den Haan

De heer dr. R. Walsteijn

Delegatie FNV Jong

Postbus 8456

1005 AL AMSTERDAM

Tel. 020 - 581 63 00

Mevrouw J. Aanzi

Delegatie CNV Jongeren

Postbus 2475

3500 GL UTRECHT

Tel. 030 - 751 18 50

De heer J. Klaver

FNV Vrouwenbond

Postbus 8456

1005 AL AMSTERDAM

Tel. 020 - 581 63 98

Mevrouw T. van der Kraan

Passage - christelijk-maatschappelijke vrouwenbeweging

Postbus 2164

3800 CD AMERSFOORT

Tel. 033 - 422 07 30

Mevrouw I.H.S. Stam (010 – 442 44 03)

Kennis- en informatiecentrum E-Quality

Postbus 85808

2508 CM DEN HAAG

Tel. 070 - 365 97 77

Mevrouw drs. A.J. Schimmel en mevrouw drs. J.M. Ferrier

Jong Management VNO-NCW

Postbus 93002

2509 AA DEN HAAG

Tel. 070 - 349 04 75

De heer H. Bos

Alternatief voor Vakbond (AVV)

Postbus 607

3500 AP UTRECHT

Tel. 06 - 4587 4910

De heer M. Pikaart

Forum - Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling

Postbus 201

3500 AE UTRECHT

Tel. 030 - 297 43 21

Contactpersoon: de heer B. Koenen

Vertegenwoordiger Ministerie van SZW

Postbus 90801

2509 LV DEN HAAG

Tel. 070 - 333 4930

Mevrouw drs. G.W.J.M. Schellekens

Vertegenwoordiger SER

Postbus 90405

2509 LK DEN HAAG

Tel.: 070 - 3499 541

De heer drs. H. van der Meer

Verslag¹

van het **Breed overleg van de Stichting van de Arbeid (StvdA) met vertegenwoordigers van gepensioneerden, ouderen, jongeren, vrouwen over verbetering van de medezeggenschap en de diversiteit bij pensioenfondsen**, gehouden op **dinsdag 27 oktober 2009 om 10.00 uur** bij de Stichting van de Arbeid in Den Haag

Aanwezig namens:

De StvdA	:	de heer P. Gortzak (FNV) (voorzitter), mevrouw C. de Boer (MHP), de heren Chr. Driessen (FNV), A. Fraterman (VNO-NCW), T. Hokken (LTO-Nederland), E. Slootweg (CNV) en G. Verheij (VNO-NCW)
De Unie KBO	:	de heren J. Beugelsdijk en H. Tilburgs
De PCOB	:	de heer E. Biemond en mevrouw I. Schut
De NVOG	:	de heren H. Kemner en G. Smittenaar
Het NOOM	:	de heren E. Ruiz en F. May
PUSH	:	de heren T. van der Ros, J. Ouwerkerk, A. Walraven en W. Wehmeijer
De ANBO	:	mevrouw N. Wubbels-den Haan en de heer R. Walsteijn
FNV Jong	:	mevrouw J. Aanzi
De FNV Vrouwenbond	:	mevrouw T. van der Kraan
Het kennis- en informatiecentrum E-Quality	:	mevrouw A. Schimmel
Jong Management VNO-NCW	:	de heer H. Bos
Alternatief voor Vakbond	:	de heer M. Pikaart
Waarnemer SZW	:	mevrouw G. Schellekens
Waarnemer SER	:	H. van der Meer
Secretariaat StvdA	:	W. Kroes en P. Dirven (verslag)

¹ Vastgesteld op 10 november 2009 met verwerkte aanpassingen.

1. Opening en mededelingen

Als **voorzitter** treedt op de heer Gortzak, die de bijeenkomst opent met een woord van welkom. De heer Gortzak is de huidige voorzitter van de werkgroep Pensioenen van de StvdA. Deze werkgroep heeft de bijeenkomst geïnitieerd en is gastheer.

De vertegenwoordigers van Forum, CNV Jongeren en Vrouwenorganisatie Passage zijn verhinderd. Dat geldt ook voor mevrouw Ferrier van het kennis- en informatiecentrum E-Quality. Zij wordt vervangen door mevrouw Schimmel.

Kort voor 12.00 uur zullen de heren May en Ruiz van de NOOM de vergadering moeten verlaten in verband met andere verplichtingen.

2. Doel en opzet van de bijeenkomst en de verdere procedure

Doel van de bijeenkomst:

De **voorzitter** verwijst voor de aanleiding naar de in de Tweede Kamer aangenomen motie van de heer Omtzigt c.s. De voorbereiding van de bijeenkomst heeft wat meer tijd gevergd, omdat met de minister van SZW, op wiens verzoek de Stichting van de Arbeid de bijeenkomst heeft geïnitieerd, overleg is gepleegd over de vraag hoe het meest recht kon worden gedaan aan hetgeen de indieners van de motie hebben beoogd. Dit laatste is nog toegelicht in het overleg in de Kamer over de motie in het kader van de behandeling van het initiatiefwetsvoorstel van de Kamerleden Koşer-Kaya en Blok. In dat overleg zijn niet alleen de doelgroepen uit het initiatiefwetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok genoemd, maar ook andere groeperingen.

De Stichting van de Arbeid heeft in het voorjaar een inhoudelijke reactie gegeven op het initiatiefwetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok. Daarnaast heeft de Stichting kenbaar gemaakt zich zorgen te maken over het gebrek aan diversiteit in de vertegenwoordigingen van de diverse pensioenfondsen. Jongeren, vrouwen en allochtonen zijn sterk ondervertegenwoordigd. In het overleg in de Kamer over genoemde motie is daaraan gevolg gegeven.

Om deze reden zijn naast ouderenorganisaties ook een aantal andere maatschappelijke organisaties uitgenodigd voor het breed overleg.

Spreker is blij dat zoveel organisaties gehoor hebben gegeven aan de uitnodiging voor deelname aan het breed overleg. Hieruit leidt spreker af dat er bereidheid is om in constructief overleg te zoeken naar mogelijke alternatieven voor het initiatiefwetsvoorstel.

Verder memoreert spreker dat de minister van SZW het voornemen heeft om te komen tot enige stroomlijning in de gremia voor pension fund governance en medezeggenschap bij pensioenfondsen. De minister heeft het voornemen om hierover binnenkort een notitie met voorstellen naar de Tweede Kamer te zenden.

Mevrouw **Schellekens** licht desgevraagd toe dat bedoelde (kabinets)notitie in eerste instantie gepland was voor oktober jl. Mede door het uitwerken van genoemde motie is vertraging ontstaan. Het ministerie hoopt bedoelde notitie in november a.s. gereed te hebben.

Later in de vergadering licht zij nog toe dat momenteel nog intern overleg plaatsvindt over deze notitie en dat vervolgens nog interdepartementale afstemming moet plaatsvinden.

Opzet van de bijeenkomst en de verdere procedure:

De **voorzitter** stelt voor heden in een eerste ronde te inventariseren hoe de verschillende delegaties staan ten opzichte van de in de motie voorgelegde vragen, waaronder de mogelijkheid van een alternatief voor het initiatiefwetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok. In eerste instantie vraagt dit luisteren en het stellen van verhelderende vragen.

Spreker dringt er bij de delegaties op aan de inbreng kort, bij voorkeur niet langer dan vijf minuten, en gedisciplineerd te houden.

Het streven is erop gericht om de bijeenkomst uiterlijk 12.30 uur af te ronden. Voorzien is in een lunch.

Mede op basis van het gevoerde overleg zal het secretariaat van de Stichting een notitie opstellen met de grootste gemene delers in de diverse opvattingen.

In een tweede overleg op **dinsdag 10 november a.s. om 10.00 uur**, wederom in het SER-gebouw, kan die notitie dan nader worden besproken. Deze notitie zal kort vóór deze vergadering ter beschikking worden gesteld aan de verschillende delegaties.

Het streven is erop gericht om het resultaat van het gevoerde brede overleg, bijvoorbeeld in de vorm van een definitieve notitie, tijdig (dat wil zeggen binnen 10 weken na de motie) aan de minister van SZW kenbaar te maken, zodat de minister op zijn beurt de Kamer kan informeren.

De voorzitter stelt vast dat ingestemd wordt met de voorgestelde opzet en de voorstellen voor de verdere procedure.

De heer **Beugelsdijk** kan zich voorstellen dat een aantal organisaties zich mogelijk niet kunnen vinden in de 'grootste gemene deler' of belangrijke delen daarvan. Hij gaat er vanuit dat er ruimte is dat die organisaties zich dan zelfstandig tot de politiek kunnen wenden en dat de 'grootste gemene deler' in die zin geen bindend karakter draagt.

De **voorzitter** bevestigt dat organisaties de ruimte hebben om zich tot de politiek te wenden indien zij dat nuttig achten. Dit kan prangender zijn, indien een organisatie zich niet kan vinden in de op basis van het overleg op te stellen notitie.

Spreker wijst er overigens op niet te hebben gesteld dat in de notitie de grootste gemene deler zou moeten worden gezocht. Hij heeft gesproken over de grootste gemene delers in de diverse opvattingen. Hij kan zich zeer wel voorstellen dat het overleg leidt tot bijvoorbeeld drie opvattingen, die dan ook in hoofdlijn aan de minister van SZW kenbaar moeten worden gemaakt.

Verder wijst spreker erop dat van de twee bijeenkomsten een verslag wordt gemaakt. De (vastgestelde) verslagen worden eveneens ter beschikking gesteld aan de minister.

Ten slotte stelt spreker vast dat mevrouw Schellekens als ministeriële vertegenwoordiger de minister uiteraard ook zal informeren over het gevoerde overleg.

3. Eerste inventariserende ronde

Namens de in de Stichting van de Arbeid vertegenwoordigde partijen memoreert de heer **Verheij** dat werkgevers en werknemers al vele jaren gezamenlijk zijn opgetrokken in het dossier van zeggenschap en medezeggenschap op het terrein van de aanvullende pensioenen. De Stichting is groot voorstander van het bevorderen van de medezeggenschap van alle bij

het pensioenfonds betrokken partijen. De Stichting heeft twee maal een convenant afgesloten met de CSO om de medezeggenschap te verbeteren. Op die lijn wil de Stichting graag doorpakken. De eindevaluatie van het medezeggenschapsconvenant door de SER heeft uitgewezen wijzen uit dat er inmiddels grote stappen voorwaarts zijn gezet bij het verbeteren van de medezeggenschap, maar ook dat er ook ruimte is voor verdere verbeteringen.

Tegelijkertijd is de Stichting tegenstander van vergaande wettelijke regulering op dit dossier, temeer omdat er dan sprake is van een dwingend opgelegde aanpak die voor iedereen hetzelfde is. De Stichting gelooft meer in zelfregulering, in de zin van een gezamenlijke aanpak met zoveel mogelijk andere partijen. Zelfregulering heeft het voordeel dat er ruimte blijft voor gedifferentieerde oplossingen. Daaraan heeft het pensioenland dat zelf in vele opzichten ook heel divers is, behoefte.

Voor zover de Stichting wel behoefte heeft aan wetgeving, gaat het veelal om ondersteunende wetgeving. Soms is wetgeving immers nodig om bepaalde varianten mogelijk te maken en om daarmee een stapje verder te komen.

Indien mogelijk met alle betrokken partijen samen, wil de Stichting zich zeer gaan inspannen om de diversiteit te bevorderen in alle bij het pensioenfonds betrokken organen. Dus niet alleen bij het bestuur van pensioenfondsen, maar ook bij deelnemersraden en verantwoordingsorganen. Ook voor de werkgeversgeleding in de pensioenfondsbesturen moet worden vastgesteld dat sprake is van een te eenzijdige samenstelling, die meestal uit oudere heren bestaat. De Stichting wil alle geledingen oproepen om als het gaat om hun eigen vertegenwoordigingen te zoeken naar een grotere diversiteit, bij voorkeur samen met de andere belanghebbende organisaties. De Stichting denkt hierbij aan een krachtige aanbeveling die binnen enkele jaren inderdaad tot een meer diverse samenstelling van de pensioenfondsortganen leidt. Spreker merkt hierbij op dat de kracht onder andere afhankelijk is van de steun die andere belanghebbende organisaties daaraan verlenen.

In de derde plaats is de Stichting van mening dat er in de discussie ruimte moet worden gehouden voor nieuwe ontwikkelingen. In de eerste plaats verwijst spreker naar de toegezegde standpuntbepaling van de minister inzake een nadere stroomlijning. Verder verwijst spreker naar de afspraken van de Stichting samen met de CSO en de pensioenkoepels om op basis van de door de SER uitgevoerde inventarisatie verdere verbeteringen aan te brengen in de bredere context van de pension fund governance, waarvan de medezeggenschap een essentieel onderdeel is.

Ten slotte is bekend dat de pensioenkoepels nadenken over onder meer nieuwe bestuursmodellen. Het OPF zal in zijn jaarcongres in november daarvoor concrete voorstellen inbrengen. Zonder over dit soort nieuwe ontwikkelingen nu al uitspraken te doen, is het belangrijk om ruimte te bieden om ook die ontwikkelingen een kans te geven. De Stichting zou het betreuren indien die ruimte voor discussie door vergaande wetgeving eenzijdig zou worden geblokkeerd. Het initiatiefwetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok legt immers eenzijdig de aandacht bij de gepensioneerden en biedt hen ruimte om meer dan in het verleden deelbelangen te gaan behartigen, wat heel slecht zou zijn voor de toekomst van het pensioenstelsel. Een bredere aanpak is gewenst en die moet ook rekening bieden voor nieuwe ontwikkelingen.

Namens het NOOM laat de heer **May** weten dat deze organisatie zich voor een groot deel kan aansluiten bij de inbreng van de heer Verheij. Spreker wil echter benadrukken dat de participatie van de pensioengerechtigden en de actieven bij zowel de bedrijfstakpensioenfondsen als de ondernemingspensioenfondsen op dezelfde wijze moet worden geregeld. Dat wil zeggen dat er geen verschillen moeten zijn tussen pensioengerechtigden en actieven en dat er dus ook geen verschillen moeten zijn tussen bedrijfstakpensioenfondsen en onderne-

gingspensionfondsen. Het liefst zou sprekers organisatie de evenredige vertegenwoordiging in het pensioenfondsbestuur ook wettelijk geregeld willen zien.

In aansluiting hierop brengt de heer **Kemner** namens de NVOG naar voren dat de huidige regeling met betrekking tot de zeggenschap in pensioenfondsen een manco bevat. Spreker stelt vast dat er drie groepen belanghebbenden zijn: werkgevers, werknemers en gepensioneerden. Het belangrijkste orgaan van het pensioenfonds, het bestuur, is echter slechts toegankelijk voor vertegenwoordigers van werkgevers- en van werknemerszijde en niet voor de gepensioneerden, als het gaat om de bedrijfstakpensionfondsen die het grootste deel van de gepensioneerden omvatten. De NVOG is van mening dat de gepensioneerden een wettelijk recht moeten hebben op vertegenwoordiging in de besturen van de pensioenfondsen. Uit het debat in de Kamercommissie, waarin de motie Omtzigt c.s. is gepresenteerd, heeft de NVOG de indruk overgehouden dat in de Kamer hiervoor sympathie en steun bestaat.

In het Kamerdebat is daarnaast aan een andere tekortkoming aandacht geschonken, in die zin dat er geen sprake is van diversiteit in met name de pensioenfondsbesturen. Spreker sluit zich bij de heer Verheij aan dat het goed is dit uit te breiden naar de andere organen van het pensioenfonds. In het debat zijn in dit verband veel categorieën genoemd: vrouwen, jongeren, migranten, slapers, middengroepen, gehandicapten en arbeidsongeschikten. De Kamer heeft bepleit voor meer diversiteit. Spreker heeft echter de indruk gekregen dat de wens van de Kamer om meer diversiteit in pensioenland niet betekent dat dit in de plaats zou moeten komen voor het wettelijke recht voor bestuursdeelname door gepensioneerden. Dit laatste vindt ook de NVOG noodzakelijk. Diversiteit en een wettelijk recht op bestuursvertegenwoordiging ook van pensioengerechtigden zijn geen gelijke zaken, of zaken die op één niveau kunnen worden gerealiseerd.

De wettelijke regeling voor bestuursdeelname door gepensioneerden is een zaak van wetgeving. Spreker sluit zich hierover aan bij hetgeen de heer May naar voren heeft gebracht, namelijk dat in de Pensioenwet geen verschil moet worden gemaakt tussen actieven en gepensioneerden. Beide geledingen zouden dezelfde rechten moeten hebben en een vergelijkbare regeling moeten hebben. Verder zou er geen verschil tussen ondernemings- en bedrijfstakpensionfondsen moeten bestaan. Die verschillen zijn er nu wel, in de wetgeving en in de praktijk, hetgeen spreker complicerend en onwenselijk noemt.

De NVOG is zeer groot voorstander van het vergroten van de diversiteit en wil van harte hieraan meewerken. In de praktijk is inderdaad het stereotype beeld van blanke, oudere mannen in de besturen van pensioenfondsen waarneembaar. Dit kan echter niet op het niveau van wetgeving worden geregeld, maar zal handen en voeten moeten krijgen door de belangenorganisaties. De NVOG wil graag meewerken aan een afspraak tussen alle relevante partijen om aan het bevorderen van een grotere diversiteit vorm en inhoud te geven.

De **voorzitter** heeft eerder aangegeven uit de komst van zoveel genodigde organisaties te hebben afgeleid dat er bereidheid bestaat om constructief om te gaan met de motie Omtzigt c.s. Vanuit NOOM en NVOG is voor wettelijke verankering van de medezeggenschap geleid. Uiteraard is dat hun goed recht.

De motie echter "verzoekt de regering te bevorderen dat de sociale partners en vertegenwoordigers van ouderen samen binnen 10 weken een breed gedragen voorstel formuleren, waarin de medezeggenschap van alle betrokkenen verankerd is, eventueel vergezeld van voorstellen tot wetswijziging en waarin de diversiteit, zoals jong/oud en man/vrouw, van de bestuurders gewaarborgd wordt door middel van zelfregulering van de betrokken partijen,

zodat de mensen in het bestuur, de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan representatief zijn voor de populatie van het pensioenfonds".

Spreker zou het op prijs stellen wanneer ook wordt ingegaan op de vraag hoe partijen elkaar kunnen helpen in het vinden van draagvlak voor het bevorderen van de diversiteit.

De heer **Kemner** merkt op dat hierover wellicht na deze eerste inventariserende ronde een beeld ontstaat.

Namens de Unie KBO sluit de heer **Beugelsdijk** zich volledig aan bij de vorige spreker. Al langere tijd draagt de Unie KBO haar opvatting uit dat sprake zou moeten zijn van een wettelijk recht voor gepensioneerden om in de besturen van pensioenfondsen te worden vertegenwoordigd, waarbij er geen verschil moet zijn tussen OPF'en en BPF'en.

Unie KBO is ook groot voorstander van meer diversiteit. Ouderenorganisaties kunnen echter geen jonge mensen leveren maar zijn voor het overige graag bereid hieraan mee te werken.

Namens de PCOB stelt de heer **Biamond** vast dat andere sprekers al veel gras voor zijn voeten hebben weggemaaid. Hij sluit zich volledig aan bij de inbreng van de heren Beugelsdijk en May.

Hij is erg gelukkig met de inbreng van de heer Verheij, omdat hierin de nodige ruimte voor zowel regulering als zelfregulering werd gegeven. De PCOB wil een deel (van de medezeggenschap) verankeren. Voor een ander deel ervan wil de PCOB goede afspraken maken.

PCOB is uiteraard voorstander van het bevorderen van diversiteit.

Namens PUSH, een samenwerkingsverband van verenigingen van gepensioneerden die aangesloten zijn bij grotere ondernemingspensioenfondsen, stelt de heer **Van der Ros** zich goed te kunnen vinden in de huidige wettelijke regeling die geldt voor de ondernemingspensioenfondsen. Die regeling is duurzaam en wordt breed gedragen door de betrokkenen.

PUSH staat sympathiek tegenover het initiatiefwetsvoorstel van Koşer-Kaya/Blok in hun doel om de medezeggenschap van gepensioneerden in bedrijfstakpensioenfondsen te versterken. Ook ondersteunt PUSH het voorstel dat gepensioneerden in fondsbesturen voorgedragen kunnen worden, zowel door representatieve organisaties als door de gepensioneerden uit een gekozen deelnemersraad en verenigingen van gepensioneerden. Ook ondersteunt PUSH het voorstel dat er een evenredige vertegenwoordiging van gepensioneerden en actieven komt in het niet-werkgeversdeel van het bestuur van het pensioenfonds.

Ook jongeren kunnen worden voorgedragen, zowel door werkgevers als door de vakbonden (voor de actieven). Zij kunnen in ieder geval niet door de gepensioneerden worden geleverd. Vrouwen kunnen door de drie geledingen worden voorgedragen. Dit zou volgens PUSH bevorderd moeten worden door zelfregulering.

De ANBO heeft, aldus mevrouw **Wubbels**, stilgestaan bij de vraag wat eigenlijk het probleem is. Is het probleem de omstandigheid dat gepensioneerden niet goed vertegenwoordigd worden in het pensioenfondsbestuur of dat zij zich niet goed vertegenwoordigd voelen? ANBO gaat uit van dat laatste en ondersteunt mede daarom het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok niet. Dit betekent niet dat ANBO geen voorstander is van medezeggenschap voor gepensioneerden. ANBO vindt echter dat er een groot verschil is tussen besturen en medezeggenschap. Een bestuur heeft de leiding en neemt besluiten vanuit het collectieve belang. Medezeggenschap is een recht op inspraak en biedt belangenbehartigers de mogelijkheid hun eigen deelbelang goed te kunnen vertegenwoordigen. Dit kan in de deelnemersraad en ook ten dele in het verantwoordingsorgaan.

ANBO is ook van mening dat wanneer één deelbelang in een bestuur wordt toegelaten een solidaire opstelling vereist en dat ook naar de vertegenwoordiging van andere geledingen moet worden gekeken. Dat betekent dat dan verschillende deelbelangen in het fondsbestuur worden ingebracht. De ANBO is van mening dat betrokkenen elkaar dan populair gezegd 'de tent uit gaan vechten'. Het is zaak dat een bestuur, zeker in de huidige tijd maar ook in de toekomst, kijkt naar het collectieve belang. ANBO constateert dat dit ook in de praktijk het geval is.

Dit laat onverlet dat een bestuur wel een goede afspiegeling van de samenleving moet zijn. De deelname van gepensioneerden, jongeren en vrouwen en anderen in pensioenfondsbesturen moet volgens de ANBO niet wettelijk worden geregeld. Wanneer men daarvan voorstander is, zou dit via zelfregulering en via de lijn van de vakorganisaties moeten worden geregeld. ANBO denkt dat de oplossing met name gevonden moet worden in de governance. Zo zou gekeken kunnen worden naar de uitbreiding van bevoegdheden van de verantwoordingsorganen, waarbij er bijvoorbeeld extra toezicht komt op de evenwichtige belangenbehartiging door de besturen.

Namens FNV Jong constateert mevrouw **Aanzi** allereerst de feitelijke gang van zaken van vanochtend waarbij eerst de verschillende ouderenorganisaties aan het woord zijn geweest voordat de jongeren aan het woord mogen komen.

FNV Jong is voorstander van zelfregulering. Een wettelijke regeling van de medezeggenschap van gepensioneerden zou impliceren dat dit dan ook gewenst zou zijn voor jongeren, migranten, arbeidsongeschikten e.d. FNV Jong is ervan overtuigd dat je niet een oudere of jongere in een bestuur of deelnemersraad wilt hebben omdat de wet dit voorschrijft, maar omdat het besef er is dat diversiteit bijdraagt aan verschillende inzichten en een betere besluitvorming, zodat de verschillende belangengroepen voelen dat ze meegenomen worden in het beleid. Dat is nu niet altijd het geval.

Spreekster is blij met de insteek van de Stichting van de Arbeid, die voorstander is van het bevorderen van de medezeggenschap en de diversiteit binnen die medezeggenschap. Spreekster zou graag willen vernemen hoe dit moet plaatsvinden en welke acties daarop worden genomen. Spreekster vindt het jammer dat de besturen, deelnemersraden en de andere organen van een pensioenfonds voornamelijk bestaan uit blanke, oudere mannen en zij zou graag zien dat dit verandert.

Namens E-Quality, een kenniscentrum voor emancipatie, gezin en diversiteit, stelt mevrouw **Schimmel**, die in het verleden kamerlid voor D'66 is geweest, zich in haar huidige rol niet te willen uitlaten over de vraag of de positie van gepensioneerden in besturen wel of niet wettelijk geregeld zou moeten worden. Het kenniscentrum verricht onderzoek, verzorgt trainingen en verstrekt kennis op het punt van diversiteit. Bekend is dat in veel besturen weinig vrouwen zijn vertegenwoordigd. E-Quality streeft ernaar de diversiteit van besturen of andere organisatievormen te vergroten.

Vaak gebeurt dat onvoldoende door zelfregulering. Daarom geeft het kenniscentrum adviezen aan allerlei organisaties om de diversiteit te vergroten. Zelfregulering blijkt in de praktijk zeer langzaam te werken. Het is niet voor niets dat een amendement-Kalma op dit moment ondersteund wordt door een meerderheid in de Tweede Kamer. Zij verwacht ook dat dit amendement zal worden aangenomen. Dat amendement is erop gericht dat in 2016 in ieder geval 30 procent vrouwen in de besturen van grote ondernemingen moeten zijn vertegenwoordigd. Hier is sprake van een streefcijfer en nog geen quotum. Mocht het streefcijfer in 2016 niet tot stand zijn gekomen, dan dreigt er toch een soort quotum boven de markt te hangen. Spreekster neemt aan dat het amendement-Kalma ook van toepassing zou zijn op instellingen die verbonden zijn aan pensioenfondsen. In die zin lijkt het erop dat niet zozeer

zelfregulering aan de orde is als het gaat om de man/vrouwverhouding, maar dat er via een streefcijferbenadering meer wordt gevraagd dan zelfregulering. Het amendement-Kalma houdt kort gezegd een wettelijke regeling in van: pas toe of leg uit. Pas toe dat in besturen/instellingen 30 procent vrouwen zijn vertegenwoordigd en zo die doelstelling niet wordt gehaald, leg dat dan uit.

E-Quality is er natuurlijk ook voorstander van dat de samenstelling van pensioenfondsbesturen en andere organen wordt gewijzigd en ook jongeren en allochtonen daarin een plaats krijgen. Ook hierin moet de diversiteit worden bevorderd. Spreekster ziet dat ook niet als een deelbelang. Zij gaat er namelijk van uit dat ook vrouwen, jongeren en allochtonen het grotere belang van een goede pensioenopbouw voor zich zien en niet alleen voor hun eigen deelbelang zullen gaan.

Mevrouw **Van der Kraan** stelt vast dat de inbreng van de twee laatste sprekers goed aansluit bij de opvatting van de FNV Vrouwenbond. Ook kan zij voor het grootste deel instemmen met de door de heer Verheij verwoorde opvatting van de Stichting van de Arbeid. Wel heeft zij de term zelfregulering gemarkeerd, omdat zij verwacht dat alleen zelfregulering onvoldoende soelaas zal bieden. Daarom is er bij de FNV Vrouwenbond voor gekozen om de vormgeving van de diversiteit vast te leggen in de statuten. Dit is volgens spreekster de enige manier om diversiteit echt voor elkaar te krijgen. Wanneer er een vacature in het bestuur van haar organisatie is, wordt aan de hand van de samenstelling de vacature gereserveerd voor een groep of regio die onvoldoende is vertegenwoordigd. Een dergelijke aanpak zou gevolgd kunnen worden voor elk orgaan, dus ook voor organen van een pensioenfonds. Diversiteit komt niet vanzelf tot stand, zo herhaalt spreekster. In de delegaties van de ouderenorganisaties die aangesloten zijn bij de CSO van vandaag is bijvoorbeeld maar één vrouw opgenomen. Dit figuur komt veel voor. Datzelfde geldt voor de vertegenwoordiging van jongeren of migranten.

Haar pleidooi zou zijn dat wanneer organisaties echt voor diversiteit kiezen, het vaak ook blijkt te lukken, ook al moet er soms heel hard aan worden getrokken.

Ter vermijding van misverstanden wijst de heer **Verheij** op zelfregulering af te hebben gezet tegen wettelijke, van boven af opgelegde maatregelen. Zelfregulering kan zijn beslag vinden in het opnemen van diversiteitsdoelstellingen in de eigen statuten en reglementen, ook die van pensioenfondsbesturen. Dit laat de Stichting ook graag aan hen over, maar het zou anderzijds ook onderdeel van een aanbeveling kunnen zijn. Dat moet dan nader worden besproken.

Mevrouw **Van der Kraan** pleit voor een dergelijke aanbeveling.

De **voorzitter** stelt vast dat de uitleg van de heer Verheij wellicht ook nuttig is voor mevrouw Schimmel.

Namens het AVV stelt de heer **Pikaart** vast dat de zeggenschap en medezeggenschap van pensioenfondsen, collectieve organen waar in solidariteit opgebouwd pensioengeld wordt beheerd, aan de orde is.

Spreker wil de discussie naar een abstracter niveau tillen en twee principes bespreken. Het eerste principe, dat al door de heer Verheij is aangehaald, betreft het bevorderen van de medezeggenschap van alle betrokkenen in alle organen van het pensioenfonds. Op dit moment is dat niet het geval, maar hij heeft de indruk dat weinig partijen er tegenstander van zijn om alle betrokkenen daar een zekere stem te geven.

Het tweede principe is de vraag hoe dit zou moeten worden ingericht. Er zijn immers allerlei modellen voor. Een principieel standpunt hierbij, dat sluipenderwijs al zijn intrede heeft gedaan in allerlei pensioenfondsen, is dat degenen die het meeste risico lopen het meest te zeggen zouden moeten hebben in de pensioenfondsbesturen. De praktijk leert dat sommige werkgevers de risico's te groot vinden, zodat er discussie ontstaat over de vraag of werkgevers wel vertegenwoordigd zouden moeten zijn in pensioenfondsbesturen. Deze discussie geeft aan dat het kennelijk een geaccepteerd principe is dat partijen met weinig risico minder te zeggen hebben en partijen met veel risico meer te zeggen hebben.

Wie loopt het risico in pensioenfondsen? Alle partijen lopen een zeker risico, maar het risico is zeer scheef verdeeld: hoe jonger hoe meer risico. Op zich is dit goed verdedigbaar. De vraag is echter wat die jongeren terugkrijgen voor hun risico. Dit element komt nu niet aan bod in pensioenregelingen en ook niet in de zeggenschap. Om dit te repareren, zou het risico in de eerste plaats gekwantificeerd kunnen worden. Onder andere door promovendi van Jean Frijns zijn hiernaar studies verricht, die aantonen dat het risico voor met name jongeren behoorlijk groot is. Spreker meent dat zelfs 40 procent van de actieve deelnemers het risico loopt om minder dan 75 procent van het toegezegde pensioen te krijgen. Dit zijn schokkende cijfers, die aangeven dat er teveel risico ligt bij jongeren.

Spreker voegt hieraan graag een recent citaat toe van Hugo Levi (werkgevers bij de overheid): "Bij overgangmaatregelen worden ouderen keer op keer ontzien. Jongeren accepteren de gang van zaken omdat ze onwetend zijn."

Daarom is het van belang het risico eerst te kwantificeren en vervolgens in het ideale geval de mensen die het meeste risico lopen de meeste zeggenschap te geven. Spreker beseft dat dit een enorme stap is en een breuk is met de huidige praktijk en in die zin wellicht een stap te ver is. Een zeer bespreekbare alternatieve oplossing zou volgens AVV het OPF-model zijn. Dit model houdt in dat de bonden leden kunnen kandideren in een bestuur en dat deelnemers ook zichzelf kunnen kandideren. Dit laatste is in ondernemingspensioenfondsen op dit moment ook het geval. Op die manier kunnen alle betrokkenen, ongeacht of ze bij een bepaalde belangenorganisatie zijn aangesloten, hun belangen behartigen, mits ze voldoende steun weten te behalen.

Ingaand op de vraag of dit via zelfregulering geregeld zou kunnen worden dan wel wettelijk verankerd zou moeten worden, stelt spreker vast dat wettelijke verankering noodzakelijk is, al was het maar omdat de wet thans voorschrijft dat bij bedrijfstakpensioenfondsen het bestuur paritair wordt samengesteld. Dit is een ander model dan spreker zojuist heeft voorgesteld en overigens al verschillende malen is voorgesteld.

Hij denkt dat een zwaardere stok achter de deur nodig is, omdat de praktijk laat zien dat veel werknemersleden van de deelnemersraden in bedrijfstakpensioenfondsen, die door de wetgever zijn ingesteld om de zeggenschap van betrokkenen tot gelding te laten komen, worden aangewezen door de vakbonden, die zijn vertegenwoordigd in het bestuur. Omdat het één van de taken van de deelnemersraden is om het bestuur te controleren, lijkt hem dit een zeer onwenselijke situatie. Dit pleit voor een duidelijke wettelijke verankering, die het ontstaan van dit soort situaties voorkomt.

Resumerend stelt spreker dat een ideale oplossing zeggenschap naar rato van het gelopen risico zou zijn. Het AVV is er zich zeer wel van bewust dat ook gepensioneerden wel degelijk een risico lopen, al is het veel kleiner dan dat van jongeren. Een zeer bespreekbaar alternatief zou het OPF-model zijn, dat spreker typeert als een opener en meer democratisch model dan het huidige BPF-model. In het OPF-model kunnen allerlei bonden en betrokken deelnemers zichzelf kunnen kandideren en kunnen bonden beter kandideren. Daarvoor is naar sprekers opvatting een wettelijke verankering nodig.

De **voorzitter** meent dat bonden geen leden kandideren voor een OPF-bestuur. Bij de grotere ondernemingen gebeurt dit toch door de OR?

De heer **Pikaart** wijst erop dat de wet ondernemingspensioenfondsen deelnemers en bonden de mogelijkheid biedt zich te kandideren. Het betrokken pensioenfonds bepaalt of die mogelijkheid ook daadwerkelijk ingevuld wordt. In die zin is er een vergelijkbare situatie als bij ondernemingsraden.

Voor zover de heer **Verheij** bekend, worden de werknemersleden bij de meeste ondernemingspensioenfondsen voorgedragen door de ondernemingsraden, ook omdat de vakbonden vaak niet betrokken zijn bij de uitvoering van pensioenregelingen. Bij het cao-overleg is dat uiteraard wel het geval., maar veelal vind separaat overleg over de uitvoering van de pensioenregeling plaats tussen de werkgever en de ondernemingsraad. Vanuit de ondernemingsraad worden dan ook vaak de werknemersleden voor het bestuur voorgedragen. Dit neemt niet weg dat in uitzonderingsgevallen daarnaast ook vanuit de bonden werknemersleden worden gekandideerd.

De heer **Wehmeijer** licht de praktijk bij Unilever toe, waarbij gepensioneerden zijn vertegenwoordigd in de deelnemersraad en in het bestuur. Bovendien vinden in beide gevallen verkiezingen plaats.

De deelnemersraad wordt hier echt gekozen. Dat is ook belangrijk als het gaat om de vraag hoe dan moet worden omgegaan met de situatie waarin een vrouwelijke kandidaat toch niet blijkt te worden gekozen. Mogelijk kan daarop in de latere discussie nog op worden doorgedacht. De geleding van de actieven wijst de bestuursleden van werknemerszijde aan. DNB staat dit niet toe voor de geleding van de gepensioneerden. Deze moeten worden gekozen. Het zou een redelijke oplossing zijn om ook in de deelnemersraad gekozen gepensioneerden toe te staan de bestuursleden van de zijde van gepensioneerden aan te wijzen.

Bij nadere overweging denkt de heer **Pikaart** dat het ondernemingsraad-model wellicht een betere term voor het door hem bepleite model dan de door hem gebruikte term 'OPF-model'. Het gaat het AVV om een democratisch model waarbij zowel leden zichzelf kunnen kandideren als bonden leden kunnen kandideren.

Namens Jong Management VNO-NCW stelt de heer **Bos** vast dat hij niet meer hoeft te pleiten voor het bevorderen van de diversiteit. De vraag is wel over welke diversiteit het dan gaat. Diversiteit naar gelopen risico leidt tot een andersoortige vertegenwoordiging dan wanneer geprobeerd wordt bepaalde groepen, als jong/oud, vrouw/man en verschillende herkomst, te vertegenwoordigen. Dit laatste lijkt hem eenvoudiger. Ook is daarvoor een belang.

Spreker wijst erop dat het niet alleen gaat om goed bestuur en goed toezicht. Voor pensioenfondsen zal het in de komende periode ook gaan om: draagvlak. Juist omwille van dat draagvlak is er een intrinsieke behoefte om het bestaande systeem in stand te houden met mensen uit groepen die dit goed kunnen vertegenwoordigen en uitleggen. Het moeten ook groepen zijn die niet allemaal naar dezelfde mensen luisteren.

Hij betwijfelt of het verstandig is de medezeggenschap van gepensioneerden te verankeren. Waar een inspanning moet worden geleverd om de bestaande vertegenwoordigingen diverser ('kleurrijker') te maken, zou dit teniet worden gedaan door een aanvulling (in de besturen) vanuit de groep gepensioneerden, die doorgaans man, blank en grijs zijn.

Bij zelfregulering moeten twee begrippen uit elkaar worden gehaald. Namelijk zelfregulering en vanzelf-regulering. Zelfregulering betekent niet dat het vanzelf gaat, maar dat er een doel bepaald wordt waarop de activiteit worden gericht. Dat is overigens wel wat anders dan wetgeving. Jong Management VNO-NCW vertrouwt op zelfregulering, maar dan wel met een duidelijke doelstelling. Daarbij is het belangrijk dat voor ogen te houden dat het niet alleen gaat om goed bestuur, goed toezicht maar ook om draagvlak.

De **voorzitter** probeert enkele hoofdlijnen uit de verschillende bijdragen samen te vatten:

- In de verdere discussie is volgens hem met name de vraag belangrijk of gekozen moet worden voor wettelijke verankering van de medezeggenschap of voor zelfregulering. Inderdaad gaat het bij zelfregulering, zoals de heer Bos heeft toegelicht, niet om iets dat vanzelf ontstaat en zich niet vanzelf op natuurlijke wijze ontwikkelt, maar waaraan sturing moet worden gegeven en waarover afspraken moeten worden gemaakt, al dan niet in statuten en convenanten. Ook de Code Tabaksblat is een door zelfregulering opgelegde vorm van handelen.
- De wens om tot een grotere verscheidenheid, diversiteit in de vertegenwoordigingen van de diverse organen van het pensioenfonds te komen, wordt naar zijn mening breed gedragen, al liggen de mogelijkheden om daaraan actief invulling te geven verschillend. De ouderenorganisaties hebben bijvoorbeeld aangegeven niet meer jongeren te kunnen aanleveren. ‘Verkleuring’ zou een goede zaak zijn, maar het is een feit dat bij de gepensioneerden blanke mannen zijn oververtegenwoordigd.
- Nadere aandacht verdient de vraag hoe een grotere diversiteit kan worden bereikt.

4. Nadere bespreking in een tweede ronde

De **voorzitter** stelt vast dat er ruimte is voor een tweede ronde en nodigt partijen daartoe uit. Indien gewenst, kan worden gereageerd op ingenomen standpunten.

De heer **Verheij** richt zich met name tot de vertegenwoordigers van de ouderenorganisaties met name die welke bij de CSO zijn aangesloten. Het breed overleg is erop gericht om draagvlak te vinden voor hetgeen in de motie is gevraagd. Uit het overleg in de Kamer leidt spreker af dat een deel van de Kamer achter het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok staat. Een groot deel van de Kamer echter heeft er veel vragen over gesteld en twijfels geuit. De kern van de motie is volgens spreker om een breed gedragen voorstel te formuleren waarin de medezeggenschap van alle betrokkenen is verankerd, eventueel vergezeld van voorstellen tot wetswijziging. Het breed gedragen voorstel kan dus ook zonder voorstellen tot wetswijziging. Spreker vindt het jammer dat de ouderenorganisaties van met name de CSO ‘achterover leunend’ het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok onderschrijven en daarnaast pleiten voor vergroting van de diversiteit. Met die opstelling doen zij in feite onrecht aan het verzoek van de Kamer en hij verzoekt hen in de tweede ronde in te gaan op de vraag of zij een alternatief voor zich zien dan het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok om de (mede)zeggenschap van alle betrokkenen te verankeren.

De heer **Kemner** stelt een andere interpretatie te hebben van de motie en het gevoerde Kamercommissiedebat. In ieder geval heeft hij aanzienlijk meer steun ervaren voor de al langer bestaande opstelling van de ouderenorganisaties dan de heer Verheij suggereert. Evenmin heeft hij, noch de andere ouderenorganisaties, zich klakkeloos achter het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok gesteld. Integendeel, de inbreng van de in de CSO vertegenwoordigde ouderenorganisaties gaat aanmerkelijk verder. Hiervoor verwijst spreker naar het CSO-commentaar op bedoeld wetsvoorstel.

Anderzijds moeten ook de ouderenorganisaties rekening houden met de realiteit en in dat verband kan worden vastgesteld dat een wettelijke regeling zich binnen bepaalde, minder vergaande, kaders zal moeten bewegen. In die zin is het bedoelde wetsvoorstel een stap in de goede richting.

De **voorzitter** meent dat de inbreng van de heer Verheij wat anders moet worden begrepen. De Stichting en de vertegenwoordigers van de ouderen zijn uitgenodigd door de minister van SZW om invulling te geven aan de motie Omtzigt c.s.

Die uitnodiging behelst dat "binnen 10 weken een breed gedragen voorstel wordt geformuleerd waarin de medezeggenschap van alle betrokkenen verankerd is (eventueel vergezeld van voorstellen tot wetswijziging) en de diversiteit (zoals jong/oud en man/vrouw) van de bestuurders gewaarborgd wordt door middel van zelfregulering van de betrokken partijen". Het breed overleg is niet bedoeld om een pleidooi te houden voor het aannemen van een wetsvoorstel, maar vraagt of partijen daarvoor een alternatief kunnen ontwikkelen.

De heer **Kemner** herhaalt die interpretatie niet te onderschrijven. De Kamer is geconfronteerd met verschillende opvattingen over een tamelijk ingewikkelde problematiek, die enerzijds betrekking heeft op het thema differentiatie (diversiteit) en anderzijds op het wettelijk vastleggen van de toegang tot pensioenfondsbesturen. De Kamer roept partijen op eerst met elkaar om tafel te gaan zitten om te kijken of zij een gemeenschappelijke basis kunnen vinden. Volgens spreker gaat het de Kamer daarbij niet om een alternatief van zelfregulering in plaats van een wettelijke regeling terzake van de verankering van de medezeggenschap. De zelfregulering heeft volgens hem slechts betrekking op het onderwerp differentiatie.

De heer **Verheij** wijst nogmaals op de tekst van de motie, waarin partijen worden verzocht om "een breed gedragen voorstel te formuleren waarin de medezeggenschap van alle betrokkenen verankerd is".

De heer **Kemner** meent dat door de hier aanwezige partijen verdeeld wordt gedacht over de vraag of de medezeggenschap wettelijk verankerd zou moeten zijn. De NVOG vindt het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok een stap in de goede richting.

Partijen hebben wel in belangrijke mate een gemeenschappelijke opvatting over het thema differentiatie. Die gemeenschappelijkheid zou in de vorm van een gedragscode kunnen worden vastgelegd.

Het gaat de heer **Verheij** om de vraag of de Kamer een wettelijke verankering van de medezeggenschap wenst. Zijn conclusie is dat het antwoord daarop niet zonder meer bevestigend is, omdat de Kamer eerst van de Stichting en de vertegenwoordigers van ouderen wil vernemen of een voorstel kan worden ontwikkeld zonder die wettelijke verankering.

De heer **Beugelsdijk** geeft aan dat Unie KBO via CSO kenbaar heeft gemaakt zich achter het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok te stellen, omdat dit volgens de Unie KBO een haalbaar voorstel werd geacht. Daarbij heeft Unie KBO in behoorlijke mate water bij de wijn gedaan. Wel is aangedrongen op een bestendig besluit, waarbij het dossier voor een aantal jaren gesloten kan blijven.

Het wetsontwerp is zeker niet eenzijdig gericht op gepensioneerden, zoals de heer Verheij stelde. Het bevat een aantal bepalingen die gericht zijn op andere groepen.

De Unie KBO is in principe groot voorstander van zelfregulering. Bij dit dossier stelt spreker de welhaast retorische vraag hoe lang daarover nu al niet wordt gepraat en wat er binnen redelijke termijn van de grond komt.

In reactie op de positie van de ANBO stelt spreker dat iedere groepering die zitting heeft in een pensioenfondsbestuur verweten zou kunnen worden deelbelangen te behartigen. De huidige partijen in pensioenfondsbesturen hebben niet laten zien deelbelangen te behartigen. Op dit moment is sprake van een goed pensioenstelsel, waarop een ieder trots kan zijn. Werkgevers en werknemers verdienen daarvoor een groot compliment, niet alleen als het gaat om de totstandkoming van het stelsel maar ook om de handhaving ervan. Dit neemt niet weg dat de tijden zijn veranderd en dat een ieder zich daaraan zal moeten aanpassen.

In reactie op de inbreng van de AVV merkt spreker op dat het OPF-model een model is dat redelijk lijkt. Bestudering leert dat het toch als een wat warrige wetgeving kan worden beoordeeld, die tot grote problemen zal leiden in dit verband.

Mevrouw **Van der Kraan** vraagt of het de ouderenorganisaties erom gaat dat gepensioneerden, net als andere groepen uit de samenleving, evenredig zijn vertegenwoordigd in de diverse gremia van een pensioenfonds of dat het gaat om de vertegenwoordiging van ouderenorganisaties. Spreekster heeft geen bezwaar tegen het eerste. Gepensioneerden kunnen ook via de werknemersvertegenwoordiging een plaats krijgen in de diverse gremia. Datzelfde geldt voor vrouwen, jongeren, allochtonen e.d. Langs die weg kan de diversiteit worden georganiseerd. Dit lijkt haar ook een logische weg omdat de pensioenfondsen van werkgevers en werknemers zijn, waarvan gepensioneerden uiteraard profijt hebben.

De heer **Kemner** geeft aan dat er een groot verschil in juridische positie is tussen gepensioneerden enerzijds en vrouwen, jongeren, allochtonen e.d. anderzijds. Hoewel het beeld in de praktijk voor de laatste groepen niet ideaal is, hebben die groepen juridisch gezien via de vakorganisatie of een eigen belangenorganisatie die aan representativiteitseisen voldoet toegang tot het pensioenfondsbestuur en gepensioneerden niet.

In reactie op de vraag van mevrouw Van der Kraan bevestigt mevrouw **Wubbels** dat pensioenfondsbesturen bestaan uit werkgevers en vakorganisaties, die inderdaad alle groepen vertegenwoordigen als jongeren, gepensioneerden, vrouwen, allochtonen e.d. Hun bestuursdeelname moet dan ook inderdaad via de lijn van de vakorganisaties worden geregeld, waarbij ANBO kiest voor zelfregulering.

Ook de opmerking van de heer Verheij dat er een verschil is tussen zeggenschap en medezeggenschap is in dit verband van belang. De zeggenschap is wat de ANBO betreft op dit moment goed geregeld, wat onverlet laat dat gepensioneerden zich niet goed vertegenwoordigd voelen. Op dat punt is een grotere transparantie en een betere communicatie nodig. Datzelfde geldt voor de andere groepen als vrouwen en jongeren.

De motie spreekt over medezeggenschap en volgens spreekster gaat het dan om de betrokkenheid in deelnemersraden en verantwoordingsorganen. Daar zou zij dan ook de oplossingsrichting willen zoeken.

In reactie op de inbreng van de heer Kemner kan de heer **Driessen** zich vanuit de positie van de NVOG voorstellen dat gepensioneerden zich niet altijd vertegenwoordigd zullen weten, wanneer de actieve deelnemers via de ondernemingsraad in een OPF-pensioenfondsbestuur worden vertegenwoordigd. Dan is er, zoals opgemerkt geen toegangsmogelijkheid voor de gepensioneerden. De ondernemingsraad vertegenwoordigt immers de werknemers en niet de gepensioneerden.

Bij bedrijfstakpensioenfondsen ligt dit anders, omdat gepensioneerden lid kunnen blijven van vakorganisaties en via hen mee kunnen blijven praten over alle pensioenzaken. Voor

bedrijfstakpensioenfondsen is het dus niet per se nodig hun inbreng via ouderenorganisaties te regelen.

De heer **Beugelsdijk** meent dat hier een fundamenteel punt aan de orde is: in Nederland is er gelukkig vrijheid van organisatie. In de standpuntbepaling van CSO op het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok zijn dit soort vragen ook gesteld, die door de indieners van het wetsvoorstel zijn weerlegd. Het kan toch niet zo zijn in Nederland dat gepensioneerden verplicht zijn lid te worden van een werknemersorganisatie om als gepensioneerde een positie te krijgen in welk orgaan dan ook?

De ouderenorganisaties hebben momenteel vele honderdduizenden leden en ouderen voelen zich door die organisaties vertegenwoordigd, hoe goed het ook is om lid te worden van een vakorganisatie. De ouderenorganisaties of verenigingen van gepensioneerden zullen inderdaad naast de vakorganisaties ook leden voor het pensioenfondsbestuur moeten kunnen voordragen.

Ten slotte wijst spreker erop dat de ouderenorganisaties ervan uitgaan dat medezeggenschap ook in pensioenfondsbesturen plaatsvindt en dat het verschil met zeggenschap als een academische discussie kan worden beschouwd.

De heer **Pikaart** memoreert dat van de zijde van de Stichting van de Arbeid is aangegeven dat zij de medezeggenschap van alle betrokkenen in alle organen van het pensioenfonds wil bevorderen, inclusief de besturen. Het later door de heer Verheij aangevoerde onderscheid tussen medezeggenschap en zeggenschap krijgt in dat opzicht wel een zeer semantisch karakter. Ook spreker gaat ervan uit dat de term medezeggenschap in de motie ook de bestuursdeelname betreft.

Verder wil spreker reageren op de kanttekening van de heer Beugelsdijk dat het OPF-model warrig is. Spreker heeft gepleit voor een model waarin de vertegenwoordiging niet alleen via belangenbehartigende organisaties plaatsvindt, maar voor een democratisch model waarbij ook de meerderheid van de werknemers dat geen lid is van een vakbond ook een stem mag uitbrengen. Thans is sprake van een coöptatiemodel waarbij pensioenfondsen Stichtingen zijn, die zelf besluiten welke partijen meedoen. Niet alleen in de pensioenfondsbesturen hebben voornamelijk oudere mannen zitting, maar dit geldt ook voor het merendeel van de vakbonden. In het voortraject komen jongeren dus ook al weinig aan bod. Omdat jongeren geen of onvoldoende stem hebben, leidt dit tot een groter risico voor jongeren, die ook verantwoordelijkheid moeten dragen voor allerlei versoeringen.

De heer **Van der Ros** heeft de indruk dat de heer Verheij een nieuwe definitie geeft aan de begrippen zeggenschap en medezeggenschap. Medezeggenschap betekent volgens spreker zeggenschap mede met anderen. Medezeggenschap kan dus volgens spreker zeker bestuursverantwoordelijkheid betekenen.

De vraag of de ouderenorganisaties wel voldoen aan de vraag uit de motie Omtzigt c.s. beantwoordt spreker bevestigend. Ook het verwijt dat de ouderenorganisaties hier 'achterover leunend' de verdere ontwikkelingen afwachten, vindt spreker niet terecht. De meeste betrokkenen zullen zich, kleinere kanttekeningen daargelaten, goed kunnen vinden in de huidige regeling voor de ondernemingspensioenfondsen. Push denkt dat die regeling duurzaam is en ook beter wordt gedragen door de betrokkenen. Hij kan zich voorstellen dat de vele gepensioneerden bij een bedrijfstakpensioenfonds zich achtergesteld voelen en ook een regeling wensen met eenzelfde vorm van medezeggenschap.

Hij denkt niet dat de Kamer op een volkomen nieuw voorstel zit te wachten, zoals het door Jos Dirks voorgestelde two-tier-model. Mogelijk is zo'n model over vijf of 10 jaar meer opportuun. Bovendien zou het veel tijd kosten om dit model in te voeren.

De heer **Verheij** heeft de indruk dat zijn inbreng aanleiding geeft tot misverstanden. Zijn opmerking dat de ouderenorganisaties 'achteroverleunend' de ontwikkelingen rond het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok afwachten, betreft met name de CSO-organisaties. Hij heeft goed begrepen dat Push de regeling voor ondernemingspensioenfondsen positief beoordeelt.

Wat het verschil tussen zeggenschap en medezeggenschap betreft licht spreker toe dat de Stichting het pensioenfondsbestuur als het hoogste orgaan ziet. In dat orgaan oefent men zeggenschap uit en wordt de uiteindelijke beslissing genomen. In bijvoorbeeld een deelnemersraad gaat het (wettelijk) om een adviesrecht en wordt medezeggenschap uitgeoefend. Een ondernemingsraad heeft advies- en instemmingsrecht, dus zowel medezeggenschap als zeggenschap.

De heer **Fraterman** stelt vast dat de situatie lastig is. Een aantal ouderenorganisaties, niet alleen Push, stelt geporteerd te zijn van het OPF-model. Dat model impliceert een keuze voor of bestuursdeelname door gepensioneerden of deelname in de deelnemersraad. Zijn vraag aan alle ouderenorganisaties is of dat model voor het bredere pensioenveld, dus ook voor bedrijfstakpensioenfondsen, toegepast zou kunnen worden en in die zin een alternatief kan zijn voor het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok?

De heer **Ouwerkerk** van Push stelt dat zijn organisatie het genoemd wetsvoorstel met grote sympathie heeft gelezen, maar dat er wel een soort 'heilig moeten' achter zit. Men zou ook gelukkig moeten kunnen zijn met een situatie waarin de gepensioneerden niet in het bestuur zijn vertegenwoordigd wanneer daarvoor een goede reden is. Die reden kan bijvoorbeeld liggen in het risico dat de werkgever loopt. Daarbij komt nog dat gepensioneerden een grote professionele inbreng kunnen hebben via de deelnemersraad.

Het beginsel van bestuursdeelname door gepensioneerden noemt spreker een juist beginsel. Wanneer alle betrokkenen tevreden zijn over de effectiviteit van vertegenwoordiging van gepensioneerden in andere organen dan het bestuur zouden zij daarvoor echter ook moeten kunnen kiezen. De 'dwang' van genoemd wetsvoorstel vindt hij in die zin bezwaarlijk.

In reactie op de vraag van de heer Fraterman merkt de heer **Kemner** dat overname van het OPF-model voor bedrijfstakpensioenfondsen het bezwaar meebrengt dat dan ook een aantal problemen van het OPF-model wordt overgenomen. In het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok is geprobeerd een deel van die problemen weg te nemen. Daarbij komt dat dit wetsvoorstel naar zijn mening ook ten principale een keuze impliceert voor bestuursdeelname of deelname in de deelnemersraad.

De heer **Fraterman** meent dat die keuze juist niet in het wetsvoorstel is begrepen.

De heer **Kemner** houdt hierin vast aan de door hem verwoorde opvatting. Het verschil tussen bedoeld wetsvoorstel en het OPF-model is dat in het wetsvoorstel de posities tussen werknemers en gepensioneerden gelijk worden getrokken. Wanneer de gepensioneerden kiezen voor bestuursdeelname is er geen deelnemersraad. Wanneer er al een deelnemersraad bestaat, blijft die situatie gehandhaafd. In beide situaties zijn werknemers en gepensioneerden in dezelfde organen vertegenwoordigd.

De heer **Verheij** tekent hierbij aan dat de huidige Pensioenwet bedrijfstakpensioenfondsen verplicht om een deelnemersraad op te richten. Wanneer het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok daaraan ook nog eens bestuursdeelname door gepensioneerden toevoegt, is er op dit punt niet langer sprake van een reële keuzemogelijkheid. Bedoeld wetsvoorstel voorziet ook niet in het opheffen van de wettelijke verplichting voor bedrijfstakpensioenfondsen om een deelnemersraad op te richten.

De heer **Kemner** meent dat overname van het wetsvoorstel inhoudt dat een aantal elementen van de huidige pensioenwetgeving zal moeten worden aangepast.

De heer **Smittenaar** heeft de indruk dat de discussie een (te) technisch karakter krijgt. Inderdaad is thans in de wet verankerd dat een bedrijfstakpensioenfonds een deelnemersraad moet hebben.

De inzet van het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok en van de ouderenbonden en de NVOG is dat gelijke behandeling plaatsvindt van de belanghebbenden groeperingen in een pensioenfonds, ongeacht of dit een OPF of BPF is. Vastgesteld kan worden dat de gepensioneerden en deelnemers thans ongelijk worden behandeld als het gaat om zeggenschap en medezeggenschap. Doelstelling zou moeten zijn dat die ongelijke behandeling wordt opgeheven. De tot nu toe aangevoerde argumenten zijn onvoldoende om die ongelijke behandeling te accepteren.

Het argument van mevrouw Wubbels dat gepensioneerden in een pensioenfondsbestuur hun eigen (deel)belang zouden gaan behartigen, noemt spreker een schrijnende opmerking. Ook werkgevers en werknemers, die hun eigen belangen hebben, hebben immers zitting in de besturen en behartigen toch ook het collectieve belang? Waarom zou dit voor gepensioneerden anders zijn?

De heer **Verheij** tekent hierbij aan dat de praktijk laat zien dat groepen gepensioneerden het pensioenfonds voor de rechter dagen omdat het indexatiebeleid wijzigt.

De heer **Wehmeijer** (Push) merkt in dit verband op dat een bestuur eenheid moet uitdragen. Wanneer een bestuurspartij zich principieel niet in een voorstel of beslissing kan vinden, zou die partij uit het bestuur moeten stappen. In de deelnemersraad ligt dit anders en dit orgaan kan zich tot de Ondernemingskamer wenden ter verkrijging van een marginale toetsing van een bestuursbesluit.

In de Pensioenwet is vastgelegd dat de deelnemers in OPF's ten minste 50 procent van het aantal zetels moeten bekleden. Voor Push is het zeer belangrijk dat de werkgever de mogelijkheid heeft om 50 procent van de stemmen te hebben. Met name is dit van belang waar de werkgever pensioen garandeert. Wanneer dit wordt gewijzigd, heeft de werkgever geen reden meer in het pensioenfonds te blijven.

Vervolgens worden restricties verbonden aan de deelname van gepensioneerden ten opzichte van actieve deelnemers. Die vindt Push bezwaarlijk. Actieven en gepensioneerden behoren wel gelijk te worden behandeld.

Bij wijze van anekdote merkt spreker op dat in een bepaalde onderneming de vakbondslijsten geen vrouwen bevatten. De lijst van de gepensioneerden kent verschillende vrouwen. Unilever-gepensioneerden heeft het beleid dat de nummer 2 van een lijst altijd een vrouw moet zijn. Zelfregulering werkt dus.

De **voorzitter** stelt vast dat de delegatie van Push in ieder geval alleen uit mannen bestaat.

Meer inhoudelijk constateert spreker dat er verschillen van interpretatie en waardering zijn als het gaat om de vraag hoe de verschillende regelingen op elkaar inwerken. Helderheid hierover is in eenieders belang.

Spreker nodigt de aanwezigen uit nader stil te staan bij het vraagstuk van wetgeving of zelfregulering.

De heer **Beugelsdijk** geeft aan dat Unie KBO de ontwikkeling naar wetgeving steunt, omdat de zelfregulering al jarenlang niet tot het gewenste resultaat heeft geleid en naar zijn organisatie schat ook niet zal leiden. CSO denkt hierover niet anders.

De **voorzitter** memoreert dat de CSO in de evaluatie van de medezeggenschap gepensioneerden de zelfregulering en de ontwikkeling op dit gebied positief heeft beoordeeld. Spreker erkent dat hier het probleem van het halfvolle of halflege glas een rol speelt en dat er altijd zaken voor verbetering vatbaar zijn. Het is merkwaardig dat Unie KBO dan stelt dat de lange weg van zelfregulering onvoldoende heeft opgeleverd.

Met name het functioneren van de deelnemersraad en de positieve waardering van de deelnemers van dat orgaan, werd positief beoordeeld door CSO, zo merkt de heer **Verheij** op. Zijn indruk is dat Push eenzelfde opstelling inneemt.

De heer **Beugelsdijk** stelt dat Unie KBO dit onderschrijft. Over bestuursdeelname waardeert zij zelfregulering echter anders. In de CSO wordt in overleg tot een gemeenschappelijk standpunt gekomen en soms is dat een ander standpunt dan dat van de Unie KBO. Overleg impliceert geven en nemen.

Bij het overleg over het medezeggenschapsconvenant is steeds gesproken over de wijze van bestuur en niet over de bestuursamenstelling.

De **voorzitter** stelt vast dat Unie KBO afstand neemt van het standpunt van CSO en het zelfreguleringstraject. Welke positie nemen de andere CSO-organisaties hier in?

De heer **Beugelsdijk** is het niet eens met deze constatering van de voorzitter.

De heer **Kemner** heeft bezwaar tegen deze vraagstelling. Spreker heeft de heer Beugelsdijk goed begrepen en onderschrijft dat het traject van zelfregulering met twee convenanten over de medezeggenschapspositie nuttig is geweest en dat op zich waardering bestaat voor de uitkomsten. Dit laat onverlet dat de CSO-ouderenorganisaties een verdergaande doelstelling hadden en hebben, namelijk een wettelijk recht op bestuursdeelname. Die doelstelling was gelet op de positie van de Stichting van de Arbeid nu eenmaal niet haalbaar in het zelfreguleringstraject.

De heer Beugelsdijk c.q. Unie KBO heeft volgens spreker evenmin afstand genomen van het zelfreguleringstraject.

De heer **Beugelsdijk** bevestigt dat.

Mevrouw **Van der Kraan** vindt het jammer dat gepensioneerden tegen de werknemers worden afgezet. Haar invalshoek was een andere. Zij is in ieder geval voorstander van een evenredige vertegenwoordiging, ook als het gaat om een eventueel nieuwe structuur met werkgevers, werknemers en gepensioneerden. Zij pleit ook voor verbreding naar andere groepen en meent dat dit ook bedoeld is in de motie. In dit verband onderstreept zij ook de opmerking van de heer Pikaart om rekening te houden met het risico. Alloctonen, vrouwen

en jongeren lopen andere risico's in de invulling van het pensioenbeleid. Als deze groepen niet zijn vertegenwoordigd in organen van het pensioenfonds komen hun belangen, als onderdeel van het totale beleid, niet of moeilijk boven tafel.

De heer **Verheij** sluit zich bij mevrouw Van der Kraan aan dat de motie in dit opzicht vernieuwend is dat sociale partners en de vertegenwoordigers van ouderen wordt gevraagd om een nieuw, toekomstgericht bestuursmodel te ontwikkelen. Ook de pensioenkoepel OPF zal naar verwachting hierop willen inhaken door een voorstel van nieuw bestuursmodel in bespreking te nemen. Het is ook niet vanzelfsprekend dat de werkgever altijd en in alle omstandigheden in het bestuur moet blijven zitten. Voor discussie hierover is ruimte nodig en dan is het niet wenselijk om de wet snel aan te passen en deze een aantal jaren dan niet meer te veranderen. Met die vorm van conservatisme is het pensioenstelsel volgens spreker absoluut niet gebaat.

De heer **Smittenaar** leidt hieruit af dat de belangrijkste reden voor sociale partners om de bestuursdeelname van gepensioneerden tegen te houden, gelegen is in de wens om de handen vrij te willen houden in het licht van een aantal nieuwe ontwikkelingen en dan niet geconfronteerd willen worden met een nieuwe situatie waarin plotseling gepensioneerden in besturen zitten. Spreker begrijpt dit niet, omdat dit veronderstelt dat de betrokken nieuwe bestuursleden plotseling een heel ander beleid voor ogen staat, vijf jaar niets willen doen e.d. Waarom wordt niet geaccepteerd dat zij normaal zullen meedenken en meebesturen en mee zullen gaan in de ontwikkelingen? Deze vorm van doemdenken doet ook geen recht aan de huidige activiteiten van pensioengerechtigden in de pensioenfonds.

De heer **Van der Ros** benadrukt dat het pleidooi van Push voor wetgeving geen dwang zou moeten inhouden maar juist flexibiliteit en keuzemogelijkheden zou moeten inhouden, zoals artikel 99, lid 3 van de Pensioenwet dat spreekt over ten minste 50 procent van de bestuursleden als vertegenwoordiging van de werknemersgeleding, waarmee ook ruimte wordt gelaten voor andere modellen.

De heer **Verheij** merkt op dat de bezwaren van de Stichting tegen het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok betrekking hebben op de omstandigheid dat van boven af dwingend verplichtingen worden opgelegd aan pensioenfonds. Wanneer op decentraal niveau wordt besloten om gepensioneerden in een pensioenfondsbestuur op te nemen, wordt dit gerespecteerd.

De heer **Van der Ros** stelt dat ook Push dwang afwijst, maar voorstander is van wettelijke keuzemogelijkheden.

Mevrouw **Schimmel** heeft uit lezing van het verslag van het desbetreffende Kamerdebat de indruk dat de heer Omtzigt van het CDA wil zien dat partijen constructief hebben samengewerkt in het zoeken naar oplossingen. Daarbij schetst de heer Omtzigt een aantal denkrichtingen, waarbij hij onder meer het OPF-model noemt. Betrokkene wil echter nog niet tevoren zeggen welk amendement hij gaat indienen. Ook spreekster heeft de indruk dat de Kamer partijen heeft gevraagd een nieuw, ander voorstel te ontwikkelen. Spreekster schat in dat het OPF-model of een ander model en in ieder geval keuzemogelijkheden daarbij belangrijk zullen zijn. Het lijkt erop dat de Kamer hierover in ieder geval zelf een beslissing wil gaan nemen.

De heer **Slootweg** constateert dat de positie van gepensioneerden ten opzichte van vakbonden nog lastig ligt. Over het bevorderen van diversiteit lijkt meer overeenstemming te be-

staan. In de instituties kan worden opgenomen dat via streefcijfers wordt gewerkt aan de diversificatie binnen de verschillende organen van het pensioenfonds. Kan de heer Pikaart daarmee leven of pleitte hij voor een OPF-model dat daarvan afwijkt?

De heer **Pikaart** licht toe eerst te hebben betoogd voor een model waarin de zeggenschap van de verschillende groepen afhankelijk is van het gelopen risico. Dit is op zich in streefcijfers te verwerken. Die risicoverdeling impliceert blijkens onderzoek dat gepensioneerden ca. 5 tot 10 procent risico lopen en met name jongere werknemers ca. 30 tot 40 procent.

De heer **Slootweg** merkt op te denken aan het voorstel van de heer Bos om het in eerste aanleg te regelen via diverser samengestelde groepen. Daaraan kunnen streefcijfers (naar analogie van de betrokken groepen) worden gekoppeld. Wanneer bijvoorbeeld jongeren meer zouden zijn vertegenwoordigd via de vakbonden zou dit ook tot wijzigingen in het beleid kunnen leiden.

De vraag is of het OPF-model werkelijk tot een diversere vertegenwoordiging aan de hand van het risico leidt. Het citaat van de heer Levi immers houdt in onwetendheid bij een deel van de jongeren ertoe leidt dat er weinig verandert.

De heer **Pikaart** merkt op dat een eerste vraag bij een streefcijferbenadering is wie deze bepaalt. Op de hand gewogen lijken streefcijfers, die zijn gekoppeld aan de omvang van de betrokken groepen, een bespreekbare optie.

De intentie van de wetgever bij de deelnemersraden in bedrijfstakpensioenfonds was om de inspraak bij de deelnemers te leggen. Deze is verworden tot inspraak van de vakbondsleden. Hij heeft al eerder betoogd dat het geen wenselijke situatie is dat zij het beleid controleren van het bestuur, waarin dezelfde vakorganisaties zijn vertegenwoordigd. Het risico bestaat dat voor de deelnemersraad 'ja-knikkers' worden aangewezen.

Een tweede citaat dat zijn pleidooi ondersteunt om veel zeggenschap te leggen van twee onderzoekers van de VB is bij de presentatie twee jaar geleden over een spraakmakend boek over de kosten en baten van pensioensystemen:

"Een grotere transparantie kan grote gevolgen hebben voor de houdbaarheid van het stelsel, aangezien veel solidariteit bestaat uit gratie van onwetendheid."

De AVV is wel degelijk voorstander van een transparante vorm van solidariteit. Spreker vreest dat de ontwikkelingen ertoe leiden dat steeds meer risico bij de jongeren wordt gelegd en de wanverhouding tussen de betalingen en opbrengsten zo groot wordt dat het draagvlak volledig verdwijnt en ook de streefcijferbenadering niet meer voldoende soelaas biedt om jongeren überhaupt geïnteresseerd te houden in deelname aan een pensioenfonds.

Nader ingaand op de vraag waarom het democratische model dat spreker heeft bepleit een betere oplossing is dan een oplossing via een streefcijferbenadering voor doelgroepen, stelt spreker dat het democratische model geen garanties biedt. Aan democratie kleven nu eenmaal onvolkomenheden. Wel biedt het democratische model mogelijkheden om invloed uit te oefenen. De vraag bij een streefcijferbenadering blijft wie er invloed heeft op de voordracht.

De heer **Bos** wil reageren op een retorische vraag die de heer Smittenaar van de NVOG al twee maal heeft ingebracht: is er een reden om aan te nemen dat ouderen zich zuiver zullen richten op de belangen van ouderen?

Ouderen organiseren zich buitengewoon goed, er zijn er veel en het worden er steeds meer. Sommige ouderenbonden stellen dat mensen vanaf hun 50ste al oud zijn. Er zijn minder jongeren. Veel jongerenorganisaties richten zich op jongeren vanaf de afronding van hun studie

tot hun 40ste jaar. Ook demografisch gezien neemt het aantal jongeren af. De vertegenwoordiging van jong wordt daarmee erg smal.

De jongere generatie beschouwt de ouderenorganisaties nu eenmaal als belangengroepen, die opkomen voor de belangen van de ouderen. Dit neemt spreker hen ook helemaal niet kwalijk. Wanneer echter via een streefcijferbenadering gekoppeld aan de aantallen uit de verschillende doelgroepen die doelgroepen in de verschillende organen zouden moeten worden vertegenwoordigd, zullen ouderen daarin een dominante positie innemen. Welke positie hebben jongeren, allochtonen en arbeidsgehandicapten dan? Die hebben een kleinere organisatiegraad en ook absoluut gezien zijn het kleine groepen.

Een streefcijferbenadering wijzigt de diversiteit in feite dus niet. Mogelijk wel in termen van de achtergrond: de vertegenwoordigers zijn mogelijk in mindere mate afkomstig van de vakbonden en meer van de ouderenbonden en met een beetje geluk zijn het dezelfde mensen die eerst een opleiding hebben gehad van de vakbonden en het werk daarna kunnen afmaken.

Het is volgens spreker echter de vraag of de ouderen hiermee gebaat zijn. De ouderen zijn, zo schat spreker in, uiteindelijk meer gebaat bij voldoende draagvlak bij jongeren voor het huidige systeem. De ouderen hebben het systeem weliswaar opgebouwd maar zitten er ook aan vast. De jongeren kunnen nog kiezen en de trend is dat de keuzemogelijkheden groter worden.

De **voorzitter** verzoekt de aanwezigen de discussie langzamerhand af te ronden.

Vanuit de PCOB-vertegenwoordiging verzoekt de heer **Biamond** de vergadering kort te schorsen voor onderling beraad over de verdere procedure.

De heer **Smittenaar** begrijpt de inbreng van de heer Bos. De ouderenorganisaties kunnen anders dan een grotere deelname van vrouwen geen diversiteitsbeleid voeren.

De betrokkenheid van jongeren is inderdaad belangrijk voor het in stand houden van het bestaande pensioenstelsel. Spreker wijst erop dat het aanvullend pensioen op kapitaalsbasis is gebaseerd. Dit betekent dat gepensioneerden hun pensioen via de loonruimte zelf hebben opgebouwd. Een feit is dat een belangrijk deel van de vermogens van de pensioenfondsen bestaan uit de gekapitaliseerde waarde van de pensioenen van ouderen en dat die waarden steeds hoger worden. Wanneer de jongeren willen dat die situatie ook voor hen in de toekomst gaat gelden, zullen zij zich tot de sociale partners moeten wenden, die plannen hebben om het pensioenstelsel te versoberen naar beschikbare premiereregelingen e.d. De ouderenorganisaties proberen ook voor de toekomstige ouderen het pensioenstelsel op hetzelfde niveau te handhaven.

Hierna wordt de bijeenkomst geschorst voor ruim 15 minuten.

5. Afronding van de bijeenkomst

De heer **Biamond** brengt het resultaat van overleg van de CSO-ouderenorganisatie tijdens de schorsing naar voren.

De betrokken organisaties hebben afgesproken op zeer korte termijn bij elkaar te komen om zich te beraden over de vandaag gevoerde bespreking en om te bezien of dat leidt tot verandering van het ingenomen standpunt of wellicht tot een nieuw voorstel.

De betrokken organisaties zullen dat ruimschoots voor de volgende bijeenkomst op 10 november a.s. laten weten.

De **voorzitter** vindt dit een hoopvol signaal.

Ten behoeve van de volgende bijeenkomst zal het verslag beschikbaar zijn. Verder verzoekt hij de heer Kroes van het secretariaat van de Stichting van de Arbeid ten behoeve van die bijeenkomst een bondige notitie op te stellen, waarin de volgende lijnen uit de gevoerde bespreking een plaats krijgen:

- Een aantal organisaties koerst op dit moment af op wetgeving op het aspect van de medezeggenschap, waarbij van de zijde van Push is aangedrongen op een onderscheid tussen ‘regelend en dwingend recht’.
- Een aantal andere organisaties opteert voor zelfregulering en lijkt daarmee dichter bij de motie te blijven.
- In de uitwerking verdient ook het OPF-model aandacht. In de discussie bleken er misverstanden te leven over de vraag wat dit model werkelijk inhoudt. Op dat punt is een nadere uitleg en verduidelijking wenselijk.

Deze drie lijnen hebben (nog) niet draagvlak van alle organisaties.

Een breder draagvlak lijkt te bestaan voor de wens om de diversiteit in de bemensing van de organen van pensioenfondsen te vergroten. Een belangrijke vraag hierbij is hoe daaraan gestalte moet worden gegeven.

De nu besproken onderwerpen reiken verder dan ‘plat electoraal gedrag. In meer algemene zin zal verder moeten worden vastgesteld dat een stelsel is gebouwd op draagvlak. Draagvlak kan over een lange reeks van jaren worden opgebouwd en worden vormgegeven. Maar in de volatiele en zich snel veranderde samenleving van vandaag is draagvlak geen vanzelfsprekende zaak. Het risico is aanwezig dat het opgebouwde stelsel uit de handen glipt. Alle partijen zullen zich daarvan rekenschap moeten geven en moeten werken aan verbetering van het stelsel.

Spreker is ervan overtuigd dat de hier aanwezige organisaties dezelfde mening zijn toegeedaan, al kan hij zich niet aan de indruk onttrekken dat af ten toe enig electoraal geweld enige rol speelt.

Ook tussentijdse inbreng van de hier aanwezige organisaties is welkom bij het secretariaat. Hoe sneller de inbreng van de ouderenorganisaties beschikbaar is, hoe beter dat dat is.

Het secretariaat zal trachten om de verkregen inbreng te proberen te verwerken in de gespreksnotitie ten behoeve van de volgende bijeenkomst op 10 november a.s., die naar verwachting kort vóór deze bijeenkomst zal kunnen worden verzonden.

De voorzitter stelt vast dat met deze afspraken wordt ingestemd.

De heer **Verheij** stelt voor in de verdere uitwerking het onderwerp medezeggenschap te betrekken in de bredere context van de governancebenadering.

De **voorzitter** stelt voor die notie in de op te stellen notitie op te nemen. Wanneer organisaties daartegen bezwaar hebben, kunnen zij dat in de volgende bijeenkomst aangeven.

Spreker roept partijen op elkaar op dit moment niet vast te pinnen op de inhoud van de notitie. Spreker memoreert dat partijen uiteraard de ruimte houden om hun eigen of afwijkende opvattingen zelfstandig te communiceren.

De heer **Driessen** vraagt of de nadere voorstellen van minister Donner en het kabinet met betrekking tot de stroomlijning van de governance op grond van de uitgevoerde inventarisatie/evaluatie betrokken kunnen worden in de volgende bijeenkomst.

Mevrouw **Schellekens** geeft aan dat de eerdere planning van oktober jl. niet haalbaar bleek te zijn, mede vanwege werkzaamheden rond het initiatiefwetsvoorstel en de complexiteit van het vraagstuk. Minister Donner heeft overigens aangegeven dat het initiatiefwetsvoorstel niet direct van invloed zal zijn op zijn standpuntbepaling inzake de stroomlijning van de governance. Het ministerie werkt hieraan intern. Zij kan niet toezeggen dat er rond 10 november a.s. een notitie gereed zal zijn, temeer omdat ook nog departementale afstemming zal moeten plaatsvinden.

De heer **Beugelsdijk** stelt vast dat de discussie heel erg ingewikkeld wordt wanneer de medezeggenschapsdiscussie gekoppeld zou worden aan de discussie rond governance. Hij bepleit die discussies van elkaar los te koppelen, al begrijpt spreker dat de twee onderwerpen veel met elkaar te maken hebben.

Wat de ouderenorganisaties betreft is een uitgebreide discussie over de governance mogelijk, ook als het gaat om zelfregulering. Voor een dergelijke discussie ontbreekt het echter aan voldoende tijd. Maar de opvattingen van de ouderenorganisaties gaan uit van een situatie waarbij sprake is van een wettelijk recht van gepensioneerden op deelname in pensioenfondsbesturen, of in termen van de samenstelling van het breed overleg, van een wettelijke verplichting om de besturen van pensioenfondsen divers samen te stellen.

De heer **Walsteijn** laat weten dat Anbo het op prijs stelt die relatie wel duidelijk te leggen. Dit met name gericht op de vraag in hoeverre het mogelijk is een aantal problemen in de sfeer van de herkenbaarheid van het gevoerde pensioenbeleid voor de verschillende belangengroepen op te lossen in de sfeer van governance, waarin een evenwichtige belangenafweging en in- en extern toezicht centraal staan.

Anbo zal hiervoor nog inbreng leveren ten behoeve van de volgende bijeenkomst.

De **voorzitter** stelt voor vandaag niet verder te discussiëren over dit onderwerp. Hij verzoekt het secretariaat te bezien of er een verband kan worden gelegd met het onderwerp governance, zonder dat dit tot een uitputtende discussie in het breed overleg hoeft te leiden, omdat daarvoor onvoldoende tijd beschikbaar is.

Omdat de behandeling van het initiatiefwetsvoorstel gepland is in de week van 17 november a.s. zal de voorzitter in ieder geval de heer Omtzigt informeren over de stand van zaken en de verdere procedure in de discussie van het breed overleg.

Minister Donner zal hierover worden geïnformeerd door mevrouw Schellekens.

Hierna dankt de **voorzitter** de aanwezigen voor hun komst en inbreng en sluit de vergadering om ca. 12.30 uur.

Verslag¹

van het (tweede) **Breed overleg van de Stichting van de Arbeid (StvdA) met vertegenwoordigers van gepensioneerden, ouderen, jongeren, vrouwen over verbetering van de medezeggenschap en de diversiteit bij pensioenfondsen**, gehouden op **dinsdag 10 november 2009 om 10.00 uur** bij de Stichting van de Arbeid in Den Haag

Aanwezig namens:

de StvdA	:	de heer P. Gortzak (FNV) (voorzitter), mevrouw C. de Boer (MHP), de heren Chr. Driessen (FNV), A. Fraterman (VNO-NCW), T. Hokken (LTO-Nederland), E. Slootweg (CNV) en G. Verheij (VNO-NCW)
de Unie KBO	:	de heren J. Beugelsdijk en H. Tilburgs
de PCOB	:	mevrouw I. Schut
de NVOG	:	de heren H. Kemner en E. van Lamoen (vervangt G. Smittenaar)
het NOOM	:	de heren E. Ruiz en F. May
PUSH	:	de heren T. van der Ros, J. Ouwerkerk, A. Walraven en W. Wehmeijer
de ANBO	:	mevrouw N. Wubbels-den Haan en de heer R. Walsteijn
FNV Jong	:	mevrouw J. Aanzi
de FNV Vrouwenbond	:	mevrouw T. van der Kraan
de christelijk-maatschappelijke vrouwenbeweging Passage	:	mevrouw I. Stam
Alternatief voor Vakbond (AVV)	:	de heer M. Pikaart
waarnemer SZW	:	mevrouw G. Schellekens
secretariaat StvdA	:	de heren W. Kroes en P. Dirven (verslag)

¹ Dit verslag is langs schriftelijke weg op 20 november 2009 vastgesteld.

1. Opening en mededelingen

Als **voorzitter** treedt op de heer Gortzak, die de bijeenkomst opent met een woord van welkom. De heer Gortzak is de huidige voorzitter van de werkgroep Pensioenen van de StvdA. Deze werkgroep heeft de bijeenkomst geïnitieerd en is gastheer.

Bericht van verhindering is ontvangen van:

- van mevrouw Ferrier en Schimmel van E-Quality;
- van de heer Bos van Jong Management VNO-NCW;
- van de heer Biemond van de PCOB;
- van de heer Smittenaar van de NVOG, die wordt vervangen door de heer Van La-moen.

Er zijn ook geen vertegenwoordigers aanwezig van de zijde van E-Quality, CNV Jongeren en Forum.

2. Vaststelling van het verslag van het eerste overleg gehouden op 27 oktober 2009

Het betrokken verslag wordt vastgesteld met inachtneming van de volgende verbeteringen:

- Pagina 5, tweede alinea, vijfde zin van onder (inbreng heer Kemner): Abusievelijk is het woord "heeft" de tweede maal in de zinsnede " Spreker heeft echter de indruk heeft gekregen..." vermeld.
- Pagina 6, tweede volle alinea, tweede zin (inbreng heer Beugelsdijk): De woorden "in ieder geval" in relatie tot een wettelijk recht voor gepensioneerden worden geschrapt. Unie KBO pleit voor een wettelijk recht van gepensioneerden om in de besturen van pensioenfondsen te worden vertegenwoordigd.
- Pagina 14, eerste volle alinea, tweede tekstblok, eerst zin (inbreng heer Beugelsdijk): Er is een foutje geslopen in de aanloop van deze zin. "De ouderorganisaties hebben momenteel vele honderdduizenden leden en voelen zich door die organisaties vertegenwoordigd..." moet luiden: " De ouderenorganisaties hebben momenteel vele honderdduizenden leden en ouderen voelen zich door die organisaties vertegenwoordigd...".
- Pagina 16, voorlaatste alinea, voorlaatste zin (inbreng heer Wehmeijer): Niet PUSH heeft het beleid dat de nummer 2 van een lijst altijd een vrouw moet zijn, maar de Unilever-gepensioneerden.
- Pagina 17, tweede alinea (inbreng heer Beugelsdijk): der slotzin "CSO denkt hierover inderdaad anders." wordt gewijzigd in "CSO denkt hierover niet anders."
- Pagina 17, vijfde alinea (inbreng heer Beugelsdijk): In de tweede zin is het woord "zij" abusievelijk tweemaal gebruikt.
Verder wordt aan deze alinea toegevoegd: "Bij het overleg over het medezeggenschapsconvenant is steeds gesproken over de wijze van bestuur en niet over de bestuurssamenstelling."
- Pagina 17, invoegen na de in de zesde alinea verwoorde inbreng van de voorzitter: " De heer **Beugelsdijk** is het niet eens met deze constatering van de voorzitter."

Verder geeft het verslag geen aanleiding tot opmerkingen.

3. Voortzetting van het overleg over medezeggenschap en diversiteit bij pensioenfondsen aan de hand van de door NOOM, NVOG, PCOB, Unie KBO en PUSH ingebrachte notitie van 3 november jl. , de door de ANBO ingebrachte notitie van 5 november jl. en de conceptnotitie van het secretariaat van de StvdA over de voorlopige uitkomsten van het Breed Overleg met ook de zienswijze van de Stichting van de Arbeid, inclusief de bijlagen 5 en 6

De **voorzitter** merkt op dat de conceptnotitie van het secretariaat als een raamwerk of basis moet worden gezien voor een gezamenlijke reactie van de partijen van het Breed Overleg. In de conceptnotitie wordt na een inleiding ingegaan op drie zienswijzen, zoals naar voren gebracht door de CSO-organisaties en PUSH, door de ANBO en door de StvdA.¹ Voor de zienswijzen van de CSO-organisaties en PUSH en die van de ANBO wordt verwezen naar de door hen zelf ingebrachte notities van respectievelijk 3 en 5 november jl.

Spreker nodigt de vergadering uit in een eerste ronde stil te staan bij de ingebrachte standpunten. In ieder geval kunnen die dan worden toegelicht. De motie verzoekt partijen immers een zo groot mogelijk draagvlak te zoeken om via zelfregulering de diversiteit in pensioenfondsbesturen te bevorderen. Partijen zouden in ieder geval tegen elkaar moeten uitspreken of dit wel of geen haalbare zaak is. Vervolgens zou moeten worden gezien of partijen een gezamenlijke notitie kunnen uitbrengen, waarin, met behoud van gevoelens, sprake is van zoveel mogelijk unanimiteit in de standpunten.

Na de inhoudelijke gedachtewisseling wil spreker de verdere procedure aan de orde stellen. Vanwege de grote tijdsdruk is voorstelbaar dat de heer Kroes van het secretariaat wordt gevraagd een nieuwe notitie op te stellen, te voorzien in een schriftelijke amenderingsronde, waarna de notitie naar minister Donner kan worden toegezonden. Een alternatief waarin al dan niet in kleiner verband nadere afstemming plaatsvindt, leidt ertoe dat de gevraagde reactietermijn van 10 weken teveel wordt overschreden.

Meer concreet verzoekt spreker de CSO-ouderenbonden en PUSH hun notitie toe te lichten. Vervolgens zou ANBO dit kunnen doen. De overige organisaties, waaronder de Stichting van de Arbeid zelf, zouden zich hierna kunnen uitspreken over de nu verwoorde zienswijze van de Stichting van de Arbeid.

Bespreking van de notitie van de CSO-ouderenorganisaties en PUSH:

De **voorzitter** verzoekt betrokken partijen toe te lichten hoe de door hen bepleite wettelijke regeling voor bestuursdeelname van gepensioneerden bij de bedrijfstakpensioenfondsen zich verhoudt tot hun opvatting dat dit voor alle overige categorieën niet noodzakelijk is.

Verder verzoekt spreker PUSH in te gaan op de vraag hoe zij staan tegenover hun in de vorige vergadering besproken benadering van ‘regelend recht’ (versus ‘dwingend recht’). Die benadering ziet spreker niet terug in de gezamenlijke notitie van de CSO-ouderenorganisaties en PUSH.

De heer **Kemner** (NVOG) verwijst korthedshalve naar de ingebrachte, gezamenlijke notitie, waarin ingegaan wordt op twee problemen in het functioneren van de (mede)zeggenschapsstructuur bij pensioenfondsen.

¹ In de inleiding wordt ook kort stil gestaan bij de opvattingen van een aantal andere deelnemers aan het overleg, te weten de AVV, FNV Jong, de Vrouwenbond FNV en E-Quality.

Wat de onevenwichtigheid in de samenstelling van de besturen van de bedrijfstakpensioenfondsen opteren deze partijen voor een wettelijke regeling voor bestuursdeelname van gepensioneerden bij de bedrijfstakpensioenfondsen. Tegelijkertijd ondersteunen deze partijen de wens van de Kamer om tot een grotere representativiteit c.q. diversiteit te komen.

Nader ingaand op de vraag inzake het 'regelend en dwingend recht', vinden de onderhavige partijen dat de diversiteit zo maximaal mogelijk moet worden geregeld. Zij constateren dat een aantal andere partijen menen dat vooralsnog dit het meest adequaat mogelijk is via een gedragscode of convenant. Ook in de zienswijze van de Stichting van de Arbeid is deze gedachte naar voren gebracht en is deze vertaald in een aanbeveling naar de achterbannen. CSO-organisaties en PUSH verwachten echter dat dit tot te beperkte resultaten zal leiden. Deze partijen pleiten daarom, en de NVOG ondersteunt dat, in de wet vast te leggen dat ook die overige categorieën toegang hebben tot pensioenfondsbesturen. Spreker roept in dit verband het betoog van de heer Pikaart in de vorige overlegronde in herinnering, die stelde dat de overige categorieën slechts toegang hebben tot pensioenfondsbesturen wanneer zij zich aansluiten bij de nu vertegenwoordigde vakorganisaties. Wanneer een groepering die die overige categorieën vertegenwoordigd zich echter niet thuis voelt bij zo'n vakorganisatie en wel bij de 'eigen organisatie' heeft zij geen toegang tot pensioenfondsbesturen. CSO-organisaties en PUSH zijn bereid hiervoor een stap verder te gaan dan een gedragscode of convenant met hun pleidooi voor een wettelijke regeling van het belang van brede diversificatie.

De heer **Verheij** (StvdA, VNO-NCW) constateert dat in de notitie van de CSO-organisaties en PUSH wordt aangevoerd dat wanneer om redenen van politieke haalbaarheid niet direct gekozen wordt voor een onvoorwaardelijk recht (van gepensioneerden op vertegenwoordiging in de besturen van de bedrijfstakpensioenfondsen) maar voor realisering van dat recht voor de gepensioneerden via een raadplegingsprocedure, het wetsontwerp Koşer-Kaya/Blok daarvoor een passend model biedt.

Geldt die raadplegingsprocedure dan zowel voor OPF'en als BPF'en? En is dan sprake van een reële raadpleging waarbij werkelijk gekozen kan worden voor deelname aan het pensioenfondsbestuur of de deelnemersraad?

Het spreekt volgens de heer **Beugelsdijk** (Unie KBO) voor zich dat het bij een raadplegingsprocedure om een reële keuze moet gaan van de gepensioneerden om wel of geen vertegenwoordiging in het fondsbestuur te wensen. In de vorige overlegronde heeft spreker toegelicht dat de uitgangspositie is dat er sprake moet zijn van een onvoorwaardelijk recht (van gepensioneerden op vertegenwoordiging in de besturen van de bedrijfstakpensioenfondsen). Andere partijen, met name de Stichting van de Arbeid, zijn daarvan geen voorstander. Ook in de Kamer zijn hierover aarzelingen. Daarom hebben de CSO-organisaties en PUSH gezocht naar de mogelijkheid van een compromis. Voor deze organisaties is de mogelijkheid van een raadplegingsprocedure waarbij wordt gekozen voor bestuursdeelname of deelname aan de deelnemersraad een acceptabel compromis. De raadplegingsprocedure is hierbij een middel om die keuze daadwerkelijk te maken.

Overigens mist spreker een stap van de zijde van de Stichting van de Arbeid naar een oplossingsrichting.

De **voorzitter** benadrukt in dit verband nog eens dat de voorliggende notitie is opgesteld door het secretariaat en ook nog voor rekening van het secretariaat komt. De in de Stichting van de Arbeid vertegenwoordigde organisaties hebben zich er nog niet over uitgesproken.

De heer **Beugelsdijk** vervolgt dat de Unie KBO zich uiteraard aansluit bij de inbreng van de heer Kemner. CSO-organisaties en PUSH hebben inderdaad naar de politieke haalbaarheid gekeken. De raadplegingsprocedure is een bestaand systeem. Nader ingaand op de vraag van de heer Verheij stelt spreker dat bij de nadere uitwerking duidelijk zal moeten worden welke invulling dit krijgt. Of dit 'of/of' is, is thans met grote vraagtekens omkleed. Unie KBO streeft immers principieel naar een wettelijk recht op bestuursdeelname van actieven en gepensioneerden en alle andere bij pensioenfondsen betrokken partijen in het kader van het beginsel van gelijke monniken/gelijke kappen. Die nadere uitwerking betreft echter de inrichting van de governance. Het voert te ver om daarop nu nader in te gaan, mede omdat daarvoor ook onvoldoende tijd is.

De heer **Slootweg** (StvdA, CNV) begrijpt dat in de verdere uitwerking van pension fund governance de raadplegingsprocedure wordt betrokken, waarbij sprake kan zijn van een 'of/of-variant' als van een 'en/en-variant'.

De heer **Beugelsdijk** bevestigt dat hierbij alles mogelijk is. Feit is dat actieven op dit moment zijn vertegenwoordigd in pensioenfondsbesturen als in deelnemersraden. Spreker ziet niet in waarom dit voor gepensioneerden ook niet zal kunnen gelden. Dit zal nog verder uitgediscussieerd moeten worden.

Spreker stelt vast dat nu wordt gesproken over de bestuurssamenstelling. In een later stadium zal conform eerder gemaakte afspraken over de governance worden gesproken. Deze scheiding heeft spreker nu aangebracht.

Mevrouw **Schut** (PCOB) gaat in op de door de voorzitter aan die organisatie gestelde vraag. De heer Biemond heeft in de vorige overlegronde inderdaad om een schorsing gevraagd. Naar aanleiding daarvan zijn de CSO-organisaties en PUSH bij elkaar gekomen, wat in de voorliggende gezamenlijke notitie heeft geresulteerd. De heren Kemner en Beugelsdijk hebben die notitie al voldoende toegelicht.

De heer **May** (NOOM) geeft aan dat NOOM betrokken is geweest in vooroverleg over de notitie en zich volledig kan aansluiten bij de vorige sprekers.

De heer **Van der Ros** (PUSH) stelt dat zijn organisatie de door de CSO-partners toegelichte opvattingen kan ondersteunen.

De bij PUSH aangesloten gepensioneerden zijn aangesloten bij ondernemingspensioenfondsen. Alle betrokkenen bij het ondernemingspensioenfonds, de werkgever, actieven en gepensioneerden, zijn tevreden over de huidige (mede)zeggenschapspositie. Hier is sprake van maatwerk, waarbij allerlei verschillende vormen van (mede)zeggenschap voorkomen. PUSH stelt vast dat dit goed werkt. De praktijk bij bijvoorbeeld de pensioenfondsen van Philips of de Rabobank leert dat de vertegenwoordiging van gepensioneerden in een pensioenfondsbestuur goed werkt en helemaal geen ramp hoeft te zijn. Met een aantal fondsen waar de gepensioneerden niet in het bestuur zijn vertegenwoordigd gaat het minder goed. Gepensioneerden zijn in de eerste plaats geïnteresseerd in de risico's van de beleggingen, in de tweede plaats in het rendement en pas daarna in indexatie. Die benadering delen zij met de in het bestuur vertegenwoordigde andere groeperingen.

Spreker kan zich heel goed voorstellen dat de gepensioneerden bij een bedrijfstakpensioenfonds dit maatwerk eveneens willen en ook graag het wettelijk recht willen hebben om, indien zij dat wensen, in het bestuur van het pensioenfonds zitting te hebben. Dit is voor PUSH ook het enige hoofdpunt in zijn opvatting. De verdere uitwerking van deze benadering zal in een later traject bij het ministerie aan de orde komen.

In reactie op de aan PUSH eerder gestelde vraag over ‘dwingend dan wel regelend recht’ stelt spreker dat die begrippen hem nog niet helemaal duidelijk zijn maar dat het PUSH om een keuze gaat.

De **voorzitter** memoreert dat in de vorige overlegronde is vastgesteld dat via een wet een regeling of voorziening dwingend kan worden opgelegd, zodat het veld maar voor één bepaalde inrichting kan kiezen. Een andere mogelijkheid is om via wetgeving te regelen dat in het veld uit verschillende mogelijkheden/alternatieven kan worden gekozen.

In die zin is PUSH voorstander van ‘regelend recht’, zo stelt de heer **Van der Ros**. Dus het recht van gepensioneerden van een bedrijfstakpensioenfonds om aan het bestuur deel te nemen als men dat wil. Een benadering waarbij hen dat dwingend wordt voorgeschreven, wijst hij af.

De heer **Fraterman** (StvdA, VNO-NCW) heeft de indruk dat CSO-organisaties en PUSH genuanceerd denken over het onderwerp keuzemogelijkheid. PUSH en ook de NVOG lijken voorstander van een keuzemogelijkheid, terwijl de Unie KBO op dit moment kiest voor een wettelijk regeling van het recht op bestuursdeelname door gepensioneerden en dat een nieuwe discussie ontstaat in het kader van pension fund governance.

De heer **Beugelsdijk** heeft deze nuances niet gehoord en heeft de hem toebedachte opvatting ook niet uitgesproken. Unie KBO heeft zich samen met de andere CSO-organisaties achter het wetsontwerp Koşer-Kaya/Blok gesteld, waarin sprake is van regelend recht en voorzien is in een inspraakprocedure waarbij gepensioneerden kunnen kiezen of ze wel of niet willen deelnemen aan het bestuur.

De heer **Verheij** stelt dat het hem gaat om de vraag of de wetgever een reële keuzemogelijkheid voor of bestuursdeelname of deelname aan een deelnemersraad zou moeten regelen, of een dermate diffuse regeling zou moeten bevatten dat het eindresultaat ook ‘en/en’ kan zijn. In dat laatste geval zou volgens spreker de raadpleging een schijnvertoning zijn.

De heer **Beugelsdijk** merkt op dat de raadpleging in het betrokken wetsontwerp zelfs iedere vijf jaar moet worden herhaald. Waar nu de bestuurssamenstelling aan de orde is, betreft het wettelijk recht dat de gepensioneerden in alle pensioenfondsen, dus ook de bedrijfstakpensioenfondsen, zich via een raadpleging kunnen uitspreken om al dan niet aan het bestuur deel te nemen.

Bekend is dat nu een deelnemersraad verplicht is bij bedrijfstakpensioenfondsen. Hierover zal verder moeten worden gepraat in de nog op de agenda staande governancediscussie.

De heer **Fraterman** licht zijn eerdere inbreng nog eens toe. In het Breed Overleg wordt gezocht naar wegen waarlangs partijen elkaar kunnen vinden. Dat lukt alleen als partijen bereid zijn om de consequenties van hun standpunten in zijn volheid met elkaar te delen. Spreker blijft van mening dat de opvatting van de heer Beugelsdijk verschilt van de inbreng van PUSH. Dit in die zin dat voor PUSH de keuzemogelijkheid ook bij bedrijfstakpensioenfondsen in de vorm van of bestuursdeelname dan wel een deelnemersraad, dat is de huidige regeling voor de ondernemingspensioenfondsen, acceptabel zou zijn, terwijl hij dit de heer Beugelsdijk nog niet heeft horen zeggen.

De heer **Van der Ros** meent dat zijn inbreng nu verkeerd wordt geïnterpreteerd. Hij heeft gerefereerd aan de wijze waarop het bij ondernemingspensioenfondsen is geregeld. De uit-

komsten van de evaluatiestudies van het convenant laten zien dat in de praktijk allerlei vormen voorkomen. Ca. 20 procent van de ondernemingspensioenfondsen hebben òf bestuursdeelname òf deelname aan een deelnemersraad door gepensioneerden.

De heer **Verheij** merkt op dat dit een eigen keuze op decentraal niveau is c.q. zelfregulering, waarmee de Stichting goed kan leven, en dat hier dus geen sprake is van dwingend recht.

De heer **Van der Ros** heeft al aangegeven dat het hem in die zin om ‘regelend recht’ gaat. Overigens klinkt het pleidooi voor een keuze voor òf bestuursdeelname òf deelname aan de deelnemersraad ook erg dwingend.

De **voorzitter** stelt vast dat in een eventuele gemeenschappelijke notitie aandacht moet worden besteed aan het vraagstuk van ‘regelend of dwingend recht’.

De heer **Ouwerkerk** (PUSH) wijst erop dat niet te gemakkelijk met die begrippen moet worden omgesprongen. Partijen hebben niet het monopolie op een bepaalde interpretatie. Ook gaat het niet om een keuze voor òf de ene òf de andere vorm. Een discussie hierover leidt ook al snel tot een semantische discussie. Regelend recht houdt vrijheid in, maar vrijheid is nooit bandeloos. In die zin is altijd sprake van een bepaalde marsroute, bijvoorbeeld het criterium van ten minste de helft. Een dergelijk criterium geeft flexibiliteit maar houdt tegelijkertijd een duidelijke weg in.

Wel kunnen de begrippen worden gebruikt om de opvattingen te verduidelijken.

De **voorzitter** denkt dat deze bijdrage partijen inderdaad kan helpen. In een later stadium kan de precieze formulering nog eens bekeken worden.

Dit laat onverlet dat spreker zich kan voorstellen dat een aantal sprekers verschil van opvatting beluisteren in de verschillende bijdragen. Het is wenselijk dat hierover meer helderheid ontstaat.

De heer **Kemner** wil de discussie niet op de juridische terminologie maar op de opvattingen zelf richten. Het verschil in opvatting dat ook de voorzitter meent te beluisteren, is volgens spreker niet aanwezig.

De heer **Van der Ros** gaat vervolgens in op de meer evenredige vertegenwoordiging van met name vrouwen en jongeren. PUSH is hiervan sterk voorstander voor die partijen waar dat mogelijk is.

De **voorzitter** heeft eerder de vraag gesteld waarom in de notitie wordt gepleit voor een wettelijk recht op bestuursdeelname door gepensioneerden dat niet zou moeten gelden voor andere categorieën.

De heer **Van der Ros** merkt op dat voor vrouwelijke gepensioneerden hetzelfde geldt als voor mannelijke gepensioneerden als het gaat om de bestuursdeelname. Ook de vakorganisaties kunnen vrouwen afvaardigen. Of dit wettelijk geregeld moet worden, kan spreker niet overzien. Hij heeft de indruk dat zij dit zelf moeten regelen.

De **voorzitter** wijst erop dat in de samenstelling van de actieve geleding in een gemiddeld bedrijfstakpensioenfonds een groot deel gepensioneerden wordt afgevaardigd door vakorganisaties. Hier is dus sprake van eenzelfde situatie. Niettemin pleiten CSO-organisaties en

PUSH voor een wettelijk recht op bestuursdeelname door gepensioneerden. Uit de notitie begrijpt spreker dat dit niet nodig is voor de overige categorieën.

De heer **Van der Ros** herhaalt dat het dan om mannelijke en vrouwelijke ouderen gaat. Dit geldt ook voor de actieven, die via hun vakbondslidmaatschap zijn vertegenwoordigd in pensioenfondsbesturen.

Het voert naar zijn mening te ver om wettelijk evenredige deelname van de verschillende groepen te regelen in de verschillende geledingen. Wanneer in een bepaald bedrijf nauwelijks vrouwen vakbondslid zijn, kan de eis van evenredige vertegenwoordiging niet worden gesteld ten aanzien van de geleding van de actieven.

De heer **Verheij** heeft begrepen dat PUSH inzet op maatwerk en keuzemogelijkheden. Spreker gaat ervan uit dat dat dan ook moet gelden voor de diversiteit in de samenstelling van pensioenfondsorganen. Dit noemt spreker het andere deel van de zelfreguleringsopdracht van de motie Omtzigt c.s.

De heer **Van der Ros** bevestigt dat vrouwen dezelfde keuze moeten hebben als mannen en jongeren dezelfde als ouderen.

De heer **Kemner** onderschrijft volledig de benadering van maatwerk. Wèl heeft spreker eerder toegelicht dat de CSO-organisaties en PUSH in hun voorliggende notitie pleiten voor een wettelijke regeling ook voor de andere categorieën. Of men hiervan in de praktijk gebruikt maakt en in welke mate dat het geval is, kan verschillen voor de diverse categorieën. Het gaat erom dat in de wet de optimale mogelijkheden voor alle categorieën worden vastgelegd, zoals dit voor actieven het geval is, om toegang te hebben tot pensioenfondsbesturen. Zoals eerder aangegeven, moet daarvoor dan een bepaalde procedure worden gevolgd. Spreker wil de inbreng hiertoe beperken en wil niet speculeren over de vraag waartoe dit in de praktijk daadwerkelijk leidt en of alle categorieën in dezelfde mate daarvan gebruik zullen maken dan wel dat hier van verschillen sprake zal zijn.

Bespreking van de notitie van ANBO:

Mevrouw **Wubbels** spreekt in de eerste plaats haar complimenten uit voor het perfect weergegeven verslag van het vorige overleg.

ANBO heeft drie aanvullingen op haar eerdere inbreng, die ook in de voorliggende notitie zijn opgenomen:

- ANBO blijft voorstander van decentrale afspraken tussen ouderenorganisaties enerzijds en vakorganisaties anderzijds. ANBO begrijpt dat dit niet eenvoudig is als gekken wordt naar ledenaantallen van Unie KBO en PCOB enerzijds en bijvoorbeeld het CNV anderzijds. ANBO heeft gekozen voor een lidmaatschap van de FNV. Dit hoeft niet te gelden voor de andere ouderenorganisaties, maar er zijn ook andere vormen van samenwerking mogelijk, waarbij goede afspraken gemaakt kunnen worden. De voorstanders van het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok hebben in de vorige bespreking aangegeven dat de vakbeweging naar hun mening de belangen van de gepensioneerden niet goed vertegenwoordigd. Dat raakt de legitimiteit van de vakorganisaties, waardoor de samenwerking met hen lastiger wordt.
- De herkenbaarheid van het pensioenbeleid voor de diverse belangengroepen is volgens de ANBO belangrijk in pensioenfondsen. ANBO is verheugd dat de Stichting van de Arbeid in haar visie aangeeft de voorstellen van ANBO verder te willen bespreken en te willen concretiseren. Volgens ANBO gaat het daarbij om aanvullende wetgeving, met name als het gaat om de taken en bevoegdheden van het verantwoordingsorgaan

en het in- en extern toezicht. De Pensioenwet zal op dit punt moeten worden gepreciseerd.

- ANBO is blij dat het belang van het vergroten van de diversiteit in de verschillende organen van het pensioenfonds breed gedragen wordt. De StvdA kiest hier voor zelfregulering en ANBO wil daarin ook meegaan. ANBO denkt hierbij aan een breed gedragen convenant tussen sociale partners enerzijds en de diverse belangenorganisaties anderzijds. Evaluaties moeten na verloop van tijd uitwijzen of alsnog wettelijke maatregelen nodig zijn.

Zienswijze van de andere, genodigde organisaties:

De heer **Pikaart** (AVV) licht kort het standpunt van het AVV toe als het gaat om de toegang tot pensioenfondsbesturen. Het AVV pleit voor het wettelijk recht voor iedere deelnemer van een pensioenfonds om zich te kandideren voor het bestuur van het fonds als individu of via een door hem- of haarzelf vrijelijk gekozen daartoe geschikte organisatie, waarna democratische verkiezingen uitmaken wie van de kandidaten het bestuur gaan vormen.

Voor een deelnemersraad, die een andere functie heeft en onder andere het bestuur controleert, zou hetzelfde moeten gelden.

Hiermee sluit hij dicht aan bij de inbreng van de heer Kemner van de NVOG, die pleitte voor een wettelijke toegang tot pensioenfondsbesturen voor alle partijen die dat willen.

Negatief gesteld is thans sprake van een coöptatiemodel voor in ieder geval de bedrijfstakpensioenfonds, een ‘old boys network’. Uit de inbreng van de CSO-ouderenbonden en PUSH beluistert hij dat men van dit model af wil, omdat men zelf zijn zegje wil kunnen doen. Dat is ook de kern van de opvatting van de AVV. Het AVV wil daarover zelf graag meepraten.

Op de vraag van de voorzitter of een individuele kandidaat een zeker draagvlak moet hebben in bijvoorbeeld de vorm van een aantal handtekeningen zoals bij de ondernemingsraad het geval is, merkt spreker op dat de legitimiteit uiteindelijk door het democratisch proces wordt bepaald. Een individu stelt zich kandidaat en maakt zijn kwaliteiten kenbaar. De andere deelnemers zijn dan mans genoeg om te beslissen of zij die persoon geschikt vinden om hun belangen te behartigen in een pensioenfondsorgaan. Het lijkt een acceptabele drempel om vooraf te bepalen dat een kandidaat een x-aantal handtekeningen moet hebben.

De vergelijking met de ondernemingsraad vindt spreker in dit verband terecht. Gekozen zou kunnen worden voor eenzelfde aantal handtekeningen. Een dergelijk eis lijkt logisch, want als iemand bijvoorbeeld geen 30 handtekeningen kan verzamelen, heeft hij/zij kennelijk niet zo’n goed verhaal. Maar de uiteindelijke legitimiteit is gelegen in het feit dat de deelnemers in het fonds, wier pensioengeld in het geding is, hun vertrouwen in een kandidaat uitspreken. Eén van de redenen voor het overleg is natuurlijk ook dat er sprake is van een vertrouwenscrisis in de pensioensector, waarbij hij verwijst naar de recente uitzending van het programma Kassa. Een manier om het vertrouwen te herstellen is dat mensen zelf kunnen uitspreken wie ze het beheer vertrouwen van hun pensioengeld.

Mevrouw **Stam** (Passage) geeft er de voorkeur aan thans nog geen reactie te geven.

Mevrouw **Van der Kraan** (Vrouwenbond FNV) heeft in de vorige overlegronde nadrukkelijk aangegeven dat het accent zou moeten liggen op het vergroten van de diversiteit. In de beschreven visie van de Stichting van de Arbeid wordt terecht aangegeven dat het ook om een verbetering van de kwaliteit van het werk gaat. Dat is in algemene zin de reden waarom een grotere diversiteit moet worden gegarandeerd.

Spreekster kan zich heel goed vinden in de notitie van de ANBO. Voor de governance pleit ANBO voor aanvullende wetgeving, maar voor het vergroten van de diversiteit in pensioenfondsonderwerpen lijkt ANBO op zelfregulering te vertrouwen, waarbij na enige tijd evaluatie plaatsvindt en alsnog wettelijke maatregelen kunnen worden getroffen. Ook de Stichting van de Arbeid kiest hier voor zelfregulering, waarbij een conceptaanbeveling als bijlage is opgenomen in de voorliggende secretariaatsnotitie. Spreekster vindt de benadering van de ANBO en de StvdA te vaag en heeft de voorkeur voor een stevigere invulling. Dat kan wetgeving zijn, maar desgevraagd geeft spreekster aan ook goed te kunnen leven met een zelf opgelegde verplichting in de statuten.

De heer **Walsteijn** (ANBO) licht toe dat de ANBO in haar notitie ingaat op twee onderwerpen: het vergroten van de herkenbaarheid van pensioenbeleid en het vergroten van de diversiteit in pensioenfondsonderwerpen.

Wat het eerste onderwerp betreft, kan worden geconstateerd dat een evenwichtige belangenafweging al onderdeel is van de Pensioenwet. Om een goede uitvoering en controle daarop te borgen, kan wellicht aanvullende wetgeving nodig zijn. Om die reden staat de ANBO stil bij de taken en bevoegdheden van het verantwoordingsorgaan en in- en extern toezicht. Een verdergaande stap is een pleidooi voor aanvullend instrumentarium waarmee de betekenis van een goede pensioenregeling voor de verschillende groepen kan worden geduid en de effecten van beleidsbeslissingen, zoals bij de herstelplannen, kunnen worden doorgerekend naar de verschillende groepen. Op zich zou dit kunnen worden overgelaten aan partijen zelf, maar nu een evenwichtige belangenafweging een centraal onderwerp in de Pensioenwet is, pleit de ANBO voor aanvullende wetgeving.

Voor het vergroten van de diversiteit in pensioenfondsonderwerpen ligt dit volgens de ANBO anders. Dit is bij uitstek een onderwerp waarover maatschappelijke organisaties eventueel via een convenant concrete afspraken kunnen maken, die na verloop van tijd kunnen worden geëvalueerd. Zo zijn op pensioengebied eerder afspraken gemaakt tussen CSO en Stichting van de Arbeid. Wanneer blijkt dat de pensioensector onvoldoende voortgang heeft geboekt ter zake van het vergroten van de diversiteit kan dit voor alle partijen aanleiding zijn om de wetgever te vragen wettelijke maatregelen te treffen.

Mevrouw **Van der Kraan** stelt vast dat herhaald het instrument convenant is genoemd. In de schriftelijke bijdragen komt dit instrument niet terug. Een convenant is ook een steviger instrument dan een aanbeveling. Spreekster bevestigt dat zij zich in een dergelijke, stevigere benadering kan vinden in de opvattingen van de ANBO en de Stichting van de Arbeid als het gaat om het bevorderen van de diversiteit in de pensioenfondsonderwerpen.

Mevrouw **Aanzi** (FNV Jong) heeft al in de vorige vergadering aangegeven dat FNV Jong voorstander is van zelfregulering. Wanneer zij kennis neemt van de cijfers uit de bijlage over de samenstelling van deelnemersraden, zou zij bijna willen pleiten voor een wetsvoorstel voor jongeren in dergelijke organen. FNV Jong doet dat echter niet. FNV Jong zou graag zien dat dit vanzelf gaat en organisch groeit. Spreekster is blij dat brede steun bestaat voor het tot stand brengen van meer diversiteit. Zij hoopt dat het niet alleen bij toezeggingen blijft, maar dat het ook gepaard gaat met een niveau van urgentie.

Enige nadere discussie over het vergroten van de diversiteit in pensioenfondsonderwerpen:

De heer **Kemner** merkt op dat hierover in verschillende vormen afspraken gemaakt zouden kunnen worden: in de vorm van een bijeenkomst, in de statuten, in een gedragscode. Het sturende karakter van de verschillende mogelijkheden kan ook toenemen.

De vraag die hij de vertegenwoordigers van ANBO, de Vrouwenbond FNV en FNV Jong wil voorleggen, is welk bezwaar zij hebben tegen de inzet van een wettelijk instrument dat ook krachtiger is en meer zekerheid biedt om een grotere diversiteit te bereiken.

De heer **Walsteijn** meent dat hier vooral de algemene visie doorslaggevend is. Voor pensioenen maar ook voor andere problemen waarmee organisaties uit het maatschappelijke middenveld betrokken zijn, is het naar zijn mening het beste om eerst te bezien in hoeverre op decentraal niveau oplossingen gevonden kunnen worden. Wanneer na verloop van tijd blijkt dat de problemen onvoldoende zijn verminderd, ligt een wettelijke ingreep voor de hand. In de geschiedenis van de Nederlandse polder zijn er veel voorbeelden van door de politiek gewenste inzet van cao-partners, zoals ten aanzien van deeltijdarbeid het geval is geweest. Lukt dat, dan is iedereen daar blij mee. Lukt dat onvoldoende, dan neemt de politiek op een bepaald moment zijn verantwoordelijkheid.

De heer **Kemner** verwacht dat de discussie zal leiden tot aanpassing van de wetgeving, waarop dan kan worden ingehaakt als het gaat om het vergroten van de diversiteit. In die zin kan gebruik worden gemaakt van het moment. Een wettelijk instrument is ook een krachtig instrument. In die zin begrijpt hij de keuze niet om het zo enigszins mogelijk via zelfregulering tot stand proberen te brengen, met alle obstakels die daaraan zijn verbonden. Het jarenlange convenantsoverleg over medezeggenschap heeft aangetoond dat het, ondanks de inzet van velen, moeilijk is om problemen tot een oplossing te brengen. In ieder geval de CSO-ouderenorganisaties hebben niet het gevoel dat de twee convenanten dat resultaat hebben opgeleverd wat ze zich hadden voorgesteld.

De **voorzitter** memoreert dat ook de CSO redelijk tevreden was over de voortgang in de twee aangehaalde convenanten.

De heer **Walsteijn** denkt dat de convenanten medezeggenschap enerzijds hebben laten zien dat het op een aantal punten moeilijk is om tot afspraken en nadere regulering te komen. De evaluaties van de resultaten van de convenanten laten anderzijds zien dat veel voortgang is bereikt.

Het verbaast hem dat een aantal organisaties er op voorhand van uitgaan dat de pensioensector niet in staat zal zijn om meer diversiteit in de verschillende pensioenfondsorganen te regelen.

Mevrouw **Van der Kraan** geeft aan dat de Vrouwenbond FNV vaak voorstander is van wettelijke regelingen. Gelet op de discussies in de Tweede Kamer zou het spreekster niet verbazen wanneer een wettelijke regeling voor de positie van vrouwen op ca. 30 procent zou blijven steken. In een convenant zou volgens spreekster een meer evenredige vertegenwoordiging de doelstelling moeten zijn, dus gemiddeld 50% van de zetels voor vrouwen. Dat percentage valt hoger uit in sectoren waar veel vrouwen werkzaam zijn, zo sluit spreekster zich bij een opmerking van de voorzitter aan. Van stevige zelfregulering in de pensioensector verwacht zij dus een beter resultaat.

Visie van de Stichting van de Arbeid:

Namens de sociale partners wil de heer **Verheij** een toelichting geven op de aan de Stichting van de Arbeid toegeschreven visie in de voorliggende secretariaatsnotitie.

Vooraf geeft spreker aan dat de sociale partners de notitie niet eerder hebben gezien dan de andere overlegpartijen. De grote lijn van dit stuk is goed getroffen en hij hoopt dat meer

partijen die lijn kunnen onderschrijven, maar op onderdelen van de notitie is er best nog kritiek. Hierop komt hij nog terug.

Een tweede opmerking vooraf is dat alle partijen zich moeten blijven realiseren dat in het Breed Overleg geen vrije of vrijblijvende discussie wordt gevoerd, maar dat uitvoering wordt gegeven aan een door de Kamer aangenomen motie. Partijen is wat de medezeggenschap betreft opgeroepen om (i) een breed gedragen voorstel te formuleren, (ii) eventueel vergezeld van voorstellen tot wetwijziging. Een derde element dat het speelveld naar zijn mening beperkt is de (nadere) afspraak die de Stichting van de Arbeid en CSO met elkaar hebben gemaakt om medezeggenschap te plaatsen binnen het kader van pension fund governance. Enkele jaren geleden hebben Stichting en CSO afgesproken dat medezeggenschap moet worden gezien als een essentieel onderdeel van pension fund governance en dat partijen zouden trachten integratie tot stand te brengen na afloop van de evaluatie. Hieraan houdt hij ook de aan de CSO verbonden organisaties.

Zoals gezegd, is in grote lijnen de visie van de StvdA goed weergegeven in de voorliggende secretariaatsnotitie. De opvatting van partijen in de Stichting over het 'Opf-model' is echter niet goed verwoord. Het 'Opf-model' houdt in dat volgens het bestaande convenant een reële keuze wordt gemaakt voor òf participatie in de deelnemersraad òf bestuursdeelname. Dit model zou eventueel een wettelijke basis kunnen krijgen, mits partijen na weging van de voor- en nadelen het eens worden over de voorwaarden daarbij. Over het overleg daarover zou later nader overleg moeten worden gevoerd.

In ieder geval zou via het 'Opf-model' een soort 'parlementsmodel' kunnen worden voorkomen waarbij via verkiezing de vertegenwoordigers in pensioenfondsonderdelen worden geplaatst en deelbelangen gaan prevaleren. Dan komt volgens spreker niets meer terecht van het in stand houden van gezamenlijke pensioenbelangen en de wettelijke eis aan alle pensioenfondsbestuurders om alle belangen goed tegen elkaar af te wegen.

In de notitie wordt ook stilgestaan bij de bevoegdheden die de deelnemersraad eventueel zou moeten krijgen. In het medezeggenschapsconvenant is daarover afgesproken dat dit zou kunnen leiden tot een adviesprocedure, die extra zwaar kan worden aangekleed. Op die manier zou de positie van partijen die niet zijn vertegenwoordigd in een pensioenfondsonderdeel versterkt kunnen worden. Nagedacht zou moeten worden over de vraag of dat element uit het convenant overgeheveld kan worden naar wetgeving.

Spreker wijst erop dat geconstateerd kan worden dat de motie Omtzigt c.s. voortgekomen is uit een grote verdeeldheid in de Kamer. Nog kort voor zijn vertrek uit de Tweede Kamer heeft de heer Tichelaar als woordvoerder van de PvdA-fractie gezegd dat het initiatiefwetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok een slecht voorstel is. Ook anderen twijfelen heel sterk of het wetsvoorstel een oplossing is voor de problemen. Ook is er verdeeldheid tussen de partijen betrokken bij het Breed Overleg.

In die situatie vraagt de Stichting zich af of het niet van wijsheid getuigt om een gezamenlijke brief of notitie te eindigen met de conclusie dat dit wetsvoorstel onvoldoende brede steun heeft en om de Kamer op te roepen de verdere behandeling van dit wetsvoorstel te staken. Dit om ruimte te maken voor een nieuw beter wetsvoorstel (gericht op wijziging van de Pensioenwet) in de loop van 2010, bij voorkeur afkomstig van het kabinet dan wel vanuit de Tweede Kamer, waarin in ieder geval de resultaten van het Breed Overleg een reële plaats wordt gegeven en waarin tevens ruimte wordt gemaakt voor de eventuele stroomlijningsvoorstellen van minister Donner. Ook kan dan ruimte worden gemaakt voor eventuele ideeën uit het komend congres van de pensioenkoepel OPF. Ten slotte kan dit moment mogelijk

worden gebruikt van de resultaten van het nadere overleg van Stichting en CSO om medezeggenschap te integreren in pension fund governance.

Om uit te stralen dat partijen van goede wil zijn, zouden zij op korte termijn al afspraken kunnen maken over het bevorderen van de diversiteit in de samenstelling van pensioenfondsgorganen. Of dit via een aanbeveling of een convenant zou moeten plaatsvinden, is een kwestie van vormgeving, waarover later nog eens gesproken zou moeten worden. Bij de keuze voor maatwerk en keuzemogelijkheden is volgens spreker de meest succesvolle weg daarvoor een weg van onderop. In de statuten zou ieder fonds moeten aangeven hoe zij een grotere diversiteit in hun fonds met hun populatie en hun zittingstermijn wil realiseren. Dit zouden partijen van bovenaf kunnen stimuleren en wellicht tussentijds kunnen evalueren.

Spreker sluit zijn toelichting af met de opmerking dat de Stichting in grote lijn aansluit op de in de secretariaatsnotitie verwoorde visie maar nu ook nadere voorstellen heeft ingebracht die mogelijk een uitweg bieden aan partijen van het Breed Overleg om elkaar alsnog te vinden.

De heer **Driessen** (StvdA, FNV) laat weten dat de FNV goed uit de voeten kan met de voorliggende conceptnotitie.

Ten behoeve van de verdere discussie wijst hij erop dat in een recente uitgave van het blad APG Achtergrond een artikel is opgenomen over de medezeggenschap van pensioengerechtigden. Hierin zijn cijfers opgenomen met betrekking tot de vraag in hoeverre de vakbeweging ook gepensioneerden vertegenwoordigt. Hij bepleit die cijfers eveneens in een bijlage op te nemen, omdat hij de indruk heeft dat in de Kamer het misverstand bestaat dat de vakbeweging alleen 65-minners vertegenwoordigt. De vakbeweging vertegenwoordigt echter een aanzienlijk deel 65-plussers, waarbij in de procentuele verdeling sprake is van een mooie balans.

In dezelfde uitgave is een vervolgartikel opgenomen over risicodeling en het pensioenstelsel, waarin wordt opgeroepen het belang van jongeren in de pensioencontracten goed voor ogen te houden. Het bevorderen van de diversiteit van de samenstelling van pensioenfondsgorganen, in de vorm van een aanbeveling naar het veld, is in dat verband volgens spreker een groot goed. Verder kan ook worden verwezen naar de inhoud van pensioencontracten.

Nadere bespreking van de voorgestelde oproep en de gedane nadere voorstellen van de zijde van StvdA:

De **voorzitter** nodigt de vergadering uit om nader in te gaan op de door de heer Verheij verwoorde oproep om, gegeven de verschillen van opvatting over het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok binnen de Kamer maar ook binnen het Breed Overleg, via voortgezet overleg te proberen tot een breder draagvlak te komen. De heer Verheij heeft in dat verband verschillende elementen genoemd die daarvan onderdeel kunnen uitmaken. De relatie met de discussie over pension fund governance is een belangrijk element. Ook de stroomlijningsvoorstellen van SZW, de ideeën die bij de pensioenkoepel OPF leven en in het Breed Overleg naar voren zijn gebracht kunnen daarbij worden betrokken.

Mevrouw **Wubbels** (ANBO) kan zich in de voorstellen van de heer Verheij en die van de heer Driessen vinden. Het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok wordt in tegenstelling tot de wens om tot meer diversiteit te komen naar waarneming van de ANBO inderdaad niet breed gedragen binnen de Kamer. Ook binnen het Breed Overleg wordt dit wetsvoorstel, dat te eenzijdig is ingericht, niet breed gedragen. Spreekster sluit zich bij het voorstel aan om vanuit het Breed Overleg te bewegen naar een gedragen oplossing.

De heer **Kemner** steunt op zich de gedachte om te proberen naar een gemeenschappelijke benadering te streven. Hij sluit zich bij de heer Verheij aan dat dit ook de wens van de Kamer is geweest. Spreker stelt echter vast dat de door de Kamer gestelde termijn zeer beperkte mogelijkheden voor het overleg biedt. Op dat punt wil hij nader terugkomen bij de bespreking van de secretariaatsnotitie. Ingaand op de vraag of een gemeenschappelijke benadering haalbaar is, stelt spreker vast dat al enkele decennia wordt gediscussieerd over de bestuursdeelname van met name gepensioneerden. Nog steeds bestaat er een aanzienlijk verschil tussen de opvatting van de Stichting van de Arbeid en de CSO-organisaties. Die organisaties hebben aanmerkelijk verdergaande opvattingen dan de mogelijkheden die het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok biedt. Toch steunen zij bij wijze van compromis dat wetsvoorstel. Het door de heer Verheij ingebrachte voorstel houdt in dat nog langer gepraat moet worden om het verschil van mening te proberen te overbruggen en spreker ziet dit niet als een realistisch voorstel. Het wordt tijd dat de knoop wordt doorgemaakt en dat de vraag wordt beantwoord of partijen elkaar hebben kunnen overtuigen en een gemeenschappelijk compromis kunnen vinden. Zoals gezegd, hebben de CSO-organisaties en PUSH daarin een stap gezet. Van de zijde van de Stichting is dit echter nog niet het geval geweest. Eerst dan is er meer perspectief. Op dit moment is het verschil van mening echter te groot. Een resultaat dat na wellicht lang overleg minder zal zijn dan het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok vindt spreker geen begaanbare weg.

Vanuit een uitgekristalliseerde situatie met betrekking tot de samenstelling van de pensioenfondsen willen de CSO-organisaties inderdaad graag overleg voeren over pension fund governance, waarvoor een traject is afgesproken.

Ook dat onderwerp kan echter niet in de ‘snelkookpan’ van het onderhavige overleg worden gestopt. Het onderhavige overleg is een afsluitend overleg en de opvattingen met betrekking tot de samenstelling van de besturen zijn ten opzichte van de vorige vergadering niet veel veranderd. Realistisch gezien zijn er op dit moment nog aanzienlijke verschillen van opvatting.

Om misverstanden in de berichtgeving naar buiten te vermijden, denkt spreker dat partijen zelf hun positie het beste zelf schriftelijk vast kunnen leggen.

De heer **Beugelsdijk** sluit zich hierbij aan. Het zou waardevol zijn geweest indien de opvattingen van werkgevers en werknemers in een notitie beschikbaar zouden zijn geweest. Dit zou hij hen alsnog willen vragen. De secretariaatsnotitie wordt door hen niet gedragen, in die zin dat deze is genuanceerd in de toelichting.

Ook spreker heeft geconstateerd dat er weinig beweging in de opvattingen van werkgevers en werknemers zit, zeker niet in de richting van de visie van de CSO-organisaties en PUSH als het gaat om het wettelijk recht op bestuursdeelname van gepensioneerden. Er is geen tijd beschikbaar voor meer vergaderingen om te bezien of partijen eventueel bij elkaar kunnen komen. De opvattingen liggen ook naar zijn mening te ver uit elkaar.

Ook ondersteunt hij de scheiding tussen de discussie hierover enerzijds en de governance anderzijds.

Hij denkt niet dat het mogelijk is om de hier verwoorde standpunten in een grotere gemene deler samen te vatten en denkt dat het daarom verstandig is dat partijen hun eigen mening aan het papier toevertrouwen.

Desgevraagd door de heer Slootweg is spreker van opvatting dat een gezamenlijke benadering ten aanzien van een grotere diversiteit wèl mogelijk is. Die doelstelling onderschrijft de Unie KBO.

De heer **Kemner** memoreert in dat verband te hebben bepleit maximale zekerheden te bieden voor meer diversificatie door ter zake een wettelijke regeling te treffen.

De heer **Verheij** stelt vast dat CSO-organisaties en PUSH daarmee afwijken van het verzoek van de Kamer in de motie om voorstellen te doen voor diversiteit door middel van zelfregulering van de betrokken partijen.

Verder verzet spreker zich tegen de suggestie dat sociale partners geen stappen hebben gezet. Hij merkt op vandaag op twee punten mondeling voorstellen te hebben ingebracht, die wel degelijk een stap betekenen richting CSO-organisaties en PUSH. In de eerste plaats het voorstel om samen de voor- en nadelen van het 'Opf-model' te onderzoeken en de voorwaarden te bezien waaronder dat model een wettelijke basis kan krijgen. In de tweede plaats het voorstel of de afspraak van een verzaamd adviesrecht een wettelijke basis kan krijgen.

De **voorzitter** merkt op dat het in het kader van overleg gebruikelijk is dat ook mondeling voorstellen kunnen worden ingebracht. Daarop kan ook worden gereageerd. De tevoren ingebrachte notities zijn een hulpmiddel om de meningsvorming enigszins te structureren. De vergadering is bedoeld om tot uitwisseling van opvattingen te komen.

De heer **Beugelsdijk** sluit zich hierbij aan.

Mevrouw **Schut** sluit zich vanuit de PCOB aan bij de inbreng van de heren Kemner en Beugelsdijk.

De heer **Ouwerkerk** (PUSH) vraagt zich af wat wordt verstaan onder het bevorderen van meer diversiteit. Hij gaat ervan uit dat het niet alleen om jongere maar ook om oudere vrouwen gaat. Pleit dit ook niet voor gepensioneerden in het pensioenfondsbestuur?

Mevrouw **Van der Kraan** bevestigt dat dit laatste inderdaad hard nodig is. Zij is voorstander van een evenredige vertegenwoordiging in alle pensioenfondsorganen. Naast de medezeggenschap is dit het tweede onderwerp voor het Breed Overleg, waarvoor een gemeenschappelijke benadering moet worden gezocht.

De heer **Ouwerkerk** licht toe te denken aan het door de heer Pikaart ingebrachte democratische model, waarin kandidaten zich vrij kunnen manifesteren. Ook langs die weg kan de diversificatie tot stand worden gebracht. De twee onderwerpen voor het Breed Overleg liggen in die zin meer in elkaars verlengde dan tot nu toe naar voren is gekomen.

De heer **Driessen** merkt op dat een vrije kandidaatstelling niet automatisch tot meer diversiteit in de samenstelling leidt. Voorstelbaar is dat ouderen zich meer kandidaat zullen stellen dan jongeren, omdat hun belang meer gepassioneerd is. Dat proces zal in die zin meer moeten worden begeleid.

De heer **Ouwerkerk** sluit zich daarbij aan en denkt dan aan maatwerk. In ieder geval heeft de heer Pikaart bepleit belemmeringen ervoor weg te nemen.

De heer **Pikaart** sluit zich bij de constatering van de heren Kemner en Beugelsdijk aan dat het noodzakelijk is de toegang tot pensioenfondsbesturen wettelijk te verankeren en dat in het Breed Overleg onvoldoende draagvlak lijkt te bestaan voor een andere richting.

Hieraan wil hij nog drie punten toevoegen:

- Hij noemt de in de notitie beschreven visie van de StvdA boterzacht. Het bevat geen aanknopingspunten waaraan anderen rechten kunnen ontleen. Het bevat slechts formuleringen als: een aanpak ontwikkelen, in overleg treden, een stimulerend beleid voeren. In zijn toelichting voegde de heer Verheij daaraan de term doorpakken toe, waarvan de betekenis hem ook niet duidelijk is.
- In de tweede plaats wil hij reageren op de opmerking van de heer Verheij dat een parlementachtig model zou moeten worden voorkomen waarin deelbelangen elkaar de tent uitvechten. Spreker neemt aan dat dit zijn voorstel betreft. Zoals de heer Verheij bekend zal zijn, laten diverse ondernemingspensioenfondsen hun pensioenfondsbestuur via vrije verkiezingen tot stand komen. In die besturen vecht men elkaar zeker niet de tent uit, integendeel veel van die fondsen doen het beter dan paritair bestuurde, grote bedrijfstakpensioenfondsen.
- In de derde plaats staat spreker stil bij het algemene pleidooi van de StvdA voor zelfregulering, waarbij het bevorderen van de diversiteit in de statuten van het pensioenfonds zou moeten worden vastgelegd. Al in de vorige overlegronde heeft spreker opgemerkt dat de wettelijk verplichte instelling van een deelnemersraad in grote bedrijfstakpensioenfondsen zo is ingevuld dat de al in het bestuur zitting hebbende vakorganisaties ook bepalen wie in de deelnemersraad zitting heeft. In die zin heeft spreker niet veel vertrouwen in wettelijke regulering. Het gaat immers om een coöptatiemodel en verschillende partijen hebben aangegeven hiertegen bezwaren te hebben. Het is niet meer dan logisch dat de partijen die vertegenwoordigd zijn in dat coöptatiemodel aan dat model willen vasthouden. De tegenstelling die op dit punt bestaat, moet ook worden erkend.

Mevrouw **Van der Kraan** kan zich vanuit de Vrouwenbond FNV goed vinden in het door de heer Verheij ingebrachte voorstellen van de Stichting van de Arbeid. Met name heeft hij steviger voorwaarden verbonden aan het bevorderen van de diversiteit dan in de secretariatsnotitie is gebeurd. Daarin kan zij zich goed vinden.

Mevrouw **Aanzi** kan zich eveneens prima vinden in de nadere voorstellen vanuit de Stichting van de Arbeid.

Ook FNV Jong ziet geen draagvlak voor het voorstel van Koşer-Kaya en Blok. Een argument uit de secretariatsnotitie is dat een rechtstreekse vertegenwoordiging van pensioenge-rechtigden in het bestuur ertoe kan leiden dat in het bijzonder jongeren zich minder vertegenwoordigd voelen, met alle mogelijke gevolgen voor het draagvlak. Dit argument onderschrijft zij. Zij bepleit in dat verband de relatie tussen jong en oud juist goed in stand te houden.

Spreker stelt vast dat er wel draagvlak is voor het vergroten van de diversiteit in brede zin.

De heer **Van der Ros** (PUSH) merkt op dat het prachtig zou zijn indien werkgevers, werknemers, gepensioneerden en de andere belanghebbenden een eenduidigere visie zouden hebben waarmee de Tweede Kamer uit de voeten zou kunnen.

Het zou te optimistisch zijn om te veronderstellen dat PUSH zich zou kunnen aansluiten bij de in de secretariatsnotitie verwoorde zienswijze van de Stichting van de Arbeid. Met name waar op pagina 3 wordt uitgesproken dat de Stichting grote bezwaren heeft tegen bestuursdeelname van gepensioneerden bij bedrijfstakpensioenfondsen. De weergegeven belangrijkste bezwaren stuiten PUSH tegen de borst. Zo wordt opgemerkt dat de gepensioneerden een specifiek deelbelang vertegenwoordigen dat per saldo beperkter is dan het belang van andere betrokkenen bij het fonds. De 'hersenen en instelling' van iemand die met pensioen gaat,

gaan echter niet met pensioen, zo stelt spreker. Gepensioneerden hebben net zo goed als de andere geledingen belang bij het in stand houden van het vermogen. Dat betekent dat niet risicovol moet worden belegd en wel een goed rendement moet worden gehaald, ook om indexatie mogelijk te maken. Gepensioneerden hebben er geen belang bij het fonds uit te hollen. In dat opzicht werpt hij het bezwaar van een specifiek en beperkt deelbelang van zich. Dit is ook absoluut niet de ervaring van gepensioneerden in ondernemingspensioenfondsen.

Ook is PUSH het oneens met het tweede en derde bezwaar op pagina 3.

Al eerder is van de zijde van PUSH naar voren gebracht dat de gepensioneerden, werkgevers en actieven in ondernemingspensioenfondsen in algemene zin zeer tevreden zijn over de wijze waarop de medezeggenschap is geregeld. In de praktijk is ook sprake van een grote diversiteit. In feite ziet PUSH geen enkele reden om dat te veranderen, maar PUSH wil wel ondersteunen dat de grote meerderheid van gepensioneerden in bedrijfstakpensioenfondsen ook de wettelijke mogelijkheid krijgt om aan het bestuur deel te nemen. Volgens spreker zou dit goed zijn voor de Nederlandse samenleving.

Over het bevorderen van diversiteit heeft PUSH zich al uitgesproken: op die plekken waar dat kan, moet de diversiteit van jong/oud, man/vrouw e.d. worden bevorderd.

De heer **Verheij** wijst erop dat in de voorliggende secretariaatsnotitie beschreven visie van de Stichting nergens staat dat de Stichting tegenstander zou zijn van deelname van gepensioneerden in besturen. In de tweede alinea onder het kopje *Regeling medezeggenschap pensioengerechtigden* staat iets anders: "Een verdere intensivering van de regulerende wetgeving op het punt van de medezeggenschap van gepensioneerden stuit op grote bezwaren.". Zeker wanneer hiervoor op decentraal niveau wordt gekozen, heeft de Stichting geen bezwaren tegen bestuursdeelname door gepensioneerden. Die maatwerkbenadering steunt de Stichting. Wel heeft de Stichting bezwaren tegen een bovenaf opgelegde verplichting dat in alle (bedrijfstak)pensioenfondsen ook gepensioneerden rechtstreeks in het bestuur moeten zijn vertegenwoordigd. In feite zijn daarvoor nu al geen belemmeringen aanwezig.

De heer **Van der Ros** verduidelijkt dat PUSH voorstander is van regelend recht op dit punt: als gepensioneerden dit willen, moeten zij het recht hebben om toe te treden tot het bestuur van een bedrijfstakpensioenfonds.

De heer **Pikaart** meent dat thans wettelijk is geregeld dat besturen van bedrijfstakpensioenfondsen verplicht paritair zijn samengesteld met vertegenwoordigers van werkgevers en de vakorganisaties. Vindt de heer Verheij dat hun deelname ook niet wettelijk verplicht zou moeten zijn?

De heer **Verheij** stelt een opmerking te hebben gemaakt over de bestuursdeelname door gepensioneerden. Het (nadere) voorstel van de Stichting is om met elkaar de voor- en nadelen van het 'Opf-model' voor bedrijfstakpensioenfondsen te verkennen en de voorwaarden voor bestuursdeelname door gepensioneerden te bezien, in de zin van een reële keuzemogelijkheid voor gepensioneerden om te kiezen voor òf bestuursdeelname òf deelname aan de deelnemersraad. Dit zou wellicht een acceptabele oplossing kunnen zijn omdat die situatie ook voor ondernemingspensioenfondsen geldt. Dan moet ook worden gekeken naar de wettelijke verplichting aan bedrijfstakpensioenfondsen om een deelnemersraad in te stellen. Als dan ook bestuursdeelname verplicht wordt gesteld, is geen sprake van een reële keuzemogelijkheid. Op dit moment is onvoldoende tijd om hierover verder overleg te voeren en het

voorstel van de Stichting is om de minister c.q. Kamer hiervoor meer ruimte te vragen. Op die manier kan worden nagegaan of een breder gedragen voorstel mogelijk is dan het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok.

De heer **Ouwerkerk** vindt dat de Stichting dan een zekere voorkeur uit zou moeten spreken, in die zin dat de Stichting grote voorkeur heeft voor deelname van gepensioneerden aan besturen van (bedrijfstak)pensioenfondsen) maar technische bezwaren heeft tegen een wettelijke verplichting.

Een andere benadering is om de keuze voor wetgeving of anderszins aan de minister van SZW over te laten.

De **voorzitter** wijst erop dat de minister partijen van het Breed Overleg op verzoek van de Kamer vraagt een breed gedragen voorstel te ontwikkelen.

In reactie op de inbreng van de heer Verheij verwijst de heer **Kemner** naar de argumenten in de secretariaatsnotitie op grond waarvan een wettelijk recht op deelname aan pensioenfondsbesturen door gepensioneerden wordt afgewezen. Zo wordt gesteld dat de gepensioneerden een specifiek deelbelang behartigen dat beperkter is dan van de andere twee geleidingen bij het fonds. Neemt de heer Verheij hiervan nu afstand?

De heer **Van der Ros** zou dezelfde vraag willen stellen.

De heer **Beugelsdijk** stelt graag nader te willen ingaan op enkele onderdelen van de voorliggende secretariaatsnotitie.

De heer **Verheij** stelt niet te hebben gezegd afstand te nemen van het gestelde. Dat doet hij ook niet. Het bezwaar is overigens verbonden aan een van bovenaf opgelegde wettelijke verplichting. Hij heeft in die zin geen moeite met het gestelde in de twee eerste bolletjes. Dat ligt overigens anders voor het gestelde in het laatste bolletje.

Ook in een parlementair model stuit het op bezwaren dat organisaties, die statutair een specifiek belang vertegenwoordigen, zich kandidaat kunnen stellen.

Hij heeft het nadere voorstel van de Stichting toegelicht om, nu het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok in de Kamer en in het Breed Overleg op grote verdeeldheid stuit, de ruimte te vragen voor overleg over een beter voorstel. Onderdeel daarvan zou gepensioneerden in bedrijfstakpensioenfondsen eenzelfde reële keuzemogelijkheid toe te staan als gepensioneerden in ondernemingspensioenfondsen hebben. Over de voorwaarden daarvoor moet dan nog nader overleg plaatsvinden.

De heer **Van der Ros** herhaalt bezwaar te hebben tegen de suggestie dat gepensioneerden slechts een beperkt belang kunnen behartigen ('oogkleppen dragen') en geen bredere belangenafweging zouden kunnen maken.

De heer **Fraterman** stelt dat die interpretatie niet is bedoeld met de notie dat de gepensioneerden een specifiek deelbelang vertegenwoordigen dat per saldo beperkter is dan het belang van andere betrokkenen bij het fonds. Naar zijn mening is dit een technische constatering, waarvan de beperking onder meer ligt in de omstandigheid dat actieven nog wel premie betalen en gepensioneerden niet meer.

De heer **Van der Ros** stelt dat gepensioneerden best geïnteresseerd zijn in de premie. Die beperking is er dus ook niet. Maar misschien komt dat besef pas wanneer je gepensioneerd bent.

De **voorzitter** roept partijen op constructiever met elkaar van gedachten te wisselen.

Nadere discussie, hoe verder te gaan?:

De **voorzitter** sluit zich bij de door een aantal partijen uitgesproken verwachting aan dat het niet realistisch is om te veronderstellen dat een unanieme visie tot stand kan worden gebracht. Dat zou betekenen dat de in de voorliggende secretariaatsnotities beschreven zienswijze van de Stichting van de Arbeid voor rekening komt van de Stichting zelf.

Spreker staat vervolgens stil bij de vraag hoe verder moet worden gegaan.

Net als in de vorige overlegronde al het geval was, constateert spreker dat een deel van de partijen expliciet ijvert voor concrete wetgeving, gericht op bestuursdeelname van in ieder geval de gepensioneerden. De woorden "in ieder geval" komen nu voor zijn rekening.

Een ander deel van de partijen, in ieder geval de AVV, pleit eveneens voor wetgeving, zij het dat die ruimere strekking zou moeten hebben als het gaat om de wijze waarop een bestuur tot stand komt.

Een weer ander deel van de partijen is nadrukkelijk tegenstander van een (verplichtende) wettelijke regeling, maar staat hooguit procedureafspraken in de wetgeving toe, gekoppeld aan de afgesproken, verdere uitwerking van de pension fund governance.

Geen verschil van opvatting bestaat over de wenselijkheid om tot een grotere diversiteit in de samenstelling van de pensioenfondsortganen aan te brengen.

De heer **Kemner** vindt dit een goede samenvatting van de vergadering, zij het dat er wel unanimititeit bestaat over de noodzaak om de diversiteit te vergroten, maar dat nog discussie bestaat over de vraag welk middel daartoe het meest adequaat is.

De **voorzitter** sluit zich hierbij aan.

Wat de verdere voortgang kan ervoor worden gekozen om:

- de samengevatte visies in hoofdlijn in een gezamenlijke, bondige notitie tot uitdrukking te brengen. De heer Kroes kan daarvoor een concept opstellen, die dan uiteraard ter amendement en voor akkoord (schriftelijk) aan de partijen wordt voorgelegd.
- een tekst van de verschillende visies door de betrokken partijen zelf te laten opstellen, die dan gebundeld aan de minister van SZW kunnen worden doorgespeeld.

Spreker heeft een voorkeur voor de eerste benadering. Partijen van het Breed Overleg nemen de verschillende visies dan in een meer afgewogen redactie voor hun eigen verantwoordelijkheid.

Voor zover een organisatie genuanceerd denkt over een bepaalde visie in hoofdlijn en toch een eigen positie wil innemen, verzoekt spreker de betrokken organisatie die opvatting ook bondig te formuleren.

Ook naar de Kamer toe zou het teleurstellend zijn indien partijen zouden besluiten hun eigen visies (uitgebreid) weer te geven.

De heer **Pikaart** herhaalt zijn eerdere conclusie dat de organisaties die al vertegenwoordigd zijn in het coöptatiemodel, namelijk FNV ANBO, FNV Jong en FNV Vrouwen, de visie van de Stichting van de Arbeid delen. Alle organisaties die buiten het coöptatiemodel staan, kunnen zich niet vinden in de visie van de Stichting van de Arbeid.

De **voorzitter** heeft bezwaar tegen het herhaald gebruik van de term coöptatie en neemt nadrukkelijk afstand van de conclusie van de heer Pikaart. Nagenoeg alle organisaties die in het Breed Overleg zijn betrokken, maken deel uit van een andere organisatie. Spreker stelt vast dat alle organisaties hier op eigen titel zitten en in de eigen verantwoordelijkheid tot een opvatting komt. In democratische organisaties, zoals de FNV, hebben alle ledenorganisaties dat recht ook.

De heer **Kemner** sluit niet uit dat de heer Kroes de opvattingen van andere organisaties goed kan verwoorden, maar de organisaties zelf kunnen dat naar zijn mening het beste. Is dat laatste niet efficiënter? Ook ligt het niet voor de hand om te veronderstellen dat de heer Kroes wél een gemeenschappelijke visie op papier kan zetten.

De **voorzitter** stelt dit laatste ook niet te hebben voorgesteld. In een gezamenlijke, bondige notitie zouden de verschillende visies in hoofdlijn moeten worden opgenomen. Die 3-4 visies heeft spreker zojuist samengevat.

Op deze manier is er sprake van een eenduidige stijl en wordt voorkomen dat de minister en de Kamer worden geconfronteerd met opvattingen met zeer verschillende stijlen, omvang en toon. De heer Kroes kan als secretaris van deze vergadering daarvoor een concept opstellen, dat uiteraard ter goedkeuring en voor amendering aan partijen wordt voorgelegd, uiteraard voor zover het om de weergave van de visie gaat waar de desbetreffende partij zich in herkent.

Om de notitie zo snel mogelijk uit te brengen, moet de notitie niet alleen snel in concept worden opgesteld maar kan ook slechts een korte reactietermijn aan partijen worden geboden. De vraag hoeveel tijd hiervoor beschikbaar is, zou spreker aan de ministeriële vertegenwoordiger van SZW willen voorleggen.

Mevrouw **Schellekens** licht toe dat de behandeling van het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok is uitgesteld naar 1, 2 en 3 december a.s. Donderdag 19 november a.s. is echter voorzien in een Algemeen Overleg met de Kamer over allerlei pensioenonderwerpen. Spreekster verwacht dat de heer Omtzigt de minister dan zal vragen hoe het staat met de uitwerking van de motie. Het zou wenselijk zijn indien de minister dan in ieder geval kan meedelen dat het resultaat van het Breed Overleg zo snel mogelijk, maar in ieder geval vóór de behandeling van het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok kan worden verwacht.

De heer **Beugelsdijk** heeft er toch een voorkeur voor dat de betrokken organisaties hun eigen visie formuleren. Dat kunnen zij ook het beste. Wel kunnen vooraf afspraken worden gemaakt over de omvang van de bijdrage en de termijnen.

Verder stelt spreker het op prijs om vooraf kennis te kunnen nemen van een schriftelijke versie van de door de heer Verheij ingebrachte nadere opvatting, die genuanceerder is dan de in de secretariaatsnotitie beschreven visie van de Stichting. CSO-organisaties en PUSH kunnen zich daarover dan ook nog eens beraden.

De heer **Driessen** begrijpt dat de heer Beugelsdijk voor in ieder geval de Unie KBO niet kiest voor de koninklijke weg van een gezamenlijke notitie.

De door de heer Verheij ingebrachte voorstellen moeten volgens spreker als een handreiking voor een mogelijk compromis worden gezien. Bij een aantal onderdelen van die handreiking zou zijn achterban overigens de nodige vraagtekens hebben geplaatst.

Nu door in ieder geval de Unie KBO geen prijs wordt gesteld op een gezamenlijke notitie voelt spreker zich op geen enkele manier gebonden om vooraf nog de visie van de Stichting van de Arbeid ter beschikking te stellen. Ook de Stichting van de Arbeid zal dan haar eigen

visie formuleren. Een dergelijk ongecoördineerd proces, waarvan hij geen voorstander is, zou ertoe leiden dat alle organisaties zelf hun visie formuleren.

De heer **Van der Ros** laat namens PUSH weten zich te kunnen vinden in de opvattingen van de CSO-organisaties. Door deze organisaties gezamenlijk zal gestreefd worden naar een gemeenschappelijke visie, zodat langs die weg tot een zo groot mogelijke eenheid kan worden gekomen. Spreker verwacht dat de heer Kroes in zijn formuleringen er voor zou kiezen de visies van de verschillende geledingen te beschrijven.

De **voorzitter** verduidelijkt dat zijn voorstel inhoudt dat de heer Kroes de verschillende visies in hoofdlijn verwoordt in lijn met de samenvatting die spreker als voorzitter heeft gegeven. Daarbij kan de heer Kroes gebruik maken van de vooraf ingediende notities en de inbreng ter vergadering.

Vervolgens kunnen de organisaties zich bij de ene of de andere visie op hoofdlijnen aansluiten. Uiteraard kunnen zij dan ook amendementen indienen.

Op die wijze kan dan een gezamenlijke notitie worden uitgebracht aan de minister en wordt de terugkoppeling naar de Kamer vergemakkelijkt.

Mevrouw **Wubbels** meent dat al betreurd kan worden dat partijen niet dichter tot elkaar zijn gekomen. Van CSO-zijde is opgemerkt dat de Stichting van de Arbeid en de ANBO geen stappen zouden hebben gezet c.q. weinig zouden hebben bewogen. Wanneer spreekster zich rekenschap geeft van hun oorspronkelijke posities stelt zij vast dat deze organisaties behoorlijk hebben bewogen. Dit in tegenstelling tot de CSO-organisaties.

Spreekster zou het een blamage vinden wanneer de partijen van het Breed Overleg niet tot een gezamenlijke notitie of brief naar de minister kunnen komen, temeer omdat zij dan in feite de opdracht teruggeven. Spreekster pleit daarom nadrukkelijk voor een gezamenlijke notitie of brief.

De heer **Verheij** heeft evenals de voorzitter een voorkeur voor (een door de secretaris in concept op te stellen) gezamenlijke notitie, waarin de verschillende visies bondig worden beschreven. Wanneer in een slotparagraaf de conclusies aan de orde zijn, kan worden vastgesteld dat niet alleen sprake is van verdeeldheid in de Kamer maar dat ook in het Breed Overleg sprake is van forse verdeeldheid.

In de lijn van zijn eerdere voorstel zou de notitie vervolgens afgesloten kunnen worden met de oproep om partijen ruimte te geven voor nader overleg over een nieuw voorstel. Daarvoor kunnen ook enkele inhoudelijke elementen worden genoemd. Dan zal moeten blijken welke organisaties van het Breed Overleg die oproep wel of niet kunnen onderschrijven.

De heer **Kemner** heeft geen behoefte aan een gezamenlijke notitie of brief die afsluit met de suggestie voor een nieuw overlegtraject, terwijl er al zo lang met elkaar is gesproken. De minister en de Kamer hebben volgens spreker behoefte aan duidelijkheid.

Bij de door de voorzitter samengevatte visies tekent spreker aan dat naar zijn mening vooral de visies van de Stichting van de Arbeid en de aan haar gelieerde organisaties enerzijds en de CSO-organisaties en PUSH en mogelijk de AVV anderzijds moeten worden beargumenteerd. Naar zijn mening kunnen de betrokken partijen hun eigen visie het beste verwoorden. De gemeenschappelijke elementen uit de verschillende visies blijken dan wel uit de eigen formulering van die visies. Dit voorkomt ook moeizame discussies over concept-basisteksten die geamendeerd moeten worden.

In deze benadering behoeven alleen afspraken gemaakt te worden over de omvang van de reacties en de termijn waarbinnen ze gereed moeten zijn.

De heer **Verheij** voegt daaraan toe dat in ieder geval ook voorzien zal moeten worden in een tekst voor de door hem voorgestelde oproep voor ruimte voor nader overleg.

De **voorzitter** stelt vast dat betrokkene daarvoor zelf een tekst kan aanleveren.

De heer **Kemner** geeft aan er behoefte aan te hebben om de voorliggende secretariaatsnotitie te bespreken.

De **voorzitter** merkt op dat dat niet zinvol is in een procedure waarbij de organisaties zelf hun visie formuleren ten aanzien van de motie Omtzigt c.s. Voor zover de organisaties buiten de vergadering om elkaar kunnen vinden in een gemeenschappelijke formulering van een visie is daarvoor ruimte. Dat is behulpzaam naar de minister toe. De uiteindelijke visies behoeven dan alleen gebundeld aan de minister worden doorgezonden, samen met de twee (vastgestelde) verslagen van de gehouden vergaderingen.

De heer **Kemner** houdt vast aan zijn verzoek, omdat hij op die manier zijn bezwaren kan toelichten over de voorliggende secretariaatsnotitie. Dat commentaar kan niet worden opgenomen in de eigen visie. Ter illustratie licht spreker toe al bezwaar te hebben tegen de wijze waarop in de inleiding is beschreven dat de voorbereiding van het overleg wat meer tijd heeft gevegd dan was verwacht. Een dergelijke kanttekening, maar hij heeft nog enkele opmerkingen, zal niet in de visie terugkomen.

Die kanttekeningen zou hij terug willen zien in de notulen.

De heer **Van der Ros** begrijpt uit de inbreng van de voorzitter over de te volgen procedure dat de voorliggende concept-secretariaatsnotitie thans van tafel is en geen enkele rol meer speelt.

De **voorzitter** bevestigt dat.

Mevrouw **Wubbels** heeft de indruk dat partijen op deze wijze geen overeenstemming bereiken en wil een tussenvoorstel doen.

In de eerste plaats maakt spreekster bezwaar tegen de opmerking van de heer Kemner dat de visie van de Stichting van de Arbeid en de aan haar gelieerde organisaties en die van de CSO-organisaties, PUSH en mogelijk de AVV moeten worden geformuleerd. Spreekster stelt dat de ANBO en andere bedoelde organisaties niet zijn gelieerd aan de Stichting van de Arbeid.

ANBO is ook geen onderdeel van de FNV, zo licht spreekster desgevraagd toe. De ANBO is een volledig autonome vereniging, die lid is van de FNV, net zo goed als ANBO lid is van andere verbanden, en, zoals de voorzitter al eerder terecht heeft toegelicht, haar eigen afwegingen maakt.

Verder wil zij niet dat de ANBO deel uitmaakt van de gefaalde procedure. Er ligt een opdracht om gezamenlijk de minister te informeren en zij roept de organisaties die daartoe bereid zijn op om dat met elkaar te doen. De organisaties die dat niet willen, kunnen de minister dan zelf informeren over hun visie.

De heer **Ouwerkerk** is geen voorstander van een extreme procedure, waarin alle organisaties zelf hun eigen opvatting inbrengen. Dat vindt spreker een te pessimistische benadering. Spreker vraagt zich af waarom het niet mogelijk zou zijn om een gezamenlijke notitie of brief ter beschikking te stellen aan de minister. Over de diversificatie bestaat immers in gro-

te lijnen overeenstemming. Over andere, saillante elementen zijn partijen het niet eens geworden. Spreker ziet niet waarom die standpunten niet kort kunnen worden samengevat. De inbreng van de heer Kemner en die van de heer Pikaart kan naar zijn mening best in de kern worden samengevat. Anders dan de voorzitter zou hij willen voorstellen dat de conceptbijdragen door de betrokken organisaties zelf worden opgesteld, die vervolgens door de heer Kroes in een gezamenlijke notitie worden geïntegreerd. Op die wijze kunnen de betrokken organisaties in hun visie ook gebruik maken van mogelijk voortschrijdend inzicht. Dat voortschrijdend inzicht kan mogelijk betrekking hebben op de eerdere stellingname ten aanzien van diversificatie.

De heer **Verheij** stelt vast dat dit voorstel aansluit op de opzet in de voorliggende concept-secretariaatsnotitie, waarin na een inleiding de verschillende visies aan de orde komen. Daarbij kan, gelet op de bezwaren die bestaan tegen de voorliggende redactie van de inleiding, overigens worden voorzien in een nieuwe inleidende tekst.

In een paragraaf met conclusies kan worden vastgesteld dat partijen in het Breed Overleg er niet in geslaagd zijn op alle punten overeenstemming te bereiken.

Wat spreker betreft zou vervolgens een oproep voor ruimte voor nader overleg over een nieuw te ontwikkelen voorstel kunnen worden gedaan, waarbij de organisaties zich al dan niet kunnen aansluiten.

De **voorzitter** vraagt de heren Beugelsdijk en Kemner te reageren op het voorstel van de heer Ouwerkerk.

De heer **Kemner** herhaalt zijn voorstel om eerst gelegenheid te geven tot opmerkingen bij de voorliggende concept-secretariaatsnotitie. Dit is zeker relevant wanneer de heer Kroes toch een gezamenlijke notitie moet samenstellen.

De **voorzitter** meent dat bespreking van de voorliggende conceptnotitie alleen zinvol is, wanneer deze naar het gevoelen van partijen een basis kan zijn een op te stellen gezamenlijke notitie of een gezamenlijke aanbiedingsbrief, ook in de door de heer Ouwerkerk voorgestelde procedure waarbij de diverse organisaties hun al dan niet gemeenschappelijke visies in een bondige conceptbijdrage beschikbaar stellen aan het secretariaat.

Hij heeft echter begrepen dat de heren Kemner en Beugelsdijk er voorstander van zijn dat CSO en PUSH en eventuele andere organisaties hun eigen visie verwoorden, die dan alleen 'met een nietje erdoor' naar de minister wordt verzonden. Dat 'nietje' zou dan overigens mogelijk ook niet nodig zijn.

Vervolgens wordt een korte schorsing van ca. 20 minuten ingelast, mede voor een lunch.

Afronding van het overleg, werkafspraken:

Na de schorsing geeft de heer **Beugelsdijk** aan te hebben vastgesteld dat een gezamenlijke notitie/brief naar de minister wenselijk is. Ook de CSO-organisaties willen daaraan meewerken indien hen dat mogelijk wordt gemaakt. Wel blijven zij van mening dat de partijen zelf het beste hun visie kunnen verwoorden. De aanzet daarvoor zullen CSO-organisaties in ieder geval samen met PUSH aanleveren aan het secretariaat, zodat de visies een plaats kunnen krijgen in een gezamenlijke aanbiedingsbrief/notitie. De visie van CSO en PUSH zal niet of weinig afwijken van de al ingebrachte notitie. Voorwaarde is verder dat partijen vooraf de concept-aanbiedingsbrief wordt voorgelegd, het recht hebben daarop op- en aanmerkingen te plaatsen, eventueel leidend tot wijzigingen van de aanbiedingsbrief.

De **voorzitter** stelt dat dit laatste vanzelfsprekend is. De conceptaanbiedingsbrief moet uiteraard worden geaccordeerd door partijen. Amenderingen zijn niet mogelijk op de visie, wèl op de inleiding en conclusies, de toonzetting e.d.

Door de andere CSO-organisaties wordt de inbreng van de heer Beugelsdijk onderschreven.

De heer **Van der Ros** bevestigt dat PUSH samen met in ieder geval CSO zal proberen een gemeenschappelijke visie in te brengen. Spreker stelt voor af te spreken dat de verschillende visies een (enigszins) gelijke omvang hebben van ca. 1 pagina.

De **voorzitter** stelt voor dat de gezamenlijke notitie c.q. aanbiedingsbrief (exclusief eventuele bijlagen) ca. 6-7 pagina's zal beslaan: een inleiding, de beschrijving van de drie-vier visies zoals eerder door hem samengevat, en afrondende conclusies

De heer **Ouwerkerk** stelt aanvullend voor dat de secretaris tevens probeert een gemeenschappelijk conceptbijdrage op te stellen op het punt van het bevorderen van diversiteit.

De **voorzitter** neemt dit voorstel over.

De heer **Pikaart** geeft desgevraagd aan zich in de voorgestelde werkwijze te kunnen vinden, met de aantekening dat het om maximaal vier visies gaat. Spreker sluit niet uit dat minder, meer gemeenschappelijke standpunten zullen kunnen worden ingenomen (buiten de vergadering).

Vervolgens laten mevrouw **Aanzi, Stam, Van der Kraan** en **Wubbels** weten met de gemaakte afspraken te kunnen instemmen.

De **voorzitter** stelt vast dat het de heer Verheij vrij staat om een concepttekst aan te leveren voor de door hem bepleite oproep voor ruimte voor nader overleg over een nieuw voorstel, waarbij de verschillende organisaties kunnen aangeven of zij die wel of niet steunen.

Spreker stelt vervolgens vast dat de verschillende partijen hun al dan niet gemeenschappelijke visies in de vorm van een concepttekst van ca. 1 pagina zo snel mogelijk, maar uiterlijk deze week aan de heer Kroes ter beschikking stellen.

Die zal vervolgens uiterlijk maandag 16 of dinsdag 17 november a.s. een concept van de gezamenlijke notitie/aanbiedingsbrief aan de betrokken partijen toezenden voor commentaar en voor akkoord.

Uiterlijk volgende week vrijdag op 20 november a.s. moeten partijen hun reactie aan het secretariaat kenbaar hebben gemaakt, waarna de notitie/aanbiedingsbrief in definitieve vorm aan de minister zal worden toegezonden.

Op deze wijze kan de minister in het voorziene Algemeen Overleg met de Kamer op 19 november a.s. meedelen dat het resultaat van het Breed Overleg zo snel mogelijk, maar in ieder geval vóór de behandeling van het wetsvoorstel Koşer-Kaya/Blok kan worden verwacht.

Op voorstel van de heer Slootweg zal de minister en/of de Kamer schriftelijk worden geïnformeerd over de termijnen die verbonden zijn aan de gemaakte afspraken. Het secretariaat wikkelt dit verder af.

Verdere opmerkingen:

Nu gekozen is voor een gemeenschappelijke inleiding en afrondende conclusies stelt de **voorzitter** de vergadering graag in de gelegenheid opmerkingen te maken over de in de concept-secretariaatsnotitie opgenomen inleiding. De verschillende visies komen immers vooral voor rekening van de betrokken partijen zelf.

De heer **Kemner** sluit zich erbij aan alleen de inleiding nog te bespreken. De opmerkingen bij de in de voorliggende conceptnotitie opgenomen visie van de Stichting van de Arbeid kunnen worden verwerkt in de bijdrage voor de eigen visie.

Zoals spreker al eerder heeft gezegd, heeft hij bezwaar tegen de wijze waarop is beschreven dat de voorbereiding van het gevoerde overleg wat meer tijd heeft gevergd dan in eerste aanleg was verwacht. Met name waar wordt opgemerkt dat eerst overleg met de CSO en SZW nodig was, lijkt te worden gesuggereerd dat overleg met de CSO deel heeft uitgemaakt van het voorbereidende proces en dat dit mede heeft bijgedragen aan de late aanvang van het Breed Overleg.

Spreker meent dat in ieder geval het overleg met de CSO hier moet worden geschrapt. Navraag bij de voorzitter van het CSO heeft hem geleerd dat er sprake is geweest van één informeel telefonisch contact. Het is uiterst ongebruikelijk informele contacten te vermelden in een notitie zoals die nu voorligt. Daarbij komt dat de omvang van dat informele contact zo gering is geweest, dat deze niet noemenswaardig is.

De **voorzitter** merkt op dat de feitelijke gang van zaken al is ingekort in de voorliggende concepttekst. Vast staat dat overleg met (de voorzitter van) de CSO heeft plaatsgevonden, dat ertoe heeft geleid dat niet de CSO maar de bij haar aangesloten organisaties aan het Breed Overleg hebben deelgenomen. Dit heeft eraan bijgedragen dat het overleg later is begonnen dan wellicht mogelijk zou zijn geweest.

Mogelijk kan wel naar een meer geschikte formulering worden gezocht.

De heer **Verheij** merkt op dat in de motie gesproken wordt over "sociale partners en vertegenwoordigers van ouderen". De CSO wordt dus niet genoemd. Ook de ANBO hoort daarbij. In de brief van de minister werd de CSO wel maar de ANBO juist niet genoemd. Daarover is overleg gevoerd met de voorzitter van de CSO en de minister. Vervolgens heeft de CSO ervoor gekozen om niet aan het overleg deel te nemen. In plaats daarvan hebben de in de CSO vertegenwoordigde organisaties zelf aan het overleg deelgenomen.

De heer **Kemner** stelt vast dat in ieder geval in de eerste zeven weken geen overleg heeft plaatsgevonden.

Hij licht toe dat de ouderenorganisaties na het aannemen van de motie hebben gewacht op een uitnodiging. Vervolgens is via het CSO informeel het signaal aan de Stichting gegeven dat prijs werd gesteld op overleg. Daarna is informeel telefonisch contact met de voorzitter van de CSO opgenomen of er daadwerkelijk bereidheid tot overleg was, hetgeen hij heeft bevestigd.

Onverlet zijn eerdere aanbod om naar een andere, passende formulering te zoeken, heeft de **voorzitter** er ook geen bezwaar tegen de feitelijke gang van zaken te beschrijven. De voorzitter van de CSO heeft namelijk spreker telefonisch benaderd, nadat een voorzitter van één van de aangesloten ouderenorganisaties een bemiddelende rol heeft vervuld. Dit heeft geleid tot een telefonisch overleg over de aanwezigheid van de CSO hier. Kort vóór de eerste vergadering van het Breed Overleg is daarop teruggekomen.

De heer **Driessen** meent dat voor zover in de voorliggende tekst al sprake is van een Zwarte Piet voor de late aanvang van het overleg deze wordt gelegd bij minister Donner. Er wordt immers het volgende betoogd: Mede als gevolg van de formuleringen inzake het uitnodigingsbeleid in de brief van minister van 23 september 2009 aan de Stichting heeft de voorbereiding van het gevoerde overleg wat meer tijd gevegd om in eerste aanleg was verwacht.

De heer **Kemner** geeft aan dat de CSO een ander beeld van de gang van zaken heeft. Hij blijft bezwaar houden tegen het vermelden van overleg met de CSO. Er heeft geen formeel overleg met de CSO plaatsgevonden en het is niet gebruikelijk om informele contacten te vermelden.

De **voorzitter** rondt dit punt van discussie af met de conclusie dat gezocht zal worden naar een passende formulering, waarop vervolgens weer kan worden gereageerd.

Nadere bespreking van de werkafspraken:

De heer **Kemner** heeft nog een opmerking bij de gemaakte werkafspraken, althans bij de opzet van de gezamenlijke notitie/aanbiedingsbrief. Gelet op de vandaag gevoerde bespreking was de conclusie van de voorzitter dat sprake is van drie-vier visies op zich juist. Naar zijn mening echter gaat het om een verschil van opvatting tussen Stichting en andere organisaties enerzijds en de CSO-organisaties en PUSH anderzijds. De opvattingen van andere organisaties betroffen nuanceverschillen daarbinnen.

De **voorzitter** bevestigt dat naar zijn waarneming sprake is van drie-vier visies. Hij stelt echter voor de inbreng van de verschillende organisaties eerst af te wachten. Het staat iedere organisatie vrij om desgewenst een eigen visie in te brengen. Op basis van de ontvangen reacties zal het secretariaat zal bezien in hoeveel visies die inbreng het beste kan worden weergegeven.

Uiteraard is er dan de mogelijkheid van amenderingen ten behoeve van het vaststellen van de definitieve versie.

In ieder geval is wel sprake van een meer gemeenschappelijke benadering ten aanzien van het bevorderen van de diversiteit.

Desgevraagd verzoekt spreker partijen hun amendementen per e-mail aan het secretariaat kenbaar te maken. Deze worden dan in beginsel overgenomen.

Mochten de amendementen of onderdelen daarvan controversieel zijn, dan zal daarover bilateraal telefonisch overleg worden gevoerd.

Indien dat nodig is, zal de concepttekst van de definitieve versie mogelijk nog per e-mail aan partijen worden voorgelegd.

De heer **Slootweg** gaat ervan uit dat amendementen bij de eigen visie worden overgenomen. Over amendementen met betrekking tot de inleiding en afrondende conclusies zal mogelijk wel nadere afstemming wenselijk blijken te zijn.

Als het gaat om suggesties van een partij voor wijzigingen in de beschrijving van de visie van een andere partij kan in plaats van e-mailverkeer beter worden gekozen voor directe, bilaterale contacten. Ten slotte stelt spreker voor de minister door middel van een korte brief ervan in kennis te stellen dat partijen rond 25 november a.s. hem een rapportage van het Breed Overleg zullen doen toekomen.

De **voorzitter** constateert dat alle partijen dit voorstel ondersteunen. Spreker vraagt partijen om eventuele wijzigingsvoorstellen zo snel mogelijk door te geven aan het secretariaat.

5. Rondvraag en sluiting

Van de rondvraag wordt geen gebruik gemaakt.

Hierna sluit de **voorzitter** de bijeenkomst om 13.05 uur.

13-11-2009/pd

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

> Retouradres Postbus 90801 2509 LV Den Haag

Stichting van de Arbeid
Postbus 90405
2509 LK S GRAVENHAGE

Postbus 90801
2509 LV Den Haag
Anna van Hannoverstraat 4
T 070 333 44 44
F 070 333 40 33
www.szw.nl

Contactpersoon
mw. drs. G.W.J.M. Schellekens
T 070 333 49 30
GSchellekens@minszw.nl

Onze referentie
AV/PB/2009/21307

Kopie aan
TK

Datum **23 SEP. 2009**

Betreft Motie Omtzigt c.s over overleg over verankering medezeggenschap

Tijdens de behandeling van het initiatief wetsvoorstel van mevrouw Koser Kaya en de heer Blok is een motie ingediend door de leden Omtzigt, Linhard en Ortega-Martijn waarin de regering wordt verzocht te bevorderen dat de sociale partners en vertegenwoordigers van ouderen samen binnen 10 weken een breed gedragen voorstel formuleren waarin de medezeggenschap van alle betrokkenen verankerd is (eventueel vergezeld van voorstellen tot wetwijziging) en de diversiteit (zoals jong/oud en man/vrouw) van de bestuurders gewaarborgd wordt door middel van zelfregulering van de betrokken partijen en dit voorstel samen met een brief van de regering aan uw Kamer te doen toekomen (Deze motie is op 8 september jl. met algemene stemmen aangenomen).

Ik acht dit initiatief van de kamer een belangrijke stap. Het achterliggende jaar heeft duidelijk gemaakt dat ouderen direct geraakt worden door het beleid en de besluitvorming van de pensioenfondsen. Derhalve is het van grote waarde indien vertegenwoordigers van de verschillende betrokken belangen tot een voorstel zouden kunnen komen, om de verschillende betrokken groeperingen en belangen tot hun recht te laten komen in de besluitvorming, op een wijze die bijdraagt aan het overheersende belang van stabiliteit en continuïteit van de pensioenen. Een breed gedragen voorstel maakt wetgeving of overbodig of leidt tot wetgeving waarin iedereen zich kan vinden.

Tegen deze achtergrond wend ik mij tot u als vertegenwoordigers van de belangen van de werkgevers en werknemers om samen met CSO (als vertegenwoordiger van Unie KBO, PCOB, NVOG en NOOM) en de Stichting Gepensioneerden Push het door de indieners gewenste overleg aan te gaan, met als inzet te komen tot een breed gedragen voorstel waarin de medezeggenschap van alle betrokkenen wordt verankerd.

Ten aanzien van het te voeren overleg wil ik u wijzen op de bedoelingen van de indieners van de motie met betrekking tot de betrokkenheid van verschillende groeperingen, zoals tijdens de plenaire behandeling aan de orde is geweest (het relevante deel van het verslag van de eerste termijn van de TK is bijgevoegd). Ik pleit daarbij voor breed samengestelde delegaties van de betrokken partijen. Ik onderken dat het niet doenlijk is om vertegenwoordigers van ieder van de betrokken belangen afzonderlijk bij het overleg te betrekken en bepleit daarom bij

ieder van de genodigde partijen om in de samenstelling van hun delegaties de schakering van de betrokken groeperingen (ouderen, jongeren, vrouwen, enz.) tot uitdrukking te brengen.

Vanwege uw verantwoordelijkheid voor de inrichting en vormgeving van pensioenfondsen zou ik u willen vragen om het bedoelde overleg te initiëren en betrokken organisaties hiervoor uit te nodigen. Van mijn kant spreek ik de bereidheid uit om waar nodig op verzoek een faciliterende rol te spelen.

Datum

23 SEP. 2009

Onze referentie

AV/PB/2009/21307

De Tweede Kamer heeft mij verzocht verslag te doen over de medewerking van alle betrokken partijen. Om daaraan te voldoen stel ik het op prijs als bij het overleg een ministeriële vertegenwoordiger wordt uitgenodigd.

De motie stelt een termijn van 10 weken. Daarom vraag ik u mij binnen die termijn het resultaat van het overleg te melden.

Ik heb CSO en de Stichting Gepensioneerden Push een brief gezonden waarin ik ook hen verzoek om het door de indieners van de motie gewenste overleg te voeren.

Van deze brief en van de brieven aan de CSO en de Stichting Gepensioneerden Push heb ik een afschrift gezonden aan de Tweede Kamer.

De Minister van Sociale Zaken
en Werkgelegenheid,

J.P.H. Donner

Vergaderjaar 2008–2009

31 537

Voorstel van wet van de leden Koşer Kaya en Blok tot wijziging van de Pensioenwet met betrekking tot de medezeggenschap van pensioengerechtigden in pensioenfondsbesturen

Nr. 10

MOTIE VAN HET LID OMTZIGT C.S.

Voorgesteld 2 september 2009

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende, dat een solide en bestuurbaar pensioenstelsel van groot belang is voor pensioengerechtigden, actieve deelnemers, slapers en werkgevers bij een pensioenfonds;

van mening, dat alle partijen baat hebben bij een systeem van vertegenwoordiging dat duurzaam is en door eenieder gedragen wordt;

verzoekt de regering te bevorderen dat de sociale partners en vertegenwoordigers van ouderen samen binnen tien weken een breed gedragen voorstel formuleren, waarin:

- de medezeggenschap van alle betrokkenen verankerd is, eventueel vergezeld van voorstellen tot wetswijziging;
- de diversiteit, zoals jong/oud en man/vrouw, van de bestuurders gewaarborgd wordt door middel van zelfregulering van de betrokken partijen, zodat de mensen in het bestuur, de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan representatief zijn voor de populatie van het pensioenfonds;

en dit voorstel samen met een brief van de regering, aan de Kamer te doen toekomen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Omtzigt
Linhard
Ortega-Martijn

een deelnemersraad een zuiverder vorm van democratische inspraak kent, mits die deelnemersraad voldoende body en voldoende mogelijkheden heeft om werkelijk aan besluitvorming te doen. Hoe kijken de indieners en de regering aan tegen het gelanceerde voorstel dat bij zorg en welzijn actief is, ook in het kader van de stroomlijning van governance, waarbij de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan effectief gefuseerd zijn en waarbij meer bevoegdheden bij de deelnemersraad zijn neergelegd, zoals decharge verlenen aan het bestuur, mogelijkheid om bij wanbestuur het bestuur te vragen op te stappen et cetera, natuurlijk met een wat grotere meerderheid dan de helft plus één?

Ten slotte, op welke wijze wordt in het wetsvoorstel geborgd dat de werkgevers niet de rug toekeren naar de pensioenfondsen? Het zijn de werkgevers die een financieel risico lopen, misschien meer moeten betalen bij de parameters. Kijk naar de discussie waar men afscheid neemt van het pensioenfonds. Super de Boer heeft dat al gedaan. Dan eindigt men met een pensioenregeling waarbij men nominale medezeggenschap heeft, maar de facto niets in te brengen heeft: een verzekerde regeling met nul solidariteit. Voor het CDA is het schrikbeeld dat er zo veel inspraak wordt georganiseerd, dat de mate van intergenerationele solidariteit volstrekt onmogelijk wordt gemaakt. De tijd vergt enige mate van samenwerking, enige mate van harmonie. De ene dag betaal jij de rekening, de volgende dag, bij de volgende klap, betaalt iemand anders de rekening. Wij zijn bang dat werknemers de stekker eruit kunnen trekken, als iedereen dat precies langs een meetlat gaat leggen en een blokkerende macht te ver wordt doorgevoerd. Hoe wordt voorkomen dat dit het effect zal zijn van het wetsvoorstel? Zien de indieners en de regering dat gevaar en zijn zij bereid om maatregelen te nemen, dat zich dat niet voor doet?

De heer Van der Ham (D66):

U zegt dat voor het eind van dit kalenderjaar dit debat moet zijn afgerond en het wetsvoorstel in stemming moet zijn gebracht. U zegt ook dat het veld gehoord moet worden, dat heeft u ook in de krant gezegd, vandaag nog. Welke tijdslimiet legt u voor het veld neer? Als wij het hier nog willen behandelen en de uitkomst mee willen nemen in het debat...

De voorzitter:

Uw vraag is helder.

De heer Omtzigt (CDA):

Ik zal een motie indienen waarin een termijn van tien weken staat.

De heer Van der Ham (D66):

Die gaat u nu indienen? Dan kunnen wij daarop reageren.

De heer Omtzigt (CDA):

Ik stel voor dat ik de motie indien.

De voorzitter:

Voor het indienen van een motie in eerste termijn is de toestemming van de Kamer vereist. Stemt de meerderheid erin toe dat de heer Omtzigt een motie indient?

Ik constateer dat dit unaniem is besloten en ik stel voor dat u de motie nu indient.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat een solide en bestuurbaar pensioenstelsel van groot belang is voor

pensioengerechtigden, actieve deelnemers, slapers en werkgevers bij een pensioenfonds, van mening dat alle partijen baat hebben bij een systeem van vertegenwoordiging dat duurzaam is en door eenieder gedragen wordt,

verzoekt de regering te bevorderen dat de sociale partners en vertegenwoordigers van ouderen samen binnen tien weken een breed gedragen voorstel formuleren, waarin:

- de medezeggenschap van alle betrokkenen verankerd is, eventueel vergezeld van voorstellen tot wetswijziging;

- de diversiteit, zoals jong/oud en man/vrouw, van de bestuurders gewaarborgd wordt door middel van zelfregulering van de betrokken partijen, zodat de mensen in het bestuur, de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan representatief zijn voor de populatie van het pensioenfonds,

en dit voorstel, samen met een brief van de regering aan de Kamer te doen toekomen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door de leden Omtzigt, Linhard en Ortega-Martijn. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 10 (31537).

De heer Omtzigt (CDA):

De bedoeling van deze motie is dat sociale partners die expliciet niet gehoord zijn en wel hun reactie hebben gegeven op het wetsvoorstel, in staat worden gesteld om een voorstel te formuleren binnen een termijn, waarom is gevraagd, zelfs nog eerder dan de datum van 1 december die de heer Van der Ham eerder in het debat noemde. Tien weken is volgens mij een termijn waarin eenieder hier zich kan vinden.

In hun voorstel kunnen zij rekening houden met die deelbelangen, met het feit dat jongeren echt ondervertegenwoordigd zijn, met uitzondering van het mooie initiatief van de jongeren van het CNV, die daarmee wel bezig zijn. Dan kunnen wij kijken of daar een breed gedragen voorstel uit komt. Wij praten hierover nu al 41 jaar. Het zal mij wat waard zijn om, als er dan een voorstel uitkomt, niet elk jaar opnieuw een initiatiefwetsvoorstel in deze Kamer te behandelen. In ieder geval hoop ik dat de partners dan voor de komende tien jaar een afspraak kunnen maken.

De heer Van der Ham (D66):

Tien weken: deal. Daar gaan wij voor. Prima, althans wat mij betreft, want er is al een meerderheid voor, dus wij komen er niet eens onderuit. Dat is weer even afgetikt. Maar goed, dat zien wij dan.

De heer Omtzigt zei dat er een breed gedragen voorstel moet zijn. Dan zullen mensen die helemaal niets zien in meer medezeggenschap van wie dan ook, denken: wij gaan gewoon tien weken uitzitten, wij komen er niet uit en dan verandert er dus niets. Is dat mogelijk een bijwerking van de inzet van de heer Omtzigt of zegt hij: u krijgt nu de kans krijgt om er binnen tien weken uit te komen en een voorstel te doen, waarna de Kamer dit gaat wegen en als u daar niet uit komt, komt zij met een eigen voorstel? Of zegt hij dat dit draagvlak er moet zijn, want anders is het wat de CDA-fractie betreft afgelopen en komt er helemaal niets?

De voorzitter:

Voordat de heer Omtzigt antwoord geeft: ik wil deze vergadering absoluut om 13.15 uur schorsen in

verband met de herdenking om 14.00 uur. Wilt u daarmee in de beantwoording en in de lengte van de vraagstelling rekening houden? Anders gaan wij na 14.00 uur weer verder en dat zou zonde zijn.

De heer Omtzigt (CDA):

Wij vragen de regering om in haar brief expliciet aandacht te besteden aan de vraag of alle partijen serieus een poging hebben gedaan om er samen uit te komen. De eerste brief, over het tweede medezeggenschapsconvenant, liet zien dat partijen daartoe wel in staat zijn. Als een van de partijen volstrekt niet serieus meewerkt, zal daarmee door de CDA-fractie rekening worden gehouden in het traject dat daarna volgt.

De heer Van der Ham (D66):

Dat vind ik allemaal een beetje te voorwaardelijk. De regering is volgens mij, voor zover ik dat heb meegekregen, niet echt heel positief over het wetsvoorstel en over de richting, zo heb ik begrepen. Dan moet zij de beoordeling gaan maken of mensen het wel serieus hebben gedaan. Als wij het veld nog een soort laatste kans geven om er zelf uit te komen en met een voorstel te komen zodat wij dit per wet kunnen regelen, vind ik het van groot belang dat het dit serieus doet. Als men het niet serieus doet of er überhaupt niet uitkomt, wil ik dat wij als politiek onze verantwoordelijkheid nemen, 41 jaar na dato. Ik hoop van de heer Omtzigt echt te horen dat hij alsnog per amendering het wetsvoorstel tot een goed einde zal brengen als het veld er zelf niet uitkomt, als het niet met iets constructiefs komt waaruit blijkt dat gepensioneerden en wellicht ook andere groepen gewoon medezeggenschap krijgen.

De heer Omtzigt (CDA):

Ik heb aangegeven dat ik er bij de weging van wat wij verder gaan doen rekening mee zal houden of alle partijen zeer constructief hebben samengewerkt en hun best hebben gedaan om een oplossing in het midden te vinden. Ik heb net al een aantal denkrichtingen geschetst, dat OPF-model, waaraan zij zouden kunnen denken. Als ik hier ga zeggen welke amendementen ik ga indienen en welke maatregelen ik precies ga nemen op het moment dat zij er niet uitkomen, geef ik wellicht een van de partijen een reden om niet mee te doen, want op dat moment zouden zij de terugvaloptie kennen. Die terugvaloptie is wel degelijk afhankelijk van de mate van bereidheid tot medewerking van alle betrokken partijen.

Mevrouw Sap (GroenLinks):

Wij steunen de strekking van de motie en het tijdpad. Dit kan een goede stap zijn in de richting van de door ons gewenste bredere medezeggenschap. Als ik de heer Omtzigt goed heb gehoord, dan vraagt de motie om overleg van de regering met sociale partners en vertegenwoordigers van ouderen. Ik vraag de heer Omtzigt of hij bereid is om dat overleg wat te verbreden, zodat daarbij ook organisaties van andere groepen -- ik denk met name aan jongeren -- aan tafel zitten, zodat wij zo veel mogelijk garanties inbouwen dat die evenwichtige medezeggenschap echt van de grond gaat komen.

De heer Omtzigt (CDA):

Ik steun deze vraag en leid hem graag door aan de regering, met het verzoek om er bij het uitnodigingenbeleid over wie er aan de tafel zit, rekening mee te houden dat niet elke organisatie in Nederland wordt uitgenodigd, maar dat wellicht ook wordt gekeken naar jongeren, vrouwen of bijvoorbeeld arbeidsgehandicapten, die natuurlijk met hun pensioen een andere doelgroep vormen dan de gepensioneerden, maar die wel in de gepensioneerdenvertegenwoordiging zitten. Ik vraag de regering om daarmee op een representatieve manier rekening te houden. Misschien kan mevrouw Sap daarvoor ook zelf namen noemen.

De heer Meeuwis (VVD):